

รัฐสภาสาร

ปีที่ 30 ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน 2525

ISSN 0125-0957

เรื่องในเล่ม

ธรรมเนียมกำกับการเมือง ตอน ธรรมเนียมสำหรับ นักการเมือง	1
รัฐบาลผสมของไทย	37
เปิดปก รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517)	91

วัตถุประสงค์

- เพื่อเผยแพร่ระบอบประชาธิปไตย
- เพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภาและอื่น ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

สำนักงานหนังสือพิมพ์รัฐสภา
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
ถนนอุทองใน ดุสิต กรุงเทพฯ
โทร. ๒๘๒๖๑๘๑-๘๘ ต่อ ๒๒๘

นายบุรีรักษ์ นามวัฒน์
บรรณาธิการ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา
นายมนตรี ตันทวิรัตน์
นางสาวสุวิมล ไตรสุวรรณ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
นางสาวอรุณญา กิรติพงศ์ไพบลอย
ผู้จัดการและสมุหบัญชี

พลตรี กระจวี สุทัศน์ ณ อยุธยา
ผู้อำนวยการ

ร้อยตรี ปณิธาน เลิศฤทธิ
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ

ที่ปรึกษา

นายอาสา	ทรัพย์อนันต์
นายประยูร	स्ताเขตร์
นางสาวบงอร	อิมโอชา
นายประเสริฐ	ดวงวิชัย
นางพรรัตน์	หมู่พยัคฆ์
นางสาวกอบกุล	ศรานนท์
นายภราดา	บูรณศิริ
นายสุพงศ์	ศิริพูนเกียรติ
นางอุบลวรรณ	พันธุ์คำ
นายวุฒินันท์	ยังวิริยะ
นายอุดม	พลอยสังวาลย์
นายแผ้ว	หมู่พยัคฆ์
นายธนู	บุญยรงค์

การส่งเรื่องลงรัฐสภา
ส่งที่บรรณาธิการหนังสือรัฐสภา
ศูนย์บริการเอกสารและค้นคว้า
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
โทร. ๒๘๒๖๑๘๑-๘๘ ต่อ ๒๓๗

บอกรับเป็นสมาชิก

ส่งเงินล่วงหน้าในนามผู้จัดการไปยัง
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา โดยส่ง
เช็คไปรษณีย์ หรือธนาณัติ ส่งจ่าย
ณ ที่ทำการไปรษณีย์ดุสิต

กำหนดออก เดือนละหนึ่งฉบับ
อัตราค่าบำรุง ปีละหกสิบบาท
ครึ่งปีสามสิบบาท

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย ๔๑๐/๑๐-๑๓ ถนนจรัญสนิทวงศ์
แขวงบางยี่ขัน เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๗ โทร. ๔๒๔๔๕๕๓, ๔๒๔๐๖๕๔

นายณัฐ ปวิณวัฒน์ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา National Library of Thailand

บทบรรณาธิการ

ในเดือนนี้ เมื่อ ๕๐ ปีก่อนนั้น เป็นเดือนแห่งประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยได้จารึกว่า ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โค้ทรงพระราชทานพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแห่งดินแดนสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย

การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ได้สืบทอดเจตนารมณ์มาตลอด ๕๐ ปี โดยมีเหตุการณ์ผันผวนทางการเมืองในหลายรูปแบบ เช่น การปฏิวัติ รัฐประหาร การยุบสภา และรวมไปทั้งการลาออกของรัฐบาล ฯลฯ แต่ระบอบรัฐสภา ก็ยังคงถูกประคับประคองมาได้โดยตลอดรอดฝั่ง

เหตุการณ์ในคานารัฐสภา ในช่วงเดือนมิถุนายนนี้ ก่อนข้างจะมีชีวิตชีวาหลายเรื่องด้วยกัน เรื่องแรกคือ ญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี จำนวน ๘ กระทรวง ๒๔ รัฐมนตรี ของพรรคฝ่ายค้าน ปัญหาส่วนใหญ่ที่สมาชิกอภิปราย ก็คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเดือดร้อนของประชาชน และเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็สามารถผ่านสถานการณ์ยุ่งยากนี้ไปได้ด้วยดี โดยรัฐมนตรีแต่ละท่านยังได้รับความไว้วางใจอยู่ อีกเรื่องหนึ่งก็คือ กรณีที่ญัตติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๑ ซึ่งคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ ให้ผ่านการพิจารณาลงมติในวาระที่ ๓ ของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา จนก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า จะเป็นสาเหตุให้คณะรัฐมนตรีต้องตัดสินใจปฏิบัติภารกิจของรัฐสภาด้วยวิถีใดวิถีหนึ่ง ตามวิถีทางการเมืองในระบอบรัฐสภา ซึ่งอาจจะเป็นการยุบสภา หรือการลาออกก็ได้

ขณะนี้ ขณะที่บทบรรณาธิการฉบับนี้กำลังเขียนอยู่ ก็ยังไม่ปรากฏเหตุการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ความคำวิพากษ์วิจารณ์นั้น ก็จึงได้แต่หวังว่ารัฐบาลนี้คงจะเล่นฝ่าคลื่นลมในวสันตฤดู คานลมหนาวไปจนถึงลมร้อนหน้าใต้อย่างราบรื่นและปลอดภัย

บรรณาธิการ

LIART

Legislative Institutional Repository of Thailand

ธรรมะกับการเมือง

— 5 —

14 สิงหาคม 2519

โดย ท่านพุทธทาสภิกขุ

ธรรมะสำหรับนักการเมือง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย.

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ 5. ในวันนี้ จักได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ธรรมะสำหรับนักการเมือง คือเราได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่าการเมือง โดยใช้แนวใหญ่ทั่ว ๆ ไปว่า ธรรมะกับการเมือง และมันจะมีอะไรเป็นอะไรแก่กัน และกันนี้ ก็ได้กล่าวมาตามลำดับ 4 ครั้งมาแล้ว ก็จะต้องนึกถึงใจความที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นอยู่ด้วย จึงจะเข้าใจคำที่กำลังจะกล่าว ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป.

การที่จะเข้าใจเรื่องเหล่านี้ จะต้องมองเห็นในแง่ลึก หรือที่เรียกว่าในภาษาธรรม ถ้าไม่อย่างนั้นก็จะมองไม่เห็น ; เพราะว่าเป็นภาษาคนนั้น เขาพูดกันอย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกับภาษาธรรม. อย่างคนทั่วไปที่รู้จักแต่ภาษาคน ว่าการเมืองคืออะไรนั้น เขาก็จะไม่ยอมรับว่า การเมืองนั้นก็คือธรรม ; ก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง.

LIART

ในครั้งแรกที่สุด เราได้พูดว่า ธรรมะกับการเมือง เป็นของที่ต้องเนื่องกัน แยกไม่ได้ ; เพราะว่าธรรมะมาอยู่ในรูปแบบของการเมือง.

ในครั้งที่ 2 ได้ยืนยันลงไปว่า การเมืองก็คือธรรมะ คนธรรมดามองไม่เข้าใจ หรือมองไม่เห็นว่ามันเป็นอย่างนั้นได้ ; เพราะเขารู้จักแต่การเมืองในภาษาคน คือการเมืองเรื่องปรก การเมืองเรื่องกอบโกย.

ในครั้งที่ 3 ได้อธิบายให้เห็นว่า พระเจ้า พระเป็นเจ้าคือยอดสุดของนักการเมือง อย่างนี้เขาก็ต้องว่าบ้าแล้ว เขาก็จะต้องรู้สึกอย่างนั้นจริง ๆ ไม่ต้องโทษใคร.

ในครั้งที่ 4 ได้พูดกันในข้อที่ว่า นักการเมืองของพระเจ้า ; นั้นหมายความว่า เป็นนักการเมืองกันอย่างถูกต้องนั้น ต้องเป็นนักการเมืองของพระเจ้า ; ไม่ใช่ นักการเมืองของกู ของตัวกู หรือของกิเลสของกู.

ท่านทั้งหลายลองสังเกตดูเถิดว่า ถ้าไม่มองกันในแง่ที่ลึกแล้ว ก็มองไม่เห็น ; ฉะนั้นขอให้นึกถึงความหมายของคำว่า ธรรมะ ใน 4 ความหมาย : ธรรมะคือปรากฏการณ์ทั้งปวง, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ, นี่มันเกี่ยวกับโลกนี้อย่างแยกกันไม่ออก.

บ้านเมืองทั้งหลาย นี้คือปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ; เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา ; แม้เป็นปัญหาทางการเมือง มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. มนุษย์มีหน้าที่ที่จะต้องสะสางมัน : เรื่องการเมือง เรื่องปฏิบัติทางการเมือง นี้ก็เพื่อจะสะสางปัญหาของมนุษย์ให้หมดไป, คือขจัดความทุกข์ ความยาก ลำบาก ให้มันหมดไป แล้วในที่สุดก็ได้รับความสงบสุข ซึ่งก็เป็นธรรมะอีกความหมายหนึ่ง.

ฉะนั้นทุกคนมันหลีกเลี่ยงจากกฎเกณฑ์อันนี้ไม่ได้ ; เราจะหลีกเลี่ยงจากการกระทำที่กำลังกระทำอยู่เพื่อสิ่งนี้ก็ไม่ได้. ขอให้มองดูในแง่ลึกถึงขนาดนี้เป็นอย่างน้อย ก็รู้ว่าสิ่งที่เรียกว่าการเมืองนั้น มันมีอยู่แก่คนทุกคน ; กระทั่งว่าคนทุกคน มีส่วนแห่งการเป็นนักการเมืองไม่มากก็น้อย. นี่เป็นสิ่งที่ต้องทบทวน ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว.

LIART

นักการเมืองแท้จริงต้องมีธรรมของพระเจ้า

ที่นี้ ข้อที่ว่านักการเมืองมันเป็นคนของพระเจ้า จึงจะเป็นนักการเมืองที่แท้จริง ฉะนั้น เขาต้องมีธรรมของพระเจ้า. เดียวนี้เขามีธรรมะแบบของเขาเอง คือเขามีการเมืองตามแบบของเขาเอง คือไม่มีธรรมะตามแบบของพระเจ้า

ท่านต้องสังเกตดูให้ดี มันมีความแตกต่างกันมาก : ธรรมะนี้มีไว้สำหรับจะเป็นนักการเมืองที่ดี; แต่เขาก็มีธรรมะเป็นของพวกเขาเอง ตามที่เขาอยู่จริง เรียกว่า "ธรรม" คำเดียวกัน แต่มันต่างกันถึงขนาดอย่างที่เรียกว่าตรงกันข้าม.

แทนที่เขาจะมีธรรมะสำหรับนักการเมือง เขากลับมีธรรมะสำหรับเขาเอง ของเขาเอง. เพื่อเขาเอง ความเป็นนักการเมือง จึงมีอยู่ 2 ชนิด คือเป็นนักการเมืองตามแบบของธรรมะ, หรือว่าเป็นนักการเมืองตามแบบของเขาเอง. ทั้ง 2 อย่างก็เรียกว่า ธรรมะได้ด้วยกัน ทั้งนั้น ; มันเป็นธรรมะคนละชนิด : ความถูกต้อง ความดี ความจริง ก็เรียกว่า ธรรม ที่เป็นกุศล ; ถ้ามันผิด มันไม่ถูกต้อง มันไม่ดี ก็คือ ธรรมที่เป็นอกุศล ; ทั้งกุศล และทั้งอกุศล ก็เรียกว่า ธรรม เหมือนกันหมด.

ขอให้สังเกตดูให้ดี นี่เมื่อพูดกันถึงขนาดนี้ มันก็มีอะไร ๆ แตกต่างไปจากที่เขาพูดกันอยู่ตามธรรมดา. ภาษาคนชาวบ้านธรรมดา คำว่า "ธรรมะ" นี้ต้องเป็นของดีของถูกเสมอไป ; ถ้าไม่อย่างนั้น เขาเรียกว่า อธรรม คือ มิใช่ธรรม. แต่ในภาษาธรรมะแท้จริงนั้น เรียกธรรมทั้งนั้น : ดีก็เรียกว่าธรรมดี, ชั่วก็เรียกว่าธรรมชั่ว, คือเป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง. เมื่อมีการศึกษามาถึงขั้นนี้แล้ว ก็เรียกว่ารู้ความจริงมากขึ้น ; คือรู้ว่า ที่ดีมันก็เป็นธรรมชาติธรรมดา ที่ชั่วยังเป็นธรรมชาติธรรมดา เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของมัน ที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา เป็นธรรมชาติธรรมดาเสมอไปอย่างนี้.

ที่นี้มนุษย์พึงบัญญัติเอาเอง ; แล้วทีหลัง. ถ้าที่เขาพอใจที่ยอมเห็นรวมกันว่าจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขละก็เรียกว่าดี, ถ้าทำให้ลำบากเดือดร้อนกันแล้ว ก็เรียกว่าชั่ว. แต่การบัญญัตินี้ ใช้เฉพาะมนุษย์ หรือจริงเฉพาะมนุษย์ที่มีสติปัญญา ที่พอจะนับได้ว่าถูกต้อง ; ส่วนคนเลว ๆ เขาก็ไม่ยอมรับกฎเกณฑ์อันนี้ ; ฉะนั้นเขาจึงมีความดี หรือความ

ชั่ว ไปตามแบบของเขา. นี่แหละเป็นเหตุที่ทำให้เราได้นักการเมือง ขึ้นมาเป็น 2 ประเภท :
คือนักการเมืองที่มีธรรมตามแบบของพระเจ้า, แล้วก็นักการเมืองที่มีธรรมตามแบบของเขา
เอง.

[เริ่มการบรรยาย ตามหัวข้อของครั้งนี้.]

ธรรมสำหรับนักการเมืองแบบของพระเจ้า.

ทีนี้เราจะพูดกันถึง ธรรมสำหรับนักการเมือง ตามแบบของพระเจ้า; เมื่อ
อาตมาพูดว่า ธรรมสำหรับนักการเมือง แล้วก็ต้องหมายความว่า “ธรรมตามแบบของ
พระเจ้า”.

ทีนี้เพื่อจะให้เข้าใจคำว่า ธรรมสำหรับนักการเมือง อย่างชัดเจน หรือละเอียด
ลออยิ่งขึ้นไปอีก ก็จำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณากันเป็นเรื่อง ๆ ไป:—

ในชั้นแรกที่สุดนี้ อยากจะพูดถึงหัวข้อที่ต้องย้ำกันอยู่เสมอ ๆ อีกครั้งหนึ่ง ;
ที่เรียกว่า หัวข้อที่ต้องย้ำเสมอ ๆ นั้น นั่นแหละสำคัญมาก มิฉะนั้นจะปนกันหมด จะเพี้ยน.
หัวข้อที่จะต้องย้ำเสมอ ๆ เกี่ยวกับเรื่องของธรรมะนี้ ก็มีอยู่หลายข้อเหมือนกัน ; แต่ก็ไม่มาก
จนเกินวิสัยที่จะจำได้.

หัวข้อที่จะต้องย้ำอยู่เสมอ อย่างใหญ่หลวง ข้อแรก ก็คือว่า ไม่มีอะไรที่มีใช้
ธรรม ในความหมายใดความหมายหนึ่ง ; ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรม ในความหมายใด
ความหมายหนึ่ง ก็คือ ธรรม 4 ความหมาย. บางคนก็จะจำได้แม่นยำ ; แต่บางคนไม่แม่นยำ
กลับไปกลับมา เลื่อนไปเลื่อนมา. ธรรมใน 4 ความหมาย ก็คือ ตัวธรรมชาติ ความหมาย
หนึ่ง, กฎของธรรมชาติ อีกความหมายหนึ่ง, หน้าที่ตามธรรมชาติ อีกความหมายหนึ่ง,
ผลจากหน้าที่ตามธรรมชาติ อีกความหมายหนึ่ง, เป็น 4 ความหมาย ; แล้วก็ไม่มีอะไรที่
มิใช่ธรรม. เมื่อมีธรรมอยู่ 4 ความหมายอย่างนี้ คำว่า “การเมือง” นั้น มันอยู่ในธรรม
ในความหมายไหน ก็จะต้องย้ำ, หรือทำความเข้าใจอยู่เสมอ.

ถาม : สิ่งที่เราเรียกว่า “การเมือง” สงเคราะห์ลงในธรรม ในความหมายไหน คุณทอง ?

ตอบ : สิ่งที่เป็นการเมืองนั้น มีความหมายอยู่ตามธรรมข้อ 3 คือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ครับ.

นี่ยังจำได้ หรือยังมองเห็น ว่าสิ่งที่เรียกว่าการเมืองนั้น มันรวมอยู่ในธรรม ในความหมายที่ 3 ธรรมในความหมายที่ 3 คือ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องประพฤติ ต้อง กระทำ ให้ถูก ให้ตรงตามกฎของธรรมชาติ เพื่อว่ามนุษย์จะได้อยู่กันเป็นผาสุก; ฉะนั้น การเมืองจึงคือ ธรรม, หมายถึง การเมืองที่ถูกต้อง ก็คือการเมืองที่ดี; การเมืองที่มีธรรม ไม่ถูกต้องก็เป็นการเมืองที่เลว หรือเป็นอธรรม.

ที่ว่า “ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมนั้น” พูดกันมาหลายคราวแล้ว ไปทบทวนเอาเอง. วันนี้จะชี้กันแต่ในแง่ที่ว่า การเมืองนี้ มันเป็นธรรมอันหนึ่ง ในความหมายที่ว่า เป็นหน้าที่; เป็นหน้าที่ของใคร? ก็ของมนุษย์ทุกคน ที่อยู่ในบ้านในเมือง หรือในโลก. เขาจะต้องประพฤติธรรมนั้นให้ถูกต้อง แล้วบ้านเมืองก็จะเป็นผาสุก; ดังนั้นนักการเมือง ก็คือผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมในความหมายที่ 3 นี้เอง.

ทีนี้ข้อที่จะต้องย้ำต่อไปอีก ข้อสองก็คือความหมายอันถูกต้อง ของคำว่า การเมือง.

ถาม : ความหมายอันถูกต้อง ของคำว่าการเมืองนั้น มีว่าอย่างไร คุณชวน ?

ตอบ : การเมืองคือการแก้ปัญหาของสังคมโดยไม่ต้องใช้อาชญา ครับ.

ถาม : การเมือง คือการแก้ปัญหาของสังคม โดยไม่ต้องใช้อาชญา ก็ถูกอย่างยิ่ง. แต่เรา เคยใช้คำอื่นอีกคำหนึ่ง เราใช้คำว่าอะไรคุณล้ำ? การเมืองคือ...

ตอบ : การเมืองก็คือ การจัดการกระทำให้ได้รับความผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา.

เราเคยพูดกันในความหมายว่า การจัดการหรือการกระทำให้สังคมอยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชญา. นี้เรียกว่าการเมืองของพระเจ้า; ถ้าการเมืองของภูตผีปีศาจ มันก็ต้องใช้อาชญา. นี้เราพูดถึงการเมืองอย่างของพระเจ้า จึงระบุลงไปว่า ไม่ต้องใช้อาชญา ในการจัดให้สังคมอยู่เป็นผาสุก.

ถาม : ที่นี้สังคมนั้นคืออะไร คุณประยูร ?

ตอบ : สังคมก็คือ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มของคนหลายๆคน แล้วมีการประพฤติปฏิบัติ คล้าย ๆ กัน.

ถาม : มีขนาดเท่าไหนล่ะ ?

ตอบ : ถ้าจะนับก็หมายความว่าตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ก็น่าจะเรียกว่าสังคมได้.

ถาม : ใหญ่ที่สุดถึงไหนล่ะ ?

ตอบ : ใหญ่ที่สุดหาปริมาณมิได้ มันทั้งโลก.

ถาม : โลกของใคร ?

ตอบ : โลกมนุษย์ ครับ.

ถาม : แล้วโลกสัตว์เดรัจฉานล่ะ ?

ตอบ : มันก็อีกสังคมหนึ่งครับ.

ถาม : ไม่รวมอยู่ในคำว่าเมืองของมนุษย์หรือ ?

ตอบ : ถ้าอย่างนั้นก็ควรจะใช้คำว่า "ของสัตว์โลกทั้งหลาย" รวมหมดเลยดีกว่า.

นั่นแหละคำว่า "สังคม" นั้น ฟังดูให้ดี ๆ มันมีความหมายว่า มันต้องหลายคน. ฉะนั้น ปัญหาที่เกิดมาจากคนหลายคน จึงจะเป็นปัญหาทางการเมือง; ถ้าเป็นปัญหาของคนคนเดียว ยังไม่ถึงขนาดที่จะเรียกว่าปัญหาทางการเมือง.

ที่ว่าหลายคนนี้ ก็ควรจะถือว่า 2 คนขึ้นไปก็ได้ แต่มันยังไม่ค่อยมีหรอก; ต้องมากกว่านั้น . ต้องอยู่กันเป็นบ้านเป็นเมือง. เราไม่เคยมีบ้านเมืองที่มีแต่เพียง 2 คน; บ้านเมืองต้องมีหลายคนแหละ ก็คนก็สุดแท้. ถ้าต้องใช้อาชญาในการจัด มันก็ยังไม่เหมาะสำหรับความเป็นมนุษย์; มันจะเป็นเรื่องของสัตว์เดรัจฉานมากกว่า คือใช้กำลัง หรือใช้อาวุธหรืออะไร เข้าตัดสินปัญหา.

ที่นี้มนุษย์มันควรจะดีกว่าสัตว์ มันก็เลยใช้สติปัญญาเป็นเครื่องแก้ปัญหา; ฉะนั้น การเมืองจึงเป็นธรรมะ หรือเป็นวิชาความรู้อันหนึ่ง ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องแก้ปัญหา

หรือตัดปัญหาของสังคม ให้อยู่กันเป็นผาสุก. เราจะต้องย้ายอยู่เสมอว่า ความหมายของ คำว่า “การเมือง” ต้องเป็นอย่างนี้; ถ้าเป็นอย่างอื่น เราพูดไม่ได้ และไม่มีเรื่องจะต้อง พูด ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท.

เอ้า, ที่นี้ดูเลยไปถึงข้อถัดไป ข้อสาม ว่าทำไมพุทธบริษัทจึงต้องสนใจ หรือ รับรู้ กับสิ่งที่เรียกว่าการเมือง?

ถาม : คุณทอง, ทำไมพุทธบริษัทจึงต้องสนใจหรือรับรู้ กับสิ่งที่เรียกว่าการเมือง?

ตอบ : ก็เพราะอุดมคติของชาวพุทธนั้น มีว่าจะต้องทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และผู้อื่น ตามรอยพระยุคลบาทของพระพุทธเจ้าครับ.

ถาม : แล้วยังมีอะไรนอกออกไปอีก คุณประยูร ที่ทำให้ชาวพุทธต้องสนใจ และรับรู้ เกี่ยวกับการเมือง?

ตอบ : เพราะการเมืองกับธรรมะเป็นเรื่องเดียวกันครับ; เพราะฉะนั้น ชาวพุทธทั้งหลาย ใช้ธรรมะเป็นหลัก ก็จะต้องสนใจการเมืองไปตามหลักของธรรม.

ถาม : ได้มาสองความหมายแล้ว ทำไมพุทธบริษัทจึงต้องสนใจและรับรู้ กับสิ่งที่เรียกว่า การเมือง คุณชวน?

ตอบ : เพราะการเมืองคือธรรมะพุทธบริษัทก็เป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยธรรมะ ฉะนั้น พุทธบริษัทจึงจำเป็นที่จะต้องสนใจการเมือง.

ถาม : ก็เหมือนกับที่คุณประยูรว่า. คุณเล่าว่าบ้าง?

ตอบ : ก็พุทธบริษัทก็ต้องการจะจัด ต้องการกระทำ ให้สังคมอยู่ด้วยความสงบโดยไม่ ต้องใช้อาชญาเหมือนกันครับ.

ถาม : พุทธบริษัทมีหน้าที่ทำให้สังคมอยู่ด้วยความสงบ โดยไม่ต้องใช้อาชญาพุทธบริษัท จึงต้องสนใจ และรับรู้. เราจะมองให้แคบอย่างที่เรียกว่าเห็นแก่ตัวบ้างไม่ได้หรือ? มองให้มันแคบเข้ามาอีก พุทธบริษัทจะสนใจ และรับรู้ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า การเมืองนั้น ก็เพื่อความอยู่ได้ของพุทธบริษัทนั่นเอง; จริงไหม คุณทอง?

ตอบ : อันนี้ผมรู้สึกว่าจะไม่ค่อยจริงทีเดียวครับ.

LI RT

ถาม : เอ้า, ไม่จริง ก็ว่าไปซี

ตอบ : เพราะว่าในโลกนี้ มีสังคมของผู้อื่นอยู่ด้วย; เพราะฉะนั้นการจัดให้สังคมนี้อยู่
อย่างเป็นสุข โดยไม่ต้องลงอาชญา ก็หมายความว่าไม่จำกัด อยู่แต่พุทธบริษัท
ครับ.

นั่น ก็ตอบแล้วนี่ เป็นความหมายที่กว้างไปแล้ว ทีนี้เราจะมองดูอย่างที่เรียก
ว่า เข้าข้างตัว เห็นแก่ตัว ว่าเพื่อความอยู่ได้ของพุทธศาสนานั้นเอง รวมทั้งความอยู่ได้
ของพุทธบริษัทด้วย; เราต้องช่วยกันสนใจ ปรับปรุงแก้ไข ให้มีความถูกต้อง ในสิ่งที่
เรียกว่า “การเมือง” ให้เป็นการเมืองของธรรมะ ให้เป็นการเมืองของพระเจ้า.

ไม่ต้องยกตัวอย่างที่อื่นหรอก; ประเทศไทยนี้ ลองการเมืองเป็นไปอย่างไม่ถูก
ต้อง พุทธศาสนาอาจจะไม่มีเหลืออยู่ก็ได้. ฉะนั้นเราควรจะต้องมองว่า พุทธบริษัทควรสนใจ
หรือรับรู้ ในสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง”; จนกระทั่งรู้ว่า ตนเองจะต้องทำอะไรบ้าง เกี่ยว
กับการเมือง, แล้วก็ทำให้ถูกต้องตามนั้น อย่างที่เป็นอยู่จริงในเวลานี้ มันก็เป็นอยู่อย่างนั้น;
พยายามจะช่วยกันให้ได้ หรือให้มี ให้เกิด นักการเมืองที่ดีขึ้นมาในประเทศไทย. ประเทศ
อยู่ได้ ศาสนาก็อยู่ได้. ประเทศไม่มี; ศาสนาก็ไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน จะไปตั้งอยู่ที่ไหน.

เอ้า, ทีนี้ จะมองให้มากกว่านั้นอีกหน่อย ว่าข้อสี่ ทุกคนจะต้องสนใจรับรู้กับ
สิ่งที่เรียกว่าการเมือง; หมายความว่าทุกคนในโลกจะต้องสนใจรับรู้กับสิ่งที่เรียกว่า การ
เมือง.

ถาม : ทำไมจึงต้องเป็นอย่างนั้น? คุณทดลองว่าไปอีกที.

ตอบ : กระผมขอตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า เพราะพระเจ้าบังคับ ครับ.

ถาม : คุณประยูละว่าอย่างไร?

ตอบ : ที่ว่า ทุกคนต้องรับรู้ในสิ่งที่เรียกว่าการเมืองนั้น ก็เพราะว่าทุกคนก็เป็นสมาชิก
ของสังคมที่จะต้องถูกจัดการโดยการเมือง. ถ้าเราไม่รับรู้ก็จะปล่อยให้การจัดการ
นั้น เป็นไปในทางที่ไม่ถูกต้อง; จนกระทั่งลงสุดท้าย การเมืองมันจะมาเล่น
งานเอา จนคนนั้นก็ไม่มีทางที่จะอยู่รอดได้ครับ.

ถาม : คุณชวน ทำไมทุกคนในโลกจึงต้องสนใจกับการเมือง ?

ตอบ : ผมมีความเห็นเหมือนคุณหมอ ครับ คือ ถ้าเราไม่สนใจการเมือง การเมืองมันจะเล่นงานเราครับ.

ถาม : เดียวนี้รู้กันถึงอย่างนั้นแล้วนะ เอ้า, คุณเล่า ละ ?

ตอบ : เพราะทุกคนต้องสนใจในการจัดการกระทำ เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความสงบครับ.

ที่คุณทองตอบว่า พระเจ้าบังคับให้ทำนั้น ก็เรียกว่า ดอบอย่างอุปมา, หรือใช้คำอุปมา. ถ้าเข้าใจก็จะดีมาก คือว่า กฎธรรมชาติบังคับให้ทำ; กฎธรรมชาตินี้ไม่มีใครฝ่าฝืนได้. กฎธรรมชาติบังคับให้ทำ คือ ต่อบุ้ตั้นรน เพื่อความอยู่รอดของตัว กระทั่งว่าอยู่ตามพอใจของตัว; เมื่อไม่รู้ก็แล้วไป พอรู้แล้วเป็นทำแน่ นั้นแหละคืออำนาจของกฎธรรมชาติ; ไม่ได้ทำ มันก็อาจจะถึงกับตายไปเลยก็ได้; แม้จะรอดอยู่ก็ไม่เป็นที่พอใจ.

ฉะนั้นเราจึงมีความรู้สึกชนิดหนึ่ง อยู่ตามธรรมชาติ ที่จะต้องทำสิ่งที่รู้สึกว่ามันเป็นประโยชน์แก่เรา หรือแก่มนุษย์; เพราะมนุษย์มันอยากอยู่ มันยังไม่อยากตายที่นี้ คนทุกคนจึงถูกธรรมชาติบีบให้เล่นการเมืองอยู่โดยไม่รู้สึกรู้ว่า: หรือเท่าที่รู้สึกแล้วเท่าไร เขาก็เล่นการเมืองกันมากขึ้นไปอีก ฉะนั้นจึงเกิดระบบการเมือง ซึ่งโดยหลักทั่ว ๆ ไป ก็เห็นกันอยู่แล้วว่า ประชาชนมีส่วนร่วมเห็น แล้วก็คัดเลือกตัวนักการเมือง ที่จะทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง ในนามของเขา หรือเพื่อตัวเขา หรือเพื่อร่วมกันก็ได้ ฉะนั้นขอให้รู้สึกชัดเจนอยู่เสมอว่า ทุกคนนี้ต้องสนใจกับธรรมะ ในรูปของการเมืองหรือการเมืองชนิดที่เป็นธรรมะ

ข้อห้า ที่นี้ จะพูดย้ำอีกทีหนึ่งว่า การเมืองต้องเป็นการเมืองของพระเจ้าเสมอ, การเมืองต้องเป็นการเมืองของพระเจ้าเสมอ

ถาม : ที่นี้คุณลองหาการเมืองชนิดไหน ที่จะไม่ต้องเป็นการเมืองของพระเจ้ามาดูที่ คุณทอง ?

ตอบ : การเมืองที่ไม่เป็นการเมืองของพระเจ้าก็คือ การเมืองชนิดที่ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยเฉพาะครับ

LI RT

ถาม : มันก็คือการเมืองของใครล่ะ ?

ตอบ : ของเขาเองครับ

ถาม : ของตัวเอง ?

ตอบ : ครับ

ถาม : การเมืองชนิดนั้น เป็นการเมืองของตัวเอง เราควรจะดูว่า ตัวเองในที่นี้มันคืออะไร คุณประยูร ?

ตอบ : ตัวเองในที่นี้ก็คือ ตัวกิเลสของเขาครับ หรือว่าตัวที่เป็นศัตรูกับพระเจ้า

ถาม : ตัวเองในที่นี้ ตรงกันข้ามจากพระเจ้านั่นจึงเป็นของความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวกู—ของกู การเมืองที่เข้าไปเพื่อเห็นแก่ตัวกู—ของกูนี้ ควรจะเรียกว่าการเมืองเหมือนกันหรือ คุณทอง ?

ตอบ : ที่จริงไม่ควรจะเรียกว่าการเมืองครับ; แต่ว่าบทบาทของเขาที่แสดงออกนั้น ไปเกี่ยวข้องกับการเมือง เพื่อที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เขาต้องการครับ

ถาม : แล้วเราก็ต้องเรียกว่าการเมือง ?

ตอบ : เขาต้องไปเล่นการเมืองครับ

ถาม : แล้วเราสนับสนุนการเมืองชนิดนี้หรือเปล่า ?

ตอบ : อันนี้คนที่ไม่เห็นด้วยก็ไม่สนับสนุนครับ แต่คนที่เห็นด้วย เช่นว่าพรรคพวกของเขา ในเครือข่ายของเขา พวกนี้สนับสนุนครับ

ถาม : การเมืองของกิเลส ก็มีคนสนับสนุน แล้วการเมืองของพระเจ้าล่ะ มีคนสนับสนุนไหม คุณทอง ?

ตอบ : นักการเมืองของพระเจ้า ก็มีผู้สนับสนุนครับ; แต่รู้สึกจะน้อยเหลือเกินครับ ยกตัวอย่างมาดูซิ เอ้า, นึกไม่ออก เรามีแต่การเมือง หรือนักการเมือง ที่ทำไปตามความคิดเห็นของตน; พอที่จะสนับสนุนหรือทลายเอาได้ว่า เขาไม่เคยนึกถึงพระเจ้า หรือพระธรรม ฟังดูที่เขาพูดกันนะ มันรู้สึกอย่างนั้น; ข้อนั้นทิ้งไว้ให้ไปสังเกตดูเอาเอง นี่เราจะให้มองในแง่ที่ว่า การเมืองนั้นคือธรรมะ, นักการเมืองก็ต้องเป็นนักการเมืองของธรรมะ คือของพระเจ้า; ถ้าไม่อย่างนั้นเขาก็ไม่รู้จะเป็นนักการเมือง

องใคร เพราะว่ามันไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม; มันเป็นการทำลายให้สังคม
 ناع มันก็เลยขัดกับอุดมคติ หรือความหมายทางการเมือง ที่คุณว่าไปเอง; คุณว่าเอง
 ื่อตะก็ คุณก็ว่าหยก ๆ อยู่ตะก็เห็นว่า การเมืองคือจัดทำให้สังคมอยู่เป็นผาสุกโดยไม่ต้อง
 ้อาชาญา; นี้คุณว่าเองแหละ คุณก็ยอมรับ เราก็ยอมรับ

าม : เดียวนี้มันมีการกระทำอีกแผนกหนึ่ง ซึ่งมันทำลายสันติภาพ แต่ทำให้ไกลาหล
 ่วนวาย หากความสุขมิได้ ยังจะยอมเรียกว่าการเมืองอีกหรือ ? คุณทองว่า
 อย่างไร

อบ : ผมยังสมัครที่จะเรียกว่าการเมืองอยู่ครับ; เพราะเดี๋ยวนี้ก็เรียกกันอยู่ว่าอย่างนั้น
 แล้วพวกนี้ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างที่ว่านี้อ้างว่า เพื่อจะจัดให้สังคม
 นี้อยู่ให้เป็นสุขครับ; เพราะฉะนั้น ผมยังเรียกว่า การเมืองอยู่ครับ

การเมืองที่เขากระทำกันด้วยกิเลส ก็ยังคงเรียกว่า การเมือง ฉะนั้นต้องแยก
 ้นออกเป็น 2 ชนิด; ถ้าเราถือเอาตามบทบัญญัติ คำนิยามของเราที่ว่า “การเมืองคือการ
 ัดทำ เพื่อให้มนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อาชาญา”; แล้วก็อย่างนี้ ใช้ไม่ได้
 ารเมืองก็คือธรรม ถ้าไม่เป็นธรรม ก็ไม่เป็นการเมือง

าม : นักการเมืองจึงต้องประกอบด้วยธรรม หรือมีข้อยกเว้นตรงไหน ? มีช่องที่จะ
 ออก, ทางออกไหน ที่ว่านักการเมืองไม่ต้องประกอบด้วยธรรม คุณทอง ?

อบ : ผมรู้สึกจะตอบไม่ได้ครับ แต่อันนี้ผมอยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่าเราจะเรียกว่า
 อย่างไรดีครับ ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ที่นักการเมืองที่เขาเป็นกันอยู่ครับ

อ้า ! เราก็เรียกว่านักการเมืองภาษาคนยังงี้เล่า, เมื่อตะก็เราแยกเป็นภาษาคน
 ับภาษารธรรม นักการเมืองจะต้องประกอบด้วยธรรมเสมอ; ไม่อย่างนั้น เราไม่เรียกว่า
 นักการเมืองในภาษารธรรม หรือที่เรากำลังพูดอยู่ที่นี่มาหลายเวลาแล้ว; ถ้านักการเมืองไม่
 ประกอบด้วยธรรม กฎหมายที่เขาช่วยกันออกมานั้น มันจะเป็นธรรมได้อย่างไร

เช่น สภานิติบัญญัติอย่างนี้ เขาก็เรียกว่าพวกนักการเมืองทั้งหมดแล้วเมื่อไม่
 ประกอบด้วยธรรม แล้วเขาออกกฎหมายมา แล้วกฎหมายนั้นจะประกอบด้วยธรรมไหม ?

ใคร ๆ ก็คงเถาได้ว่ามันไม่ประกอบด้วยธรรม เราจึงต้องการนักการเมืองที่มีธรรม ประกอบด้วยธรรม กฎหมายที่ออกมามันจึงจะประกอบด้วยธรรม; แล้วเราก็จะพอสู้ไหว ถ้ากฎหมายมันไม่ประกอบด้วยธรรม เราก็สู้ไม่ไหวแหละ

การประกอบด้วยธรรมนี้ มันก็ยังมีปัญหาอยู่อีก คือ โดยรู้สึกตัวก็ได้, โดยไม่รู้สึกตัวก็ได้ ฉะนั้นการประกอบด้วยธรรมนั้น นอกจากจะซื่อสัตย์สุจริตแล้ว มันยังจะต้องประกอบไปด้วยความรู้ด้วย ถ้าเขาไม่ถูกต้อง แม้เขาจะซื่อสัตย์สุจริตอย่างไร เขาก็ทำให้มันประกอบด้วยธรรมไม่ได้ อาจจะทำกฎหมายมาผิดธรรมชาติ ซึ่งยากที่ใครจะปฏิบัติได้ หรือว่าบางทีจะถึงกับเกิดเป็นทุกข์ โทษ ชื่นมา

ถาม : เราแอบคุยกันที่นี่ อย่าเอ็ดตะโรไป ว่ากำลังมีกฎหมายอะไรออกมาอย่างผิดธรรมชาติบ้าง คุณประยูร ?

ตอบ : ถ้าผมจะกล่าวโดยไม่ถูกโจมตีบ้าง ก็เป็นต้นว่า กฎหมายที่ออกให้สิทธิเสรีภาพสตรีเท่ากับผู้ชาย

เมื่อ 2—3 วันนี้ รัฐสภาเขายอมรับกฎหมาย รับหลักการออกมาว่าให้บุรุษกับสตรีมีสิทธิเสมอภาคกัน; ความรู้สึกอย่างเรา ๆ นี้ มันรู้สึกว่ามันผิดธรรมชาติ มันผิดธรรมชาติ ที่จะให้บุรุษกับสตรีมีสิทธิเสมอกัน หรือเท่ากัน หรือเหมือนกัน

นี่ไม่ใช่เราจะไปว่าเขาอะ เรายกมาพอเป็นตัวอย่างว่า มันจะต้องระมัดระวัง ให้มีความรู้ธรรม มีความรู้ธรรม รู้พระธรรม, รู้ความประสงค์ของพระเจ้า, รู้ความถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ; อย่าให้มันผิดกฎหมายเกณฑ์อันนี้ พ่อกับแม่จะทำอะไรเหมือนกันไม่ได้; แล้วมันก็ยากที่จะมีสิทธิอันเท่าเทียมกัน แม้คนละครูป ต่อไปข้างหน้ามันจะเกิดปัญหาขึ้น; ถ้าหากว่าหลักเกณฑ์อันนี้ ยังคนยึดถือกันไว้ แล้วก็เข้มข้นไปเรื่อย ๆ ๆ ในวันนี้ คงจะได้เห็นสตรีเรียกร้องสิทธิ ที่จะไปเที่ยวชายโสเภณีกลางคืน

เดี๋ยวนี้ผู้ชายเขาไปเที่ยวโสเภณีกลางคืนได้ ไม่ผิดอะไร; แต่สตรียังทำไม่ได้ ต่อไปจะมีสิทธิเท่าเทียมกัน วันหนึ่ง สตรีเขาก็จะเรียกร้องว่า เขาก็ไปเที่ยวโสเภณีชายกลางคืนได้เหมือนกัน; มันจะได้เท่ากันอย่างไรละ, ไม่เสียเปรียบกัน ถ้าหากไม่ยอม; ไม่ยอมความเท่าเทียมกัน หรือเสมอภาคกันอย่างนี้, ก็ไปดูเถอะ พิจารณาดูเถอะ จะพบ

ว่ามันเท่าเทียมกันไม่ได้; เพราะเขาสร้างมาสำหรับทำหน้าที่คนละอย่าง; หรือทำหน้าที่
อย่างที่เราเรียกว่าฝ่ายหนึ่งอยู่ในความควบคุม หรือดูแล ของสติปัญญาของฝ่ายหนึ่ง, หรือว่า
ฝ่ายหนึ่งก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งฝ่ายหนึ่งทำไม่ได้

นี่เป็นเรื่องชวนหัว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะเอาจริงจังอะไรนัก; แต่เอามาเป็น
ตัวอย่างว่า นักการเมืองออกกฎหมายมา โดยไม่คำนึงถึงพระเจ้า ถึงพระธรรม, กฎหมาย
นี้ก็คงจะแปลก จนเหลือที่ใครจะปฏิบัติ ให้ถูกต้องเต็มตามความหมายได้; แล้วยังมีอีก
มากมายเหลือเกิน ที่ว่าถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมแล้ว ออกกฎหมายมา มันก็ไม่มีใครปฏิบัติ
ได้

นี่ดูจะพอกันที่ว่า สิ่งที่เราจะต้องยำ ๆ อยู่เสมอนี้ มาสรุปรวมอยู่ข้อเดียวว่า
ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรม, ไม่ใช่ธรรมะนะ ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่พระธรรม, อะไร
ก็ต้องให้เป็นไปตามทางธรรม. สนใจที่จะทำเพื่อธรรม, ยินยอมเพื่อรักษาเอกธรรมะไว้;
แต่เราจะเรียกว่าพระเจ้า ให้มันน่ากลัวสักหน่อย

ธรรมะสำหรับนักการเมืองต้องถือปฏิบัติ

พอเราได้ย้ายหลักสำคัญ ๆ ของพระธรรมไว้ ไม่ให้เลื่อนลงไปได้แล้ว ก็พูดกัน
ต่อไปได้ ตามหัวข้อที่ตั้งไว้ ในวันนี้อ่า ธรรมะสำหรับนักการเมือง.

ธรรมะสำหรับนักการเมือง ก็คือหัวข้อธรรม หรือหลักพระธรรมสำหรับรู้
สำหรับปฏิบัติ ที่ควรจะมีแก่นักการเมือง; ให้สมกับที่ว่านักการเมืองนี้มันเป็นคนของ
พระเจ้า. ส่วนที่เขามีของเขาเอง ตามชอบใจของเขา ในหมู่นักการเมืองในโลกปัจจุบันนี้
ทั่วไปทั้งโลกนั้น เราไม่รู้ ถ้าหากว่ามันขัดกันกับหลักพระธรรมของพระเจ้า.

ธรรมะสำหรับนักการเมือง ข้อแรกก็ไม่มีอะไร นอกจากสิ่งที่เรียกว่าธรรม
นั่นเอง; แล้วก็แบ่งแยกเอาเฉพาะที่เป็นการเมือง. ธรรมะในลักษณะที่เป็นการเมือง
เป็นธรรมะบริสุทธิ์ เพื่อสังคมมนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก. นี้เรียกว่า ธรรมะสำหรับนักการเมือง

และตรงตามความหมายของคำว่า “การเมือง” ซึ่งเรารู้กันอยู่ดีแล้ว. เมื่อตะกั๊ก้าแล้วว่าการเมืองคืออะไร.

ที่นี้ ธรรมชาติ ที่ตรงตามตัวธรรมสัจจะ คือข้อเท็จจริง อันเกี่ยวกับธรรมชาตินี้ ส่วนที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่เป็นผาสุกนี้ นักการเมืองจะต้องมี. ข้อแรกหรือกำปั้นทุบดินอย่างที่คุณทองว่า ธรรมะสำหรับการเมืองนั้นแหละ คือธรรมะสำหรับการเมือง.

ที่นี้ ข้อที่สอง, นักการเมืองแท้ต้องเป็นปุชฌัญญบุคคล

ถาม : ปุชฌัญญบุคคล แปลว่าอะไรละ คุณล้า?

ตอบ : คือบุคคลที่ควรบูชา ครับ.

ถาม : บุคคลที่ใครควรบูชา? ใครที่จะเป็นผู้บูชา คนโง่หรือคนฉลาด ว่าอย่างนั้นก่อนเถอะ?

ตอบ : คือบุคคลที่มีปัญญาบูชา ครับ

อย่างนั้นแหละ; ต้องเป็นบุคคลที่ควรบูชา โดยคนที่มีปัญญาเป็นวิญญูชน ไร้อะไรเป็นอะไร; ถ้าเป็นคนพาลมันก็ไปบูชาคนพาลได้. นักการเมืองต้องเป็นปุชฌัญญบุคคล เพราะว่าเขามีอะไรสมควรที่จะได้รับการบูชา. คำว่า “ปุชฌัญญบุคคล” มีความหมายชัดเจนแล้วก็เฉพา; ไม่ได้หมายความว่า ชีเมมา, ไม่ได้หมายความว่าเห็นแก่ตัว, หรืออะไรทำนองนั้นแหละ; ก็ต้องมีอะไรที่ดี ควรแก่การบูชา.

ถาม : นักการเมืองของพระเจ้า คือนักการเมืองแท้ มีอะไรที่ทำให้เขาเป็นปุชฌัญญบุคคล คุณทอง?

ตอบ : คือการที่เขาไม่เห็นแก่ตัว ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อผู้อื่น ครับ.

ถาม : ไม่เอาตามอุดมคติคำว่า “การเมือง” ของเราหรือ? ทำเพื่อทุกคนเพื่อโลกอยู่อย่างสงบสุข. อะไรของเขาที่ทำให้เขาเป็นอย่างนั้น? เอ้า ที่นี้ทดลองปัญญากันแล้ว ทดสอบปัญญากันที. ว่าอะไรที่ทำให้เขาเป็นเช่นนั้น คือ ที่ทำให้เราต้องบูชาเขานะ? อะไรของเขาคุณประยูร?

ตอบ : เพราะสติปัญญาของเขาสูง ครับ.

เม : เอ้า, คุณทอง?

อบ : เพราะผลงานของเขา ครับ.

เม : คุณชวน?

อบ : คุณธรรมในตัวเขา ครับ.

เม : อะไรล่ะ? นั่นมันกว้างเกินไป นี่คุณธรรมนะ. อะไรล่ะ บอกให้มันชัดเจนหน่อย?

อบ : ความซื่อสัตย์สุจริต.

เม : เอ้า, คุณล้ำ?

อบ : คือการปฏิบัติตามที่โดยความเป็นจริง โดยถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ ครับ.

เม : ที่เราจะรักเขา บูชาเขา เห็นใจเขา; อย่างเราจะบูชาพระโพธิสัตว์นี่เราบูชาเพราะว่า พระโพธิสัตว์ทำอะไร? เป็นอะไร? มีอะไร? คุณทอง นี่ก็ไม่ออก. คุณประยูร?

อบ : เพราะพระโพธิสัตว์มีจิตใจสูง เพื่อช่วยคนอื่นโดยไม่เห็นแก่ตัวเองเลย.

เม : คุณชวนล่ะ ใช้คำสั้นที่สุด?

อบ : พระโพธิสัตว์คือผู้ที่เสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อส่วนรวม ครับ.

นั่นแหละ อยากจะให้เล็งถึงข้อนี้ ว่าที่เรานับบูชาพระโพธิสัตว์นั้น เรานับบูชาเพราะความเสียสละชีวิตก็ได้ ถ้ามันมีเหตุผลที่จะต้องเสียสละ; เพื่อความสุขสวัสดิ์ของคนทั้งหมด, ฉะนั้น พระโพธิสัตว์จึงเป็นปูชนียบุคคล จะเป็นโพธิสัตว์เล็ก โพธิสัตว์น้อย โพธิสัตว์ใหญ่ ไรก็ตาม มันมีความหมายสำคัญอยู่ที่ยอมเสียสละเพื่อช่วยคนอื่น หรือเพื่อคนอื่นอยู่รอด; เองนี้ไม่ต้องการอะไร ไม่ต้องการอยู่ด้วยซ้ำไป แต่มันยังมีชีวิตอยู่. ฉะนั้นใช้ชีวิตนี้เพื่อคนอื่นรอด ก็เรียกว่าปูชนียบุคคล; ถ้าเป็นนักการเมืองที่แท้จริงของพระเจ้า ของพระในเจ้าละก็ ต้องนับพวกการเมืองชนิดนี้ไว้ว่า อยู่ในเครื่องของโพธิสัตว์

เม : มีเหตุผลอะไรที่จะนับพวกนักการเมืองไว้ในเครื่องของโพธิสัตว์ล่ะ คุณทองว่าไป?

อบ : ก็ต้องตอบว่า เพราะเขาไม่เห็นแก่ตัวอีกครับ.

เม : เพราะเขาไม่เห็นแก่ตัวถูกแล้ว มันก็ตอบง่าย ๆ แต่กลัวว่าคุณจะนึกไม่ออก. ที่เราจะต้องจัดนักการเมืองแท้ นักการเมืองบริสุทธิ์ไว้ในเครื่องของโพธิสัตว์; เพราะว่าเขาไม่ได้ทำไปเพราะเห็นแก่ตัว แต่ทำไปด้วยความเสียสละอย่างยิ่ง, ในโลกนี้เวลานี้ มีนักการเมืองโพธิสัตว์อยู่ที่ไหนบ้าง คุณล้ำ?

ตอบ : ผมยังไม่เห็นครับ.

ถาม : ตามความเชื่อของคุณ ว่าอย่างไร ?

ตอบ : ตามความเชื่อของผม ผมว่ามีครับ แต่เวลานี้ผมไม่เห็น.

ถาม : ยังไม่เห็น ?

ตอบ : ครับ

ถาม : คุณชวนล่ะ ว่าอย่างไร มีนักการเมืองโพธิสัตว์อยู่ที่ไหนบ้าง ?

ตอบ : ผมไม่กล้าตอบแล้วครับ.

ถาม : กลัวภัยการเมือง คุณประยูรกล้า มีอยู่ที่ไหน ?

ตอบ : ที่ที่ผมเคยเห็นในประวัติศาสตร์ แล้วก็ตายไปแล้ว; ก็อย่างมหาตมะคานธี เขาเอาชนะโดยไม่ได้ใช้อาวุธ แล้วตัวเองก็สละ ไม่มีอะไรเหลือในชีวิต แม้กระทั่งตายครับ.

ถาม : นี่ตอบอย่างฉลาด อ่างคนตายแล้ว มันปลอดภัย. คุณทองล่ะ ใครเป็นนักการเมืองโพธิสัตว์ ?

ตอบ : ผมยังหาคำตอบไม่ได้ครับ.

เอาละ, เป็นอันว่าอย่าตอบดีกว่า ก็พอจะรู้ๆ กันอยู่ว่า มีนักการเมืองโพธิสัตว์ หรือไม่มี. แต่เดี๋ยวนี้มันก็แสดงให้เห็นว่า นักการเมืองนั้นจะต้องยึดถืออุดมคติ โพธิสัตว์ ; เพราะฉะนั้นการที่เราเอาเรื่องนี้มาพูดกัน คงไม่เสียหาย ไม่เสียเวลาเปล่า; เพื่อจะได้รู้จักธรรมชาติของนักการเมือง, แล้วเราอาจจะสร้างนักการเมืองโพธิสัตว์ขึ้นมาในอนาคตก็ได้; ถ้าเราไม่รู้เราจะสร้างขึ้นมาได้อย่างไร.

เดี๋ยวนี้เราพอจะรู้กันบ้าง ก็ควรจะสร้างนักการเมืองโพธิสัตว์ตัวน้อยๆ เท่าหัวแม่มือก็ยังดี ขึ้นมาในโลกนี้บ้าง. ธรรมชาติสำหรับนักการเมืองนั้นหมายความว่า นักการเมืองแท้ต้องเป็นปุชนิยมบุคคล; อย่าทำตนเป็นลูกจ้าง.

ที่นี้ ข้อที่สามอยากจะพูดให้มากกว่านั้นว่า นักการเมืองต้องเป็นคนของพระเจ้า ก็ต้องมีคุณสมบัติถึงขนาดที่จะเป็นคนที่พระเจ้า จึงจะเรียกว่าเป็นนักการเมืองที่มีธรรมชาติ. ก็เช่นเดียวกันแหละ พระโพธิสัตว์ทุกๆ องค์ในศาสนานี้ ล้วนแต่เป็นคน

ของพระอาทิตย์พุทเจ้าทั้งนั้น; เช่น อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ แขนหัก ที่เรามีรูปปั้นนั้น เขาเรียกว่า อวโลกิเตศวร.

อวโลกิเตศวรนี้เป็นโพธิสัตว์ เป็นโพธิสัตว์ที่ขึ้นอยู่กับพระพุทเจ้า ชั้นชยานิพุทเจ้าชื่อว่า อมิตาภะ คือ พระพุทเจ้าอมิตาภะ ทำให้เกิดโพธิสัตว์ขึ้นมา เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลโลกนี้ ช่วยเหลือโลกนี้ แก้ไขปัญหาทุกอย่างให้แก่โลกนี้ เป็นที่พึ่งของโลกนี้; เขาเรียกกันว่า อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์.

โพธิสัตว์ที่มีชื่ออย่างอื่น ก็เป็นผู้ที่ขึ้นสังกัดอยู่กับชยานิพุทเจ้าชื่ออื่น องค์อื่นอีกหลายองค์; แต่ที่มาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างของเราในปัจจุบันนี้ เขาเรียกว่า อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์. อวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ เป็นโพธิสัตว์ของพระพุทเจ้าอมิตาภะ คือพระพุทเจ้ารูปองค์เล็ก ๆ ที่อยู่หน้าผากนั้น

นักการเมืองทุกคนต้องขึ้นอยู่กับพระเจ้า เป็นของพระเจ้า เช่นเดียวกับที่โพธิสัตว์และพระพุทเจ้าทุก ๆ พระองค์ จะต้องขึ้นอยู่กับพระอาทิตย์พุทเจ้า. สำหรับอาทิตย์พุทเจ้านี้ แปลว่า ต้นตอของพระพุทเจ้า, หรือของสิ่งที่เรียกว่า พระพุทเจ้าทั้งหมดทั้งสิ้น. นี้เรียกอาทิตย์พุทเจ้า. เขาแบ่งแยกไว้หลาย ๆ องค์ ก็แล้วแต่ยุคแต่สมัย ที่เขาจะเล็งถึงอะไร.

โพธิสัตว์จะต้องชื่อตรงต่อหน้าที่ ที่อาทิตย์พุทเจ้ามอบหมายมาให้อย่างอวโลกิเตศวรนี้ ต้องดูแลโลกนี้ให้ปลอดภัย. นักการเมืองโพธิสัตว์จะต้องขึ้นอยู่กับพระเป็นเจ้า เป็นศูนย์กลาง.

ถาม : เดียวนี้พวกนักการเมืองทั้งหลายเขาเป็นคนของใครล่ะ คุณทอง ?

ตอบ : เป็นคนของลูกเขาเมียเขาครับ.

ถาม : ทำไมคุณว่าเขาแรงนักล่ะ ? เป็นคนของชาติประเทศสักที่ไม่ได้หรือ ?

ตอบ : ไม่เป็นอย่างนั้นครับ.

ถาม : เป็นคนของลูกเขาเมียเขา แล้วตัวเขาล่ะ ?

ตอบ : รวมทั้งตัวเขาเองด้วยครับ.

LIART

ถาม : คุณชวนว่าอย่างไร ? นักการเมืองสมัยนี้เขาเป็นคนของใคร ?

ตอบ : เป็นคนของพรรคการเมืองต่าง ๆ ครับ.

ถาม : เป็นคนของพรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่เคยขบถต่อพรรคเลย ?

ตอบ : มีครับ ขบถ มีเหมือนกัน.

ถาม : คุณประยูร นักการเมืองสมัยนี้เขาเป็นคนของใคร ว่าให้มันง่าย ๆ

ตอบ : เป็นคนของกิเลสดีกว่าครับ มันชัดดี.

ถาม : ชัดดี เอ้า, คุณล้ำละ เป็นคนของใคร ?

ตอบ : ผมก็เห็นด้วยอย่างที่คุณประยูรว่า.

ถาม : เป็นคนของกิเลส. เราจะพูดให้ชัด มันก็เล็งลงไปดู พิจารณาลงไปดูว่าอะไร
ที่บังคับเขาได้ ? อะไรที่บังคับเขาได้ นั้นแหละ เขาเป็นคนของสิ่งนั้นแหละ.
ลูกเมียของเขาคงจะบังคับเขาไม่ได้เสมอไปกรรมงคุณทอง ?

ตอบ : ผมรู้สึกว่าคุณประยูรว่า บังคับได้เสมอไปครับ.

เราจะใช้คำว่า “ประโยชน์”; เขาเป็นคนของประโยชน์ เพราะว่าคำว่า
“ประโยชน์” นั้นมันกว้างดี. ประโยชน์ที่เขาต้องการ จะบังคับเขาให้ทำอะไรก็ได้; เขาเป็นคน
ของประโยชน์ เห็นแก่ประโยชน์; จะใช้คำว่ากิเลสมันก็ไปด้วยกันได้ มันเป็นเรื่องเดียวกัน;
เพราะว่า กิเลสมันต้องการประโยชน์นี้ก็เลยเอารวมกันเสียเลยว่า ประโยชน์ที่กิเลสต้องการ
นั้นแหละบังคับเขา. ดังนั้น เขาจึงเป็นคนของกิเลส ที่เห็นแก่ประโยชน์, หรือเป็นคน
ของประโยชน์ ตามอำนาจของกิเลส; ดังนั้นเขาจึงไม่ใช่คนของพระเจ้า.

ถาม : ที่นี้ลองสร้างวิมานในอากาศสักที่ใหม่ ? ว่าทำอย่างไร เราจึงจะได้แก่นักการเมือง
ที่เป็นคนของพระเจ้า คุณประยูร ?

ตอบ : เรื่องนี้มันต้องใช้หลักกว้าง ๆ แล้วก็ทำนาน ๆ; โดยข้อแรก ก็เป็นต้นว่า เราควร
รื้อฟื้น หันมาสนใจพระธรรมของพระเจ้าเสีย ให้เข้าใจ. แล้วข้อสำคัญข้อที่สองว่า
เราพยายามที่จะเปลี่ยนค่านิยมของสังคม ที่นิยมผิด ๆ นั้น; มายกย่องบุคคล
ชนิดคนของพระเจ้ากันให้มากยิ่งขึ้น ๆ. แล้วเราก็จะได้พยายามคัดเลือกบุคคล
ประเภทนี้ เข้าเป็นตัวแทนของเรา ไปเป็นนักการเมือง ในอนาคตข้างหน้าโน้น;
แต่ไม่ทราบว่าจะนานเท่าไรครับ.

ถาม : นี้มองเห็น คือมองเห็นได้ ว่ามันเป็นสิ่งที่มีเหตุผล หรือมองเห็นได้; แต่จะทำได้เมื่อไรนั้น ก็ยังไม่มองเห็น. คุณทอง ลองว่าดูบ้างซิว่าทำอะไร จึงจะมีนักการเมือง ที่เป็นคนของพระเจ้าขึ้นมา ถ้าตอบให้สั้นที่สุด?

ตอบ : คือฝึกคนให้หยุดการเห็นแก่ตัวครับ เสียตั้งแต่เล็ก มาตามลำดับครับ

ถาม : เอ้า, คุณชวน คุณก็เป็นครู คุณทองก็เป็นครู. เออละ, มันจะมาหาคุณแล้ว ทำอย่างไรจะมีนักการเมืองของพระเจ้าขึ้นมาในโลกนี้?

ตอบ : คือให้ผู้ที่เป็นคนของพระเจ้าเป็นผู้เลือกขึ้นมาครับ.

ถาม : โอ! ต้องสร้างคนของพระเจ้าก่อนนะ. นี่ก็เกิดเป็นปัญหาซ้อน; เดียวนี้แปลว่าประชาชนหรือคนทั้งหลาย ก็ไม่ได้เป็นคนของพระเจ้า เป็นคนของตัวกู ของกิเลสของตัวกู มันก็ไม่รู้จักเลือกผู้แทนมาเป็นคนของพระเจ้า. สรุปความแล้ว จะต้องทำอะไรล่ะ คุณเล่า?

ตอบ : ผมว่าการสร้างนี้ มันต้องยากหน่อย; แต่ความจริงแล้ว มันอยู่ที่ช่วยกันปฏิบัติครับ.

ถาม : ก็ว่าไปซิ, จะทำอะไรล่ะ ก็ว่าไป?

ตอบ : โดยการเลือกนี้ ก็ต้องหาวิธี โดยการพิจารณาซึ่งความเป็นธรรมของตัวเราเอง ในการปฏิบัติของผู้อื่น; แต่มันเป็นเรื่องยาก ที่เราทุกคนในสังคมนี้จะเลือกคนคนเดียวนี้ มันก็ทำยากหน่อย.

ยังไม่ต้องพูดถึงการเลือกหรือก มันไม่มีให้เลือก ก็เรียกว่าจะต้องสร้างรากฐานขึ้นมาทีเดียวว่า ทำอย่างไร ขึ้นมาพร้อมๆ กัน. นี้จะได้เอาไปคิดกันเสียบ้าง ว่า เดียวนี้มนุษย์อยู่กันอย่างไรก็ไม่รู้ จนไม่มีใครสักคนหนึ่งที่เป็นคนของพระธรรม หรือคนของพระเจ้า; ล้วนแต่เป็นคนของประโยชน์แห่งตัวกู—ของกูไปเสียทั้งนั้น.

อาตมาเห็นว่า มันก็ต้องทำกันอย่างที่เราเคยพูดกันแล้วพูดกันอีกแหละว่า ให้ศีลธรรมกลับมา; การฟื้นฟูศีลธรรมให้พระธรรมกลับมา, กลับมา จะแก้ปัญหาคู ปัญหาได้. ฉะนั้น ขอให้เอาไปช่วยกันคิดช่วยกันนี้เพื่อความกลับมาแห่งศีลธรรม.

ข้อที่สี่ เราระบุความเป็นสัตบุรุษ; คำนี้เป็นธรรมมะ.

ภาษาธรรมะในพุทธศาสนาเรียกว่า สัตบุรุษ; สปุปริส หรือสัตบุรุษ, ความหมายเดิมแท้ หมายถึงพระอรหันต์ ถ้าใครไม่ทราบก็ทราบเสียด้วย สปุปริสหรือสัตบุรุษนี้ ที่แรกเขาใช้กันในประเทศอินเดีย ที่มีหลักฐานปรากฏชัด ในยุคพระเจ้าอโศก พ.ศ. 300 นี้ สัตบุรุษนี้หมายถึง พระอรหันต์; เขาเรียกพระอรหันต์ว่าสัตบุรุษ. เช่น พระอรหันต์สารีบุตรนี้ เขาเรียก สปุปริส สารีบุตร, ภาษาปรากฤตนี้ ไม่ได้ใช้คำว่า พระอรหันต์.

ตัวหนังสือบอกได้นะ สัตบุรุษนี้ ร่างบ้แล้ว คือหมดกิเลสแล้ว เย็นแล้ว ก็เป็นพระอรหันต์นั่นแหละ. แต่เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ใช้กันอย่างนั้น; ในภาษาไทยด้วยแล้ว ก็ไม่ใช่ถึงอย่างนั้น คือหมายถึงผู้มีธรรมะ ทำความสงบบ้าง แล้วก็เรียกว่าสัตบุรุษ; เอาแต่ว่า มันมีความสงบกาย วาจา ใจ พอสมควร แล้วก็เรียกว่า สัตบุรุษ.

มีพระพุทธภาษิตหรือไม่ใช้พุทธภาษิตก็ได้ แต่เป็นที่รับรองต้องกันหมดว่า เนสา สภา ยตุถ น สนฺติ สนฺโต —ที่ประชุมใดไม่มีสัตบุรุษ ที่ประชุมนั้นไม่เรียกว่าสภา : เนสา สภา นั้นไม่ใช่สภา, ยตุถ น สนฺติ สนฺโต คือ—ที่ประชุมใดที่ไม่มีสัตบุรุษอยู่.

เดี๋ยวนี้ที่ไหน ๆ ก็เรียกว่า สภา; ถ้าตั้งขึ้นแล้วก็เรียกว่า สภา สมมติเรียกว่า สภา ใช้ชื่อว่า สภา; แต่ถ้าไม่มีสัตบุรุษอยู่ในนั้นแล้ว จะเรียกว่าสภา ตามความหมายของพระพุทธเจ้าไม่ได้. นี่เราต้องการสัตบุรุษเป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นนักการเมือง; มาประชุมกันเข้า แล้วก็จะเป็นสภาบริหารประเทศชาติ บริหารโลก ระหว่างชาตินี้ ให้มันเป็นไปด้วยดี.

ต้องฝึกเป็นสัตบุรุษตามพระพุทธภาษิต

สัตบุรุษจะต้องตั้งต้นด้วยการเกลียดบาป เกลียดความชั่ว จึงจะสงบร่างบ้ไป จากความชั่ว ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ; แล้วนักการเมืองชนิดนั้นของพระเจ้า จะต้องเกลียดบาปมากที่สุดเลย.

ถาม : คนเกลียดบาปทำคอร์รัปชันได้ไหม คุณทอง ?

ตอบ : ไม่ได้ครับ.

LIART

ซ้อมไว้วันนี้, ใคร ๆ ก็คงจะพอรู้ แต่ซ้อมไว้หน่อย. คนเกลียดบาปทำคอร์รัปชันไม่ได้ เขาต้องเกลียดบาป; แล้วก็จะล้างบาปทั้ง ทางกาย วาจาใจ ทิฐุริความคิดเห็น แล้วเขาก็จะได้ชื่อว่า สัตบุรุษ.

ถาม : วิธีจะทำให้เกลียดบาป หรือเกลียดทุจริต ในเบื้องต้นที่สุดพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ว่าอย่างไร คุณทองนิก ออกไหม ?

ตอบ : นิกไม่ออกครับ.

ถาม : คุณชวนล่ะ ?

ตอบ : ไม่ทราบครับ.

ถาม : คุณล้ำ, ถามให้หมดเถอะ ?

ตอบ : ก็ต้องละเอียดครับ.

ถาม : ต้องละเอียดบาป เกลียดบาป กลัวบาป คุณประยูร ใช้ปฏิภาณตรงกันเข้าก็ได้ ?

ตอบ : เราต้องรักพระธรรม ก็เกลียดบาป.

ต้องรักพระธรรม อยากจะถือโอกาสเอามาพูดเสียเลย ; เพราะสังเกตเห็นว่า มันช่างตรงกันข้ามเสียอย่างยิ่ง ถึงขนาดที่เรียกว่า มันดูหน้ากันไม่ได้ ; คือ ถ้าจะเกลียดบาป มันก็ต้องปลงสังขารพิจารณาธรรม.

ที่นี้พวกนักการเมืองเขาไม่รู้คำว่า “ปลงสังขาร” หรือ “พิจารณาธรรม” ; แล้วเขายังต้องเกลียดมันด้วย.

หลักพิจารณาปลงสังขารตามพระพุทธภาษิต.

ที่เรียกว่า ปลงสังขาร นี้มีบทที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ชัดเจนมาก คือบทที่ สวดกันอยู่นั้นแหละว่า :— ชราคมุโมหิ ชรั อนตีโต— เราเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ; พยาธิ ฐมุโมหิ พยาธิ อนตีโต— มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ; มรณคมุโมหิ มรณ อนตีโต— มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ; นี้ชุดหนึ่งนะ ปลงสังขาร เห็นความแก่ ความเจ็บ ความตาย.

LI RT

แล้วอีกหมวดหนึ่งว่า สพฺเพติ เม ปิเยติ มนาเปติ นานภาโว วินาภาโว—
เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ; นี่หมวดหนึ่ง.

แล้วอีกหมวดหนึ่ง กมฺมสุสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพฺนฺช
กมฺมปฏิสรโณ— มีกรรมเป็นของตัว มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็น
เผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง.

มีอยู่สามหมวดด้วยกัน เรียกว่า บัจจเวกขณฺ์ หรือ ปลงสังขาร นักการเมือง
ไหนบ้าง ที่จะมานั่งปลงสังขารอยู่อย่างนี้ ? ถ้าไม่ยอมปลงสังขารอยู่อย่างนี้ นักการเมือง
ไหนบ้าง ที่มันจะเกลียดบาป ? เพราะว่าเครื่องที่จะทำให้เกลียดบาปทุกจริต มันมีแต่อย่างนี้.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ต่อไปอีกว่า กิณฺจ ภิกฺขเว อตุถวสฺส ปฏิจฺจ นัน— เพราะ
อาศัยประโยชน์อะไร เราจึงได้กล่าวอย่างนี้ ; แล้วท่านก็ได้อธิบายต่อไปว่า : เมื่อพิจารณา
ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ นั่น เขาก็จะหยุดมัวเมาในความ
เป็นหนุ่ม คือความบ้าความคึกคะนองของคนหนุ่มที่เมาจัด มันจะหยุดได้.

ถ้าใครพิจารณาว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้”
แล้วเมื่อเขาพิจารณาว่า “เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา เขาก็ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้
นั้นแหละ ; เขาจะหยุดความเมาในความไม่มีโรคเสียได้ ; เขากำลังบ้า กำลังโง่ : “กูไม่มีโรค
กุสบาย” คึกคะนองไปตามประสาโง่ เป็นความเมาชนิดนั้น. ที่นี้ความเมาชนิดนั้นจะหยุด
เสียได้ เพราะเขาพิจารณาข้อที่ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้
ไปได้.

ที่นี้ที่ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ นั้นแหละ
จะหยุดความเมาในชีวิตเสียได้. ความโง่ ความบ้า ความหลง ในชีวิตมันจะหยุดได้ เพราะว่า
เขาพิจารณาอย่างนี้.

ที่นี้หมวดที่สอง ที่เขาพิจารณาว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ
ทั้งสิ้น นี่ท่านตรัสว่า โย ปิเยสุ จนฺทราคโ ส เสนฺพโส วา ปหฺยติ ตนฺ วา ปน โหติ—
ว่าฉันทราคะในสิ่งที่รักใคร่ ฉันทราคะนั้น จะละเสียได้โดยประการทั้งปวง หรือว่าอย่างน้อย
ก็จะเบาบาง ; ฉันทราคะนี้แปลว่า ความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจ เพราะตรัสไว้ไป

ด้วยอำนาจของอวิชา ก็เรียกว่าความกำหนัดในสิ่งเป็นที่รัก ; อันนี้มันจะละไปเสียได้ เพราะพิจารณาว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น.

แล้วข้อที่ว่า กมุขสุสโกมุติ กมุขททยาโท เป็นต้น — เรามีกรรมเป็นของตัว ต้องเป็นไปตามกรรมนั้น ; เขาจะละเสียได้ซึ่ง กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต. ถ้าเขา ยอมปลงสังขารอย่างนี้อยู่เป็นประจำ เขาจะละความเมาเสียได้, ละความหลงในของรัก เอรีดอร้อยเสียได้, ละทุจริตเสียได้ ; เพราะเขารู้สึกว่า มันมีกรรมเป็นของตัว.

นี่มันดูเหมือนว่า จะไม่ไหว ที่จะให้นักการเมืองมานั่งปลงสังขารอยู่อย่างนี้ สำหรับในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้ ; ฉะนั้นคำสอนนี้ จึงยังเป็นหมั้นอยู่. ถ้าเมื่อใดเราสามารถ ทำให้นักการเมืองเขามาปลงสังขาร อยู่อย่างนี้ได้ ; เมื่อนั้นแหละเราจะมีนักการเมือง โพรสิสตร์ อย่างที่ว่าเมื่อตะกี้.

ที่นี้เรื่องยังไม่จบ นี้ต่อมาจากคนนี้ ที่เขาปลงสังขารอยู่อย่างนี้ เขาปลงต่อไปว่า ที่ว่ามีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดานั้น มิใช่ เป็นแต่เราคนเดียว คนอื่นก็เป็นเหมือนกัน ; พอเขามองเห็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้าท่าน ตรัสว่า มกุโค สณฺชายติ — มรรคย่อมเกิดขึ้น.

มรรค คือ หนทาง แนวทาง หรือกระแสแห่งธรรม ย่อมเกิดขึ้น สำหรับ เขาจะได้เดินไป ; อย่างน้อยที่สุด เขาก็จะเห็นแก่ผู้อื่น อย่างที่เห็นแก่ตัว : คือเมื่อเขาไม่ ชอบความทุกข์ อยากจะดับความทุกข์ ต้องการความสุขอย่างไร เขาก็จะปลงลงไปว่า ผู้อื่น ก็ต้องการอย่างนั้น ; เพราะฉะนั้น เขาจึงไม่เห็นแก่ตัวด้วยอำนาจของกิเลส. เขาเห็นแก่ ผู้อื่น อย่างเดียวกับที่เขาเห็นแก่ตัวเขา ด้วยอำนาจของพระธรรม. ที่นี้ คำว่า “ทาง” นี้ มันไม่จำกัดความหมายหรอก ; เป็นทางก็แล้วกัน มันเป็นทางเรื่อยไป, เป็นทางเรื่อยไป, สำหรับจะเดินอยู่ในความถูกต้อง.

สรุป : ถ้าปลงสังขารได้ จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น.

สรุปความว่า เมื่อเขาเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า ทุกคนในโลกก็เป็นอย่างนี้ ; ลอง ท้ายคิดว่า ความรู้สึกมันจะเป็นอย่างไร ? เขาจะเอาเปรียบคนอื่นได้ไหม ? เขาจะฆ่าคนอื่น

LIART

ได้ไหม ? หรืออะไรก็ได้ ? มันกลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันไปแล้ว
นี่สิ่งที่เรียกว่า ทางแห่งสันติ มันก็ตั้งต้นตั้งแต่ระดับต่ำที่สุดไป คือความไม่เบียดเบียน
เป็นต้น ; ฉะนั้นก็อยู่ด้วยความถูกต้อง.

ที่เรียกว่าทางนั้น ถ้าอยู่ด้วยความถูกต้องแล้ว ผลมันเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ
ที่เรียกว่า สังโยชน์ทั้งหลายก็ละไป, อนุสัยทั้งหลายก็สิ้นไป. ถ้าเราตั้งใจอยู่ในธรรม
เรียกว่าเดินอยู่ในทางที่ถูกต้องนี้ อยู่อย่างนั้นแหละ ไม่ต้องทำอะไร แล้วสังโยชน์ทั้งหลาย
ก็จะละไป อนุสัยทั้งหลายก็จะสิ้นไปโดยอัตโนมัติ ในตัวมันเอง.

เพราะเมื่ออยู่อย่างถูกต้อง หรือตามทางนี้แล้ว กิเลสทั้งหลายไม่ได้อาหาร คือ
ไม่ได้การเพิ่มเติม, ไม่ได้เพิ่มเติมให้มีความเคยชิน ที่เป็นอย่างนั้น ; มันก็เปลี่ยนความ
เคยชินเป็นอย่างอื่น คือเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้าม เพราะว่าเราได้เอาสิ่งที่ตรงกันข้ามนี้
ใส่เข้ามา มันจึงเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ; สังโยชน์ทั้งหลายเป็นอันละไป, อนุสัยทั้งหลาย
เป็นอันสิ้นไป. สังโยชน์ละไป, อนุสัยสิ้นไป.

ถาม : สังโยชน์คืออะไร ? อนุสัยคืออะไร คุณทอง ?

ตอบ : ผมนึกออกแต่อนุสัย คือ เครื่องดองอยู่ในสันดานครับ.

ถาม : คุณประยูร สังโยชน์คืออะไร ?

ตอบ : สังโยชน์ คือสิ่งร้อยรัด อนุสัย ก็คือความเคยชินครับ.

ถาม : คุณชวน สังโยชน์คืออะไร ? อนุสัยคืออะไร ?

ตอบ : ผมยังตอบไม่ได้ครับ.

ถาม : นี่ยังเพิ่งมา คุณเล่า ?

ตอบ : ผมจำไม่ได้ครับ.

อ้าว ! ที่นี้ต้องจำกันบ้างแล้ว ถึงเวลาแล้ว ถึงโอกาสที่จะต้องจำแล้ว. สังโยชน์
ก็แปลว่า ผูก หรือเครื่องผูก หรือเครื่องร้อยรัด เอาแต่ว่า ผูกก็แล้วกัน ตามตัวสันสกฤต
อนุสัย แปลว่า นอนตาม หรือหมักดอง คือความเคยชิน อนุสัย แปลว่าเคยชิน. พุดง่ายย
เป็นภาษาไทย ความเคยชินแห่งกิเลส. สังโยชน์ เครื่องผูก คือ ผูกคนให้ติดไว้กับกิเลส
และความทุกข์ นี่เรียกว่าสังโยชน์ ผูกคนให้ติดอยู่กับความทุกข์. แล้วอนุสัยก็ชิน ๆ ชิน ๆ

อยู่แต่กับกิเลสชนิดนั้น จนเกิดง่าย เกิดไว ยิ่งกว่าฟ้าแลบ. ทำไมเราจึงรักง่าย โกรธง่าย ง่ายอะไรง่าย ? นี่เพราะว่า มันมีอนุสัย คือความเคยชิน.

ที่นี้สังโยชน์ละไป คือว่าสิ่งที่ผูกใจให้ติดอยู่กับความทุกข์ มันขาดออก ; แล้ว อนุสัยคือความเคยชินนั้น มันก็สิ้นไป เราก็ไม่มีกิเลสเกิดได้ แล้วก็ไม่มีความทุกข์.

นี้หมายความว่า ถ้าเดินอยู่ในมรรคอย่างนี้ ; มรรคนั้นมาจากการมองเห็นว่า ไม่เป็นแต่เรา แม้แต่ผู้อื่นก็ แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา, ไม่ล่วงพ้นแก่เจ็บตายไปได้, ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตัวอย่างนี้; ต่อเมื่อทำอยู่ อย่างนี้ มันจึงจะละลายทุกจริต วจีทุกจริต มโนทุกจริต. และเห็นว่าผู้อื่นก็เป็นอย่างนี้ มันจึง จะเกิดความคิดนึกที่ถูกต้อง เป็นหนทางแห่งความสงบด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

ถาม : เราจะให้นักการเมืองมานั่งปลงสังขารอย่างนี้ มันมีหวังสักก็มากน้อย คุณทอง ?

ตอบ : จะให้ปลงสังขารอย่างนี้ รู้สึกจะหายากครับ.

บอกว่าไม่มีหวังเลยก็แล้วกัน. แล้วจะต้องทำอย่างไร ? มันก็เป็นอีกคำถามหนึ่ง จะทำอย่างไร จึงจะให้เขารู้จักธรรมชาติ ความจริง และปลงสังขารกันอย่างนี้ ? จะได้เป็น นักการเมืองของพระเจ้า. หลักเกณฑ์อันนี้ใช้ได้ในทุกศาสนาแหละ ไม่ใช่เฉพาะพุทธ- ศาสนาหรอก; เพราะว่่านักการเมืองในโลกมันมีอยู่ทุกชาติ ทุกศาสนา.

ที่นี้เราพูดกันตามพระคัมภีร์ของพุทธบริษัทว่า นักการเมืองของพระเจ้า จะต้อง เป็นสัตบุรุษ จะต้องเกลียดบาปยิ่งกว่าสิ่งใด; เขาจะเป็นอย่างนั้นได้ ก็ต้องสามารถบ้จ- เวกขณฺ์ หรือปลงสังขารอยู่ทุก ๆ วัน ด้วยความพอใจ เหมือนอย่างที่ว่ามา.

เดี๋ยวนี้เขาไม่พอใจ เขาเกลียดที่จะมานั่งว่า ชรามฺโมมุหิ ชรี อนตฺโต นีมัน จึงหวังยาก; แต่ให้รู้ไว้ว่า เราเห็นว่า ธรรมชาติสำหรับนักการเมืองนั้น ต้องเป็นอย่าง ข้อที่ 4 คือ ความเกลียดบาป และเป็นสัตบุรุษ ชนิดที่มาประชุมกันแล้ว จึงจะควร เรียกว่าเป็นสภา; ผิดไปจากนี้ เรียกว่า กลุ่มของคนบ้า มันมานั่งทะเลาะกัน มานั่งทุ่ม- เถียงกัน ไม่มีจุดหมายอะไร.

ข้อที่ห้า ธรรมชาติสำหรับนักการเมือง คือการที่เขาจัดให้ระบบการเมืองของตนๆ ประกอบอยู่ด้วยธรรม.

นี่เป็นกำปั้นทุบดิน พุดแล้วก็เป็นอย่างกำปั้นทุบดิน อะไรๆก็ว่าธรรม, อะไรก็ธรรม วกไปวกมาอยู่ที่ธรรมคำเดียวนี้. ธรรมะสำหรับนักการเมือง ข้อสุดท้ายที่จะพุดกันในวันนี้ คือ การที่เขาจัดให้ระบบการเมือง มันประกอบอยู่ด้วยธรรม. ข้อนี้ขอยืนยันว่า ใช้ได้หมดเลย ไม่ว่าจะการเมืองระบบไหน : การเมืองระบบเผด็จการก็ได้, ราชาธิปไตยก็ได้, ประชาธิปไตยก็ได้, จะเป็นสังคมนิยมสุดเหวี่ยงก็ได้ แต่ขอให้มันประกอบด้วยธรรม.

ดูๆไปแล้ว ชื่อระบบการเมืองนี้มันไม่ได้หมายถึงอุดมคติอะไรนัก แต่มันหมายถึงวิธีการ; เพราะว่าคนในโลกนี้ มันอยู่กันในที่ต่างๆกัน มันจึงทำอะไรเหมือนกันไม่ได้ จิตใจเหมือนกันไม่ได้; ระบบที่จะแก้ปัญหา มันก็เหมือนกันไม่ได้.

แล้วในหมู่คนพวกหนึ่ง หรือในถิ่นหนึ่ง ในยุคหนึ่ง เขาเหมาะสำหรับเผด็จการ มันก็ต้องเผด็จการ นั่นแหละคือถูกที่สุด; แต่มันต้องประกอบไปด้วยธรรม, เราเป็นราชาธิปไตย นั่นเหมาะที่สุด ถูกที่สุด แต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม, เป็นประชาธิปไตยก็ได้ แต่ต้องประกอบไปด้วยธรรม, เป็นสังคมนิยม คือประชาธิปไตย ชนิดบังคับควบคุม มีระเบียบจัดก็ได้ และก็ยิ่งดี แต่มันต้องประกอบไปด้วยธรรม. จึงพูดว่าการเมืองระบบไหนก็ได้ ถ้าประกอบไปด้วยธรรม แล้วจะแก้ปัญหาได้.

ฉะนั้นก็เลือกเอา ให้เหมาะแก่สถานการณ์ของตนๆ; ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ไม่มีระบบไหนใช้ได้เลย. แล้วระบบประชาธิปไตยนี้ จะเลวร้ายที่สุดกว่าระบบไหนหมด ถ้าไม่ประกอบไปด้วยธรรม; คือต่างคนต่างใช้ก็เลวร้ายแย่งกันเท่านั้นเอง. ระบบอื่นเขายังมีควบคุม ยังมีบังคับ ยังมีให้อยู่ในร่องในรอย; นี้ประชาธิปไตยเปิดหมด. แต่ถ้าประกอบไปด้วยธรรมแล้ว ระบบไหนก็ได้. ข้อนี้ไปคิดดูเอง ไปมองดูเอง ก็จะเห็นได้ทุกคน.

ฉะนั้นจึงถือว่า ที่เรียกระบบๆนี้ เป็นวิธีการเท่านั้น; ส่วนหัวใจหรืออุดมคตินั้น คือ ธรรม ธรรมะ ตัวธรรม, ตัวความถูกต้องตามความหมายของคำว่า "ธรรม" ซึ่งเราก็ได้พุดกันมากแล้ว ว่าความหมายของคำว่าธรรมนะมันคืออะไร? นี้ขอให้ทุกระบบประกอบไปด้วยธรรม. เพราะฉะนั้น ขอให้ให้นักการเมืองที่ถือลัทธิการเมืองระบบไหน

ก็ตาม จัดแจงปรับปรุงกระทำให้ระบบการเมืองนั้น ๆ ประกอบอยู่ด้วยธรรม. นี่คือธรรมะสำหรับนักการเมือง.

ถาม : ที่นี้เราเห็นนักการเมืองคนไหน กลุ่มไหน ที่กำลังจัดแจงระบบการเมืองของเขา ให้ประกอบด้วยธรรม? คุณทอง ยกตัวอย่างซิ.

ตอบ : ยังนึกไม่เห็นครับ.

ยังนึกไม่เห็น ก็เพราะมันไม่มีให้เห็น ก็เป็นอันว่า มันไม่มีให้เห็น; ไม่มีนักการเมืองกลุ่มไหน ที่สาละวนจัดระบบการเมืองของตนให้ประกอบไปด้วยธรรม. เขากำลังจัดให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง.

ข้อธรรมสำหรับจัดระบบการเมือง

ที่นี้ที่ว่าประกอบไปด้วยธรรมนั้น เอาธรรมขึ้นมาเป็นหลัก. หลักธรรมชั้นรากฐานก็คือว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

ข้อที่ 1. ขอให้ทุกคนช่วยกันจดจำประโยคนี้ไว้ ให้ขึ้นปากขึ้นใจ ว่าสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น; จะเป็นมนุษย์ก็ตาม เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ตามแม้แต่เป็นต้นไม้ต้นใดที่มันมีชีวิตก็ตาม; ขอให้ถือว่ามันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เอาธรรมะข้อนี้เป็นรากฐานแล้วจัดอะไรก็ไป อย่าให้มันขัดกันกับหลักธรรมะข้อนี้; เรียกว่านักการเมือง จะจัดการเมืองของเขาให้ประกอบด้วยธรรมะแล้ว ขอให้นึกถึงหลักข้อนี้ก่อน; มันเอาเปรียบใครไม่ได้ มันฆ่าใครไม่ได้ มันลักขโมยใครไม่ได้.

ข้อที่ 2. ที่นี้เราเป็นมนุษย์ เราต้องมีธรรมสำหรับมนุษย์ ถ้าเราทำอะไรผิดไปจากธรรมของความเป็นมนุษย์ เราก็เป็นสัตว์เดรัจฉาน อย่างที่เขาว่าไว้แล้ว เห็นแต่กินอาหาร เห็นแต่หลับนอน เห็นแต่ขับถ่าย เห็นแต่เมถุน อย่างนี้ ก็เรียกว่าเหมือนกันกับสัตว์เดรัจฉาน; ต้องต่างจากนั้นจึงจะไม่ใช่เป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่เป็นมนุษย์.

LI RT

ฉะนั้น ธรรมะนี้ช่วยจัดมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ ที่แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์จึงมีมนุษยธรรมของมนุษย์; สัตว์เดรัจฉานก็มีธรรมะอย่างของสัตว์เดรัจฉาน คนละระดับ. เพราะฉะนั้น การเมืองก็คือธรรมะ สำหรับจัดมนุษย์ให้เป็นมนุษย์กันอย่างถูกต้อง; บทนิยามนี้แปลกไปนิดหน่อย ว่า “การเมือง คือระบบการจัดมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง” ก็มีผลเป็นความสงบสุข สันติสุขเอง ก็หมายถึง การเมืองที่ประกอบด้วยธรรม การเมืองนั้นจึงจะคือระบบการจัดมนุษย์ ให้มีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องตามมนุษยธรรม.

ถาม : ที่นี้เขาจะต้องรู้อย่างถูกต้อง ไม่ใช่เพียงแต่มีความตั้งใจจริง, มีความซื่อสัตย์ แล้วมันจะทำได้; เขาต้องมีความรู้อย่างถูกต้อง ความรู้อย่างถูกต้อง อย่างใหญ่หลวงที่สุดในพระพุทธศาสนา นี้คืออะไร คุณทอง? คือ คำคำเดียวว่าอะไร?

ตอบ : ยังนึกไม่ออกครับ.

ถาม : คุณชวน?

ตอบ : ยถาภูตสัมมัมป์ปัญญาครับ.

เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมป์ปัญญา นั้นคือตัวความรู้, เป็นชื่อของความรู้ เป็นชื่อของความรู้ใช่ไหม? ยังไม่ใช่ตัวความรู้.

ข้อที่ 3. ตัวความรู้ก็คือรู้สิ่งที่เราเรียกกันว่า อิทัปปัจจยตา; ความที่มันต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น เรียกว่าอิทัปปัจจยตา นั้นแหละยอดสุดของความรู้. เรื่องอริยสังข์ก็มารวมอยู่ที่นี้, เรื่องมรรคมีองค์แปดก็มารวมอยู่ที่นี้, ทุกเรื่องมันจะมารวมอยู่ที่นี้. เกิดขึ้นแห่งความทุกข์หรือดับลงแห่งความทุกข์ มันรวมอยู่ที่คำว่า อิทัปปัจจยตา.

เขาจะต้องรู้หัวใจของธรรม คือ อิทัปปัจจยตา เขาจึงจะแก้ไขปัญหาก็ได้. สิ่งทั้งปวงมีเหตุ แล้วเป็นไปตามเหตุ นี้เรียกว่า อิทัปปัจจยตา; เราก็จะได้แก้ไขที่ตรงต้นเหตุ คือความรู้ที่ไม่ถูก แก้ให้เป็นความรู้ที่ถูก. นี่ก็คือการศึกษาที่ถูก.

ถาม : เดียวนี้เราจะถือว่า ในโลกนี้มีการจัดการศึกษาที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง? คุณทอง

ว่าดู คุณเป็นครูนา คุณชวนก็เป็นครู.

ตอบ : การจัดการศึกษาเดี๋ยวนี้ ไม่เป็นการถูกต้องครับ.

ถาม : เพราะเหตุอะไร ?

อบ : เพราะเหตุว่าไม่ได้จัดการศึกษาเพื่อการทำลายความเห็นแก่ตัวครับ. ยิ่งจัดการศึกษา ให้คนยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ.

ถาม : นั้นเราสมมติว่าไม่ถูกต้อง มันจะต้องมีบทพิสูจน์ที่ชัดกว่านั้น คุณชวนว่ามันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ?

อบ : กระผมมีความเห็นว่า ไม่ถูกต้องเหมือนกันครับ.

ถาม : เพราะเหตุอะไร ? รู้ได้ด้วยอะไร ?

อบ : เพราะว่าเป็นการจัดการศึกษาผลิตคนให้ออกมาประกอบอาชีพโดยไม่ได้คำนึงถึงการศึกษาด้านจิตใจครับ.

ถาม : เอ้า, คุณประยูรละ มันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? และรู้ได้ด้วยอะไร ?

อบ : ที่เราสังเกตเห็นว่า การศึกษาไม่ถูกต้อง เราก็รู้ได้โดยพฤติกรรมของเด็ก ที่เรียนออกมาจากโรงเรียนครับ เป็นต้นว่า สำเร็จออกจากมหาวิทยาลัยแล้วก็มีพฤติกรรมในทางไม่ดี เป็นต้นว่าติดเสพยาเสพติดให้โทษ หรือประกอบงานอาชีพ ก็ล้วนแต่มีคดโกงต่าง ๆ นานา.

ถาม : เอาละพอ มันไม่ต้องยึดยาวอย่างนั้นหรือ คือ เราตัดบทลงไปแล้ว การศึกษาในโลกเวลานี้ไม่ถูกต้อง ; เพราะว่าคุณมองโลกเป็นไฟมากขึ้นนี้ บอกท่านนี้ก็แล้วกัน. ถ้าการศึกษาถูกต้อง โลกนี้ก็ต้องสงบเย็นลงไป ; ไปแจกแจงรายละเอียดอย่างอื่นนะมันมากเรื่อง. นี้คุณทอง, คุณชวน, ก็เป็นครู แล้วสารภาพว่าการศึกษาไม่ถูกต้อง แล้วทำไมคุณไม่จัดเสียให้มันถูกต้องล่ะ ?

อบ : ผมเป็นตัวจักรตัวน้อยครับ. แต่ก็พยายามทำอย่างดีที่สุดแล้วครับ.

เรามีการศึกษาชนิดอื่น คือมีการศึกษาที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อให้โลกนี้มีพระเจ้าหรือมีพระธรรม หรือมีความสงบ. เราจัดการศึกษาที่ส่งเสริมกิเลส; ฉะนั้นไฟกิเลสมันก็มากขึ้นในโลกนี้.

เมื่อตะกี้นี้เราอยากจะพูดกันในข้อที่ว่า ธรรมะหรือความรู้ทางธรรมะที่สูงส่งนั้น ก็คือ อิททัปปัจจยตา—สิ่งทั้งปวงมีเหตุ ดับเพราะเหตุ เกิดเพราะเหตุ; จะเอาอย่างไร ก็ต้อง

LI RT

แก้ไขที่เหตุ. เดียวนี้เราก็ไม่ได้แก้ไขที่เหตุ; แต่เราก็จะเอาผล อย่างที่เราเห็นว่าดี หรือ ต้องการ คือปากเราเรียกหาสันติภาพ แต่เราก็ไม่ได้สร้างเหตุแห่งสันติภาพเลย.

เอ้า, ไหน ๆ พูดถึงการศึกษได้แล้ว ก็อยากจะพูดอีกสักหน่อยว่า : ตัวอย่างเช่น เรื่องยาเสพติดที่เป็นปัญหาทั่วโลก แม้แต่พวกฝรั่งที่อ้างตัวเองเป็นคนฉลาดที่สุด มันก็ยัง แก้ไม่ตก, แก้ปัญหายาเสพติดก็ไม่ตก แล้วในหมู่พวกฝรั่ง ก็เป็นปัญหามาก. ประเทศไทย เราก็พลอยพ่วงทางเขาไปด้วย แก้ปัญหายาเสพติดไม่ได้; เพราะเราไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุ. เราไปมัวแต่จะปราบคนขายเฮโรอีน ลงโทษคนผลิตเฮโรอีน นี้ไม่ใช่ต้นเหตุ; ต้นเหตุ คือความโง่ของคนที่การศึกษามันไม่ถูกต้อง.

พอจัดการศึกษาให้ถูกต้อง คนมันก็เกลียดยาเสพติด แล้วยาเสพติดมันก็ขาย ไม่ได้ มันก็ไม่มีใครผลิตยาเสพติดอีกต่อไป. นี่ก็คือตัวอย่างของความโง่ ที่ไม่แก้ปัญหที่ต้นเหตุ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการศึกษามันผิดไม่แก้เสียให้ถูก.

จัดการศึกษาอะไรกัน พอเด็กเรียนจบการศึกษา ก็ชอบยาเสพติด; ฉะนั้น ผู้เด็กวัดสมัยโบราณก็ไม่ได้ เห็นยาเสพติดก็สั่นหัว ถ่มน้ำลายวิ้งหนีเลย. การศึกษาสมัยนี้ ระดับมหาวิทยาลัยผ่านมาแล้ว มันยังไปเสพยาเสพติด. นี่ก็คือความโง่เกี่ยวกับการศึกษา ที่มันไม่ถูกต้อง; มันก็เกิดปัญหายาเสพติดขึ้นมา. เราจัดการศึกษาให้ถูกต้อง ก็ตัดต้นเหตุ ก็เกลียดยาเสพติด ก็ไม่มีการผลิต ไม่มีการขายได้. การรู้ต้นเหตุและตัดต้นเหตุนี้ เป็น หลักของพระพุทธศาสนา.

เออละ, นี่ก็เป็นเรื่องธรรมะสำหรับนักการเมืองพอเป็นตัวอย่าง.

สรุปความว่า ธรรมะสำหรับนักการเมืองนั้นก็คือ ธรรมะที่ตรงตามความหมาย ของคำว่า “ธรรมะ” ในส่วนที่เรียกว่า การเมือง.

1. ธรรมะในส่วนที่เรียกว่าการเมือง มีความหมายอย่างไรก็ต้องเอาความหมาย นั้นมา เป็นคุณสมบัติของนักการเมือง เรียกว่า ธรรมะสำหรับนักการเมือง.
2. นักการเมืองต้องมีความเป็นปุชนิยมบุคคลเสียสละอย่างโพธิสัตว์.
3. นักการเมืองต้องฝากชีวิตจิตใจไว้กับพระเจ้า ให้เป็นคนของพระเจ้า เหมือน กับพระโพธิสัตว์ทุกองค์รับใช้พระอาทิตย์พระ.

4. นักการเมืองต้องมีความเกลียดบาป คือเป็นสัตว์บุรุษ สวตมนต์ปลงสังขาร อยู่ได้ทุกวันว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้” อย่างนี้เป็นต้น ไม่หัวเราะเยาะคนแก่ที่สวตมนต์อย่างนี้.

5. นักการเมืองจะต้องจัดระบบการเมืองของตน ให้ประกอบด้วยธรรม; ถ้าเขาไม่รู้หรือไม่สามารถ จัดระบบการเมืองให้ประกอบด้วยธรรมแล้ว ก็ไม่ควรจะเรียกเขาว่า นักการเมืองของธรรม ของพระเจ้า.

คุณธรรมของนักการเมืองที่มีอยู่จริง.

เฮ้, เวลาที่เหลือนิดหนึ่งนี้ จะพูดถึง ธรรมะของนักการเมืองที่มีอยู่จริง ที่เราพูดเสร็จไปหยก ๆ นั่นคือ ธรรมะสำหรับนักการเมืองที่ถูกต้องเราใช้คำว่า ธรรมะสำหรับนักการเมือง.

ที่นี้เรามาใช้คำว่า ธรรมะของนักการเมืองตามที่มีอยู่จริง; ต้องออกตัวเสียหน่อยนะว่านี้ไม่ใช่มาตำใคร ไม่ใช่มาตั้งกองตำคนอื่น หรืออะไรทำนองนั้น. เอมมาเพื่อเปรียบเทียบ และเพื่อให้รู้ข้อเท็จจริง เพื่อการแก้ไข; ข้อนี้มันเนื่องจากคำพูด ทำความสับสน.

ถ้าเราจะพูดว่า “ธรรมะสำหรับนักการเมือง” นี้ก็ไม่มีทางจะผิด, ธรรมะสำหรับนักการเมือง ธรรมะก็ถูก นักการเมืองก็ดี. ที่นี้เราพูดว่า “ธรรมะของนักการเมืองที่ควรจะมี” นี้ก็ถูกอีกแหละ คือธรรมะที่ถูก ที่นักการเมืองที่ควรจะมี, แต่ถ้าเราพูดว่า “ธรรมของนักการเมือง ที่เขากำลังมีอยู่จริง” นี้เป็นปัญหาเสียแล้ว: “ธรรมของนักการเมืองที่มีอยู่จริง” แล้วใคร ๆ ก็มองไปในทำนองที่ว่า ไม่มีธรรมะเลย. คำว่า “ธรรม” เพียงคำเดียวมันก็มีความหมายเปลี่ยนไปได้รอบด้าน แล้วแต่เราจะให้ความหมายว่าอย่างไร.

ที่นี้เราจะดูกันเฉพาะที่ว่า “ธรรม” หรือ ธรรมดา ธรรมชาติ หรือความเป็นอยู่ ของนักการเมืองที่กำลังมีอยู่จริง; ถ้าผิดก็เรียกว่าอกุศลธรรม. ถ้าถูกก็เรียกว่า กุศลธรรม; เพราะคำว่า “ธรรม” นี้เป็นคำกลาง อย่างที่ว่ามีมาแล้ว.

ข้อที่ 1. ธรรมชาติของนักการเมือง เท่าที่กำลังมีอยู่จริง นักการเมืองมีหลักที่ประพฤติกันอยู่ในเวลานี้ คือ การปลัดกันคும்ทิมเข้ามาครองเมือง อย่างยื้อแย่งกัน ทำลายกัน ตามแบบประชาธิปไตย จากสัญญาชาตญาณอย่างสัตว์.

ถาม : คุณทองว่าอย่างไร แก่ล้งค่าเขาหรือว่าอย่างไร ?

ตอบ : ไม่ว่าอย่างนั้น ผมรู้สึกว่ามันน่ากลัวครับ.

ถาม : น่ากลัว ไม่ใช่ว่าอย่างประกาศิตเด็ดขาดนะ ว่าให้คุณสังเกตดู วิจัยดูว่ามันจริงหรือไม่จริง ? ว่าธรรมชาติของนักการเมืองที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน คือ การปลัดกันคும்ทิมเข้ามาครองเมือง อย่างยื้อแย่งกันทำลายกัน ตามแบบประชาธิปไตย จากสัญญาชาตญาณอย่างสัตว์ เอ้า, คำนี้ก็คำนี้มาซิ คุณล้าละ คำนี้ว่าอย่างไร ?

ตอบ : ผมไม่ค้านครับ.

ถาม : เอ้า, ไม่ค้าน เพราะว่าอะไร ? เพราะว่าเกรงใจ หรือเพราะว่า...

ตอบ : ไม่ใช่เกรงใจครับ เพราะมันตรงตามความหมายแล้ว.

อย่ามารวมกันว่าเขา โดยไม่วิพากษ์วิจารณ์ หรือไม่ให้ความเป็นธรรมนะ.

ที่นี้ ข้อที่ 2. อย่างดีที่สุด นักการเมืองคือผู้หาประโยชน์ให้แก่ชาติของตน ; แต่ต้องของพวกของตนก่อน แล้วถึงอย่างไรก็เพื่อตนนั่นเอง. นักการเมืองทั้งโลกนะ ยกประเทศไทยเสียก็ได้ ถ้าไม่อยากเข้าไปเกี่ยวข้อง เอาทั้งโลกก็แล้วกัน ; อย่างดีที่สุดที่เขาทำกันนั้น ก็เพื่อหาประโยชน์ให้แก่ชาติของตน โดยไม่ต้องคำนึงถึงชาติอื่นนะ ; แต่ต้องของพวกของตนก่อน คือของพรรคการเมืองพรรคนั้นก่อน ; แต่แล้วถึงอย่างไรก็เพื่อของตนนั่นเอง. นี่รู้สึกจากความสังเกต 20—30 ปีมาแล้ว มันยังรู้สึกอย่างนี้ มันก็ต้องพูดออกมาอย่างนี้.

ข้อที่ 3. ธรรมชาติ ธรรมดาของนักการเมือง ที่มีอยู่จริงในเวลานี้ เมื่อกล่าวโดยทั่วไปแล้ว ก็คือ หาโอกาส หรือชิงโอกาสกันและกัน เพื่อหาผลลอยชั้นเลิศ หาผลลอยชั้นเลิศ. เดียวนี้เขาพูดกันเป็นสิบล้าน ร้อยล้านแล้ว ที่กำลังเป็นเรื่องอื้อฉาวอยู่ในโลกก็มี คือคอร์รัปชันรายใหญ่.

ถาม : จะแย้งว่าอย่างไร ? คุณชวน คุณจะแย้งว่าอย่างไร ?

ตอบ : กระผมไม่แย้งครับ นี่ถึงกรณีประเทศญี่ปุ่น.

อย่าไปออกชื่อ ไม่ต้องการออกชื่อประเทศไหน ; ประเทศอื่นอาจจะยิ่งไปกว่าประเทศนี้ก็ได้อีก อย่าไปออกชื่อ.

ข้อที่ 4. นักการเมืองทั้งหลาย มีสัญชาติ มีธรรมชาติ มีธรรมดา มีธรรมนั้นแหละ เรียกว่า มีธรรมนั้นแหละ คือ ถ้อยหลักว่า เอาดี เอาเด่น เอาดัง แล้วก็เพ้อกิน เพ้อกาม เพ้อเกียรติ. นักการเมืองเขาบูชา ดี เด่น ดัง แล้วก็เพ้อกิน เพ้อกาม เพ้อเกียรติ; ไม่มีคำว่า สะอาด สว่าง สงบ สวรรค์ สวรรค์ หรือพระเจ้า ในหมู่นักการเมืองเหล่านั้น; มีแต่ดี แต่ดัง แต่เด่น แล้วก็ได้ผลเป็นกิน เป็นกาม เป็นเกียรติ; ไม่มีคำว่าสะอาด สงบ หรือพระเจ้า ในความคิดนึก หรือแม้แต่การพูดจาของนักการเมืองเหล่านั้น.

ข้อที่ 5. ที่นี้เขามีการกระทำ คือ มีการดำเนินการเมืองนะ ที่ทำให้การเมืองแยกตัวออกจากศีลธรรมยิ่งขึ้นทุกที นักการเมืองที่กำลังมีอยู่ เขามีการกระทำทางการเมืองของเขา ที่ทำให้การเมืองนี้แยกตัวออกจากศีลธรรมนี้ มันยิ่งขึ้นทุกที, ยิ่งขึ้นทุกที, มันก็น่าเห็นใจแหละ; เพราะว่าเขาเป็นทาสของประโยชน์ หรือบางทีก็ตกอยู่ใต้อำนาจของประเทศอื่นที่มันโตกว่า. แต่รวมความแล้ว มันก็ยังไม่ถูกเหมือนกัน ที่จะละทิ้งธรรมะเสีย เพราะทำให้การเมืองแยกตัวออกไปจากศีลธรรม ยิ่งขึ้นทุกที, ยิ่งขึ้นทุกที, จนไม่มีเนื้อที่เหลือให้ศีลธรรมเข้าไปแทรกอยู่ในการเมืองบ้าง, ถ้าเขาประชุมกัน 30 ชั่วโมง เขาไม่เคยพูดถึง คำว่า “ศีลธรรม” เลย

ข้อที่ 6. เอ้า. ที่นี้ที่ว่าน่าหว้อ หรือจะไม่เชื่อก็ได้ ว่านักการเมืองสมัยนี้ไม่รู้จักความหมายของคำว่า การเมืองอย่างถูกต้อง เขาก็ว่าเรานี่อวดดี เราพูดเอาเอง, เราอวดดีว่าเราไม่รู้จักความหมายของคำว่าการเมือง อย่างถูกต้อง; เพราะเขาไม่ยอมรับว่า การเมืองคือระบบการจัดการทำให้สังคมมนุษย์อยู่กันเป็นผาสุก โดยไม่ต้องใช้อำนาจ; เพราะว่า เขาจะใช้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกประการ เพื่อประโยชน์ของเขา

เขาไม่รู้อาณาเขตของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไม่รู้อาณาเขตของคำว่า “สังคมนิยม” จนทะเลาะกัน แม้ในหมู่ประชาธิปไตยด้วยกัน หมู่สังคมนิยมด้วยกัน ไม่มีพวกไหนที่จะไม่ทะเลาะกันในพวกกันเอง; เพราะเขาไม่เอาสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นั้นแหละ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

อย่างที่เรารู้ไปแล้วว่า ถ้าประชาธิปไตย ก็ต้องประกอบด้วยธรรม; ถ้าสังคมนิยมก็ต้องประกอบด้วยธรรม; ราชาธิปไตยก็ต้องประกอบด้วยธรรม; แม้แต่เผด็จการก็ต้องประกอบด้วยธรรม ถือเอาความถูกต้องเป็นหลัก แล้วก็เผด็จการ อย่างพ่อแม่ที่ดีต้องเผด็จการต่อลูก มันจึงจะเป็นไปได้; แต่เผด็จการด้วยธรรม ด้วยเมตตา ด้วยความรัก

พระพุทธเจ้าก็เป็นผู้เผด็จการ ในหมู่สงฆ์ท่านเป็นผู้เผด็จการอยากรู้จักไปอ่านเอาเองจากพระบาลี พระวินัยทั้งหลาย พระพุทธเจ้าเป็นผู้เผด็จการ; ท่านอยู่เหนือวินัยด้วย, ดำรงพระองค์ไว้เหนือวินัยด้วย แต่ด้วยความรัก ด้วยความเมตตา ด้วยความเป็นธรรม ฉะนั้นเผด็จการของพระองค์ จึงสำเร็จประโยชน์

นี่เขาไม่รู้อาณาเขตของคำว่า “ธรรม”; แล้วไปยึดถืออุดมคติบ้าง บอๆ แยกแขนงไปเป็นแขนง, ตามประโยชน์ ตามความคิดเห็นหรือตามความโง่ของตัวนั่นเอง มันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง ในระหว่างลัทธิการเมืองทั้งหลาย และแม้ในลัทธิเดียวกัน มันก็ยังทำลายกัน พวกที่ถือประชาธิปไตยด้วยกัน มันก็ยังทำลายกันในหมู่ประชาธิปไตย สังคมนิยมมันก็ยังทำลายกันในหมู่สังคมนิยม; เพราะมันขาดสิ่งที่เรียกว่า ธรรม นี้ เพียงสิ่งเดียวเท่านั้น. ถือเอาความหมายผิด ๆ ไม่รู้อาณาเขตที่ถูกของคำว่า “การเมือง”

เอ้า, ข้อสุดท้าย ข้อที่ 7 เขาขาดคุณธรรมสูงสุดข้อหนึ่ง คือความไม่รู้สึกรับผิดชอบ, เขาขาดความรู้ สึกรับผิดชอบว่าเขาจะต้องรับผิดชอบ อะไร; เดียวนี้เขารับผิดชอบแต่ตัวเอง ว่า เขาจะไม่ได้อะไรเท่านั้น ความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ต่อโลกนี้ เขาไม่มี เขาไม่ต้องรับผิดชอบ ถ้าจะพูดกันในวงแคบ เขาก็ไม่ได้รับผิดชอบ;

อย่างกับว่ารับผิดชอบต่อประเทศของตน ในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ หรือผู้จัดการ ประเทศแทนประชาชน อย่างนี้เขาก็ไม่รับผิดชอบ, ฉะนั้นเขาจึงไม่มีความคิดจะรับผิดชอบว่า เป็นเจ้าของประเทศ ของพระธรรม, หรือของพระเป็นเจ้า เขาไม่รับผิดชอบ; เพราะเขาไม่รู้ก็ได้, เพราะเขาหลับหูหลับตาเกินไปก็ได้, หรือเพราะเขาก็เห็นแก่ประโยชน์ มากกว่า เขาจึงไม่รับผิดชอบ; ทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่ามันเป็นหน้าที่ที่เขาจะต้องรับผิดชอบ

นี่คือธรรม หรือธรรมดา หรือธรรมชาติ ของนักการเมือง ที่มีอยู่จริงในโลกนี้ ในเวลานี้ ทุกประเทศในโลกนี้ เราพูดนี้ออกจะต้องเรียกว่าสามหาวมากแล้ว ที่พูดว่า “ทุกประเทศ” ในโลกนี้; แต่ความรู้สึกมันรู้สึกอย่างนั้นจริง ๆ ฉะนั้นก็ต้องขอพูดไป ให้ทุกคนรุมกันด่าเอา ก็ได้เหมือนกันก็ขอเชิญ; เราจะพูดอย่างนี้ว่า ทุกประเทศในโลก มันกำลังมีแต่นักการเมืองที่ไม่รับผิดชอบ ตามความหมายของคำว่าการเมือง คือ สิ่งที่จะต้องช่วยกันจัดบ้านเมือง ให้มันสงบสุข หรือจัดโลกนี้ให้สงบสุข โดยไม่ต้องใช้อาญา

นี่หัวข้อสุดท้าย เรียกว่า ธรรมะของนักการเมืองในโลกนี้ ที่มีอยู่จริงมันเป็นอย่างไร

เป็นอันว่า วันนี้เราได้พูดกันโดยหัวข้อใหญ่ว่า “ธรรมะสำหรับนักการเมือง” พูดให้เห็นว่า ธรรมะที่บริสุทธิ์สำหรับนักการเมืองนั้น ควรจะเป็นอย่างไร; ตามธรรมชาติ หรือตามเหตุผลที่วิญญูชน ผู้มีสติปัญญาใคร่ครวญแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า มันมีอยู่อย่างไร

อีกทางหนึ่งก็เหลียวไปดูว่า ธรรมะของนักการเมือง ตามที่มันมีอยู่จริงในเวลา นั้น มันเป็นอย่างไร แล้วเอาไปเทียบกันดูเอง ก็จะเข้าใจ; แล้วก็รู้ว่า มีความสำคัญก็มากน้อย ที่เราจะต้องรู้เรื่องนี้

แม้เป็นพุทธบริษัท อยู่ที่วัดที่ว่า นี่ทำไมจะต้องมาพูดเรื่องการเมือง ? นั่นนะ เป็นคนที่ไม่รู้ว่า การเมืองคืออะไร ? ไม่รู้ว่าความเป็นพุทธบริษัทคืออะไร ? ถ้าเขารู้จริง

เขาจะรู้ว่า ถ้าการเมืองเดินไปไม่ถูกแล้ว ความเป็นพุทธบริษัทก็ไม่มีเหลืออยู่ในโลกนี้ ธรรมะหรือศาสนาก็จะไม่เหลืออยู่ในโลกนี้; ฉะนั้นจึงขอร้อง ให้ธรรมะส่วนที่มีลักษณะ เป็นการเมืองนั้นแหละ ออกมาคุ้มครองโลกนี้ โดยการจัดหรือการกระทำ ของบุคคลที่ มองเห็น หรือมีความรู้ในเรื่องนี้

การบรรยายในครั้งนี้ ก็สิ้นกระแสความลงไปแล้ว โดยคำว่า “ธรรมะสำหรับ นักการเมือง”

ขอยุติการบรรยายไว้ เพื่อให้พระคุณเจ้าทั้งหลายท่านได้สวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติธรรมะสืบต่อไป

(พบกับธรรมะ กับการเมือง ตอน 6 ฉบับเดือน กรกฎาคม 2525)

รัฐบาลผสมของไทย

โดย จเร พันธุ์เปรื่อง

การเลือกตั้งในช่วงหลัง ๆ ที่ผ่านมา ปรากฏว่าไม่มีพรรคการเมืองพรรคใด มีเสียงข้างมากในสภาโดยเด็ดขาด ฉะนั้นพรรคที่ได้รับการเลือกตั้งมากกว่าพรรคอื่นจึงมักจะร่วมกับพรรคเล็กพรรคน้อยเพื่อจัดตั้งรัฐบาล รัฐมนตรีจึงมาจากพรรคการเมืองหลายพรรค ทั้งที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและบุคคลภายนอกที่มีได้รับเลือกตั้ง เป็นคณะรัฐมนตรีผสมผสานที่เรียกกันว่า "รัฐบาลผสม"

รัฐบาลผสม เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมากถึงความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย เพราะทั้งแนวนโยบายและผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการร่วมมือกันบริหารประเทศไม่น้อย ความขัดแย้งของรัฐบาลผสมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จะมีผลถึงเสถียรภาพของรัฐบาลเสมอว่า แม้แต่ในปัจจุบันการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในแต่ละครั้ง ใครจะปฏิเสธได้ว่าเป็นผลพวงจากการมี "รัฐบาลผสม"

บรรณาธิการ

LIART

Legislative Institutional Repository of Thailand

พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่สำคัญมากต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย
ในระบบรัฐสภา เพราะเมื่อมีพรรคการเมือง การจัดตั้งรัฐบาลจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของ
พรรคการเมือง พรรคการเมืองทุกพรรคที่ตงขึ้นมาส่วใหญ่ก็มีความมุ่งหมายที่จะได้
จัดตั้งรัฐบาล หรืออย่างน้อยก็ประสงค์ที่จะร่วมกับพรรคการเมืองอื่นจัดตั้งรัฐบาล
รัฐบาลโดยพรรคการเมืองจึงแบ่งออกได้ดังนี้

1. รัฐบาลโดยพรรคการเมืองพรรคเดียว รัฐบาลในลักษณะเช่นนี้จะจัดตั้งขึ้น
ได้ก็ต่อเมื่อพรรคการเมืองที่จัดตั้งรัฐบาลมีเสียงข้างมากโดยเด็ดขาด (Absolute Majority)
ซึ่งมีคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกรัฐสภา ถ้าพรรคการเมืองใดมีเสียงข้างมากใน
สภาการจัดตั้งรัฐบาลเช่นนี้จะเป็นไปได้ง่ายและมั่นคง รัฐบาลจะสามารถบริหารประเทศ
ตามนโยบายของพรรคการเมืองโดยเด็ดขาดสะดวกและรวดเร็ว รัฐสภาสามารถออกกฎหมาย
ตามที่รัฐบาลต้องการได้เพราะรัฐบาลมีเสียงข้างมากในสภา นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีก็จะ
ร่วมมือกันปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดีเพราะสังกัดพรรคการเมืองเดียวกัน ความผิดพลาดของ
รัฐมนตรีแต่ละคนจะเป็นความเสียหายต่อพรรครัฐบาล จึงทำให้รัฐมนตรีในคณะรัฐบาล
ต้องร่วมมือกันปฏิบัติงานให้ได้ผลดีมากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป

2. รัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อย (Minority Government) รัฐบาลในลักษณะ
เช่นนี้จะเกิดขึ้นได้เฉพาะในระบบหลายพรรค ซึ่งมีพรรคการเมืองตั้งแต่ 3 พรรคขึ้นไป
และไม่มีพรรคการเมืองใดมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภา เมื่อไม่มีทางที่จะจัดตั้งรัฐบาลผสม
ได้ (Coalition Government) ก็จะต้องตั้งรัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อย โดยพรรคการเมืองใด
พรรคการเมืองหนึ่งซึ่งมีเสียงในสภามากพอสมควรแต่ไม่ถึงกึ่งหนึ่ง รัฐบาลฝ่ายเสียงข้าง
น้อยนั้นจะดำรงอยู่ได้ด้วยคามสนับสนุนของพรรคการเมืองอื่น รัฐบาลในรูปนี้จะเป็น
รัฐบาลที่อ่อนแอไม่มั่นคง เพราะพรรคการเมืองที่สนับสนุนอยู่นั้นอาจงดการสนับสนุน
เสียเมื่อใดก็ได้ ทำให้รัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อยมักจะอยู่ได้ไม่นานนัก การดำเนินงานของ
รัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อยจะเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะรัฐบาลไม่อาจจะคุมเสียงข้าง

มากของสภาได้จึงมักจะถูกสภาขัดขวางการดำเนินงาน ทางออกของพรรครัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อยก็มักออกมาในรูปของการยุบสภา เพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไป เพราะถ้ารัฐบาลดำเนินงานเป็นที่พอใจของประชาชนแล้วก็อาจจะได้ชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งใหม่ก็ได้ และเงื่อนไขที่จะยุบสภาจะเป็นทางบังคับพรรคที่สนับสนุนตนด้วยว่าจะยอมเสียค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งทั่วไปในครั้งใหม่หรือไม่

3. รัฐบาลผสม (Coalition Government) รัฐบาลผสมนี้จะเกิดขึ้นโดยพรรคการเมืองตั้งแต่สองพรรคขึ้นไปรวมกันจัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลผสมเป็นของธรรมดาสำหรับประเทศที่มีระบบพรรคการเมืองแบบหลายพรรค เพราะไม่มีพรรคการเมืองใดมีเสียงข้างมากในสภา และพรรคการเมืองส่วนมากก็ไม่พอใจที่จะให้มีรัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อย ทั้งแต่ละพรรคก็มีความประสงค์ที่จะมีส่วนในการบริหารประเทศ จึงได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น และรัฐบาลผสมยังอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน ซึ่งต้องการการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญและเร่งด่วน จำเป็นที่พรรคการเมืองต่างๆ จะต้องร่วมมือกันเช่นกรณีที่รัฐประกาศสงครามกับต่างประเทศ

ผลดีของการตั้งรัฐบาลผสม มีดังต่อไปนี้

ก. ทำให้กิจการของประเทศดำเนิน การลุล่วงไป โดยรวดเร็วเหมาะสมกับเวลาที่ประเทศตกอยู่ในภาวะฉุกเฉิน เช่นการครองชีพสูงซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบันหรืออยู่ในภาวะสงคราม ถ้าพรรคการเมืองตกลงปรองดองกันที่จะใช้วิธีการใดได้แล้ว การแก้ปัญหาจะกระทำได้สะดวกและรวดเร็ว

ข. ทำให้จิตใจของประชาชนดีขึ้น เพราะประชาชนจะรู้สึกว่าจะไม่มีความแตกแยกทางการเมืองประชาชนจะให้ความไว้วางใจรัฐบาลมากขึ้น และอาจปฏิบัติตามคำแนะนำของรัฐบาลโดยง่าย

ค. ในราชการสงคราม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพรรคการเมือง ไม่มีความขัดแย้งกันมากนัก จะทำให้ทหารที่กำลังทำการรบอยู่เกิดขวัญและกำลังใจเพราะการเมืองภายในประเทศไม่ระส่ำระสาย

LIIRT

ส่วนผลเสียของการตั้งรัฐบาลผสม มีดังต่อไปนี้

ก. รัฐบาลผสมไม่เหมาะสมกับประเทศในภาวะการณ์ปกติ เพราะหลักสำคัญของประชาธิปไตยประการหนึ่งอยู่ที่การติชมการดำเนินงานของรัฐบาล การตั้งรัฐบาลผสมโดยพรรคการเมืองร่วมมือกัน การดำเนินติชมจะไม่มีหรือมีน้อย การดำเนินงานของรัฐบาลจึงเป็นไปได้ด้วยการขาดความระมัดระวัง

ข. การดำเนินงานของรัฐบาลอาจเป็นไปได้โดยพะว้าพะวัง เพราะพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาลอาจจะเป็นตัวถ่วงการดำเนินงานของรัฐบาลได้ โดยขู่ว่าถ้ารัฐบาลกระทำการที่พรรคตนไม่ปรารถนาก็จะถอนตัวจากการสนับสนุนรัฐบาล

ค. การตกลงกันในประเด็นสำคัญ ของพรรคการเมืองที่ร่วมกันตั้งรัฐบาลผสม อาจทำให้รัฐบาลผสมนั้นคงอยู่ได้ แต่ถ้าเรื่องที่สำคัญที่ตกลงกันนั้นได้หมดไปหรือหมดความสำคัญลง พรรคการเมืองที่เข้าร่วมก็อาจหมดความสนใจที่จะร่วมมือกันต่อไป และพรรคการเมืองหนึ่งอาจจะบีบบังคับให้พรรคอื่น ๆ ต้องยอมคล้อยตามความเห็นของตนได้

ง. การเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลผสมทำได้ยากเพราะพรรคการเมืองที่เข้าร่วมจะตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่าพรรคใดจะได้ตำแหน่งรัฐมนตรีเท่าไร แล้วจะบรรจุบุคคลที่เป็นผู้นำของพรรคเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงใด เมื่อประชาชนไม่ชอบรัฐมนตรีคนใดโอกาสที่จะทำการเปลี่ยนจะทำได้ยาก (ไม่เหมือนกับรัฐบาลฝ่ายเสียงข้างมากเมื่อประชาชนต้องการอย่างไรก็จะดำเนินการนั้นได้โดยง่าย) และรัฐบาลผสมถือว่ามาจากประชาชนทั่วประเทศโอกาสที่จะลาออกจึงเป็นไปได้ยาก และเป็นที่ยากที่พรรคการเมืองใดจะเข้ามาเป็นรัฐบาลแทนที่ได้

วิธีจัดตั้งรัฐบาลผสม ในการที่จะตั้งรัฐบาลผสม พรรคการเมืองที่ร่วมกันจัดตั้งจะต้องตกลงกันในปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

ก. การร่วมมือ จะร่วมมือกันสนิทแน่นเพียงใด ในระหว่างที่ร่วมมือกันนั้น แต่ละพรรคที่เข้าร่วมจะมีความเป็นอยู่และดำเนินกิจการของตนเป็นเอกเทศ หรือจะให้ดำเนินการร่วมกันในบางประการ

ข. การตกลงกันในหลักการและนโยบายของรัฐบาล การจัดตั้งรัฐบาลผสม พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่เข้าร่วมจะดำเนินการตามนโยบายของตนโดยตลอดไม่ได้ จะต้อง สละส่วนหนึ่งของโครงการของตนเสีย และรับเอาหลักการและนโยบายที่เป็นกลาง ๆ ระหว่างหลักการและนโยบายของพรรคต่าง ๆ ที่เข้าร่วมตั้งจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลผสมแต่ละรัฐบาลของไทย ข้อตกลงในหลักการและนโยบายระหว่างพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาล จึงเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าอุดมคติของนักการเมืองที่มีความขัดแย้งกันอยู่มากโอกาสที่จะรวมกัน จัดตั้งรัฐบาลผสมย่อมเป็นไปได้ยาก

ค. การตกลงกันในการกำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นรัฐมนตรี ข้อนี้เป็นข้อที่ สำคัญที่สุดของการจัดตั้งรัฐบาลผสม ข้อตกลงนี้อาจจะตกลงกันได้ยาก เพราะพรรคการเมือง ที่เข้าร่วมรัฐบาลมักจะต้องการตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงที่สำคัญและพรรคของตนมี นโยบายด้านนั้นอยู่ เช่น พรรคมีนโยบายทางด้านเกษตรก็ต้องการที่จะได้ตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่ในขณะที่เดียวกันพรรคอื่นก็มีนโยบายทาง การเกษตรเช่นกัน จึงมีความต้องการตำแหน่งเดียวกันทำให้เกิดปัญหาในการแบ่งตำแหน่ง รัฐมนตรีให้กับพรรคต่าง ๆ

คณะรัฐมนตรีของไทย

นับจากได้เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีคณะรัฐมนตรีมาแล้ว 42 คณะ ดังนี้

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
1	พระยามโนปกรณนิติธาดา	28 มิ.ย. 2475—9 ธ.ค. 2475	ลาออกก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ 10 ธ.ค. 2475
2	พระยามโนปกรณนิติธาดา	10 ธ.ค. 2475—1 เม.ย. 2476	พระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
3	พระยามโนปกรณนิติธาดา	1 เม.ย. 2476—20 มิ.ย. 2476	การยึดอำนาจการปกครองประเทศ โดยมี นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้า
4	นายพันเอก พระยาพหล-พลพยุหเสนา	21 มิ.ย. 2476—16 ธ.ค. 2476	การเลือกตั้งทั่วไปและมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
5	นายพันเอก พระยาพหล-พลพยุหเสนา	16 ธ.ค. 2476—13 ก.ย. 2477	ลาออก
6	นายพันเอก พระยาพหล-พลพยุหเสนา	22 ก.ย. 2477—9 ส.ค. 2480	ลาออก
7	นายพันเอก พระยาพหล-พลพยุหเสนา	9 ส.ค. 2480—21 ธ.ค. 2480	มีการเลือกตั้งทั่วไปและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
8	นายพันเอก พระยาพหล-พลพยุหเสนา	21 ธ.ค. 2480—16 ธ.ค. 2481	ยุบสภาเมื่อ 11 ก.ย. 2481
9	นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม	16 ธ.ค. 2481—6 มี.ค. 2485	ลาออก
10	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	7 มี.ค. 2485—24 ก.ค. 2487	ลาออก
11	พันตรี ควง อภัยวงศ์	1 ส.ค. 2487—17 ส.ค. 2488	ลาออก
12	นายทวี บุญยเกษตร	1 ก.ย. 2488—16 ก.ย. 2488	ลาออก

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
13	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	17 ก.ย. 2488—31 ม.ค. 2489	ยุบสภาเมื่อ 15 ต.ค. 2488 ให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
14	พันตรี ควง อภัยวงศ์	31 ม.ค. 2489—19 มี.ค. 2489	ลาออก
15	นายปรีดี พนมยงค์	24 มี.ค. 2489—1 มิ.ย. 2489	ลาออก
16	นายปรีดี พนมยงค์	11 มิ.ย. 2489—21 ส.ค. 2489	ลาออก
17	พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	23 ส.ค. 2489—28 พ.ค. 2490	ลาออก
18	พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	30 พ.ค. 2490—8 พ.ย. 2490	การรัฐประหาร โดยมี พลโท ผิน ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้า
19	พันตรี ควง อภัยวงศ์	10 พ.ย. 2490—21 ก.พ. 2491	ลาออกเมื่อ 9 ก.พ. 2491
20	พันตรี ควง อภัยวงศ์	21 ก.พ. 2491—8 เม.ย. 2491	ลาออกโดยคณะรัฐประหาร 8 พ.ย. 2490 บังคับให้ลาออกเมื่อ 8 เม.ย. 2491
21	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	8 เม.ย. 2491—25 มิ.ย. 2492	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มีการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่ม และแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
22	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	25 มี.ย. 2492—29 พ.ย. 2494	การรัฐประหารตัวเอง ของ จอมพล แปลก พิบูลสงคราม
23	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	29 พ.ย. 2494—6 ธ.ค. 2494	แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี คณะใหม่
24	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	6 ธ.ค. 2494—24 มี.ค. 2495	การเลือกตั้งทั่วไปและ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ชุดใหม่
25	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	24 มี.ค. 2495—21 มี.ค. 2500	สภาหมตวาระ มีการ เลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 26 ก.พ. 2500 และแต่งตั้ง คณะรัฐมนตรีชุดใหม่
26	จอมพล แปลก พิบูลสงคราม	21 มี.ค. 2500—16 ก.ย. 2500	การรัฐประหาร โดยมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ
27	นายพจน์ สารสิน	21 ก.ย. 2500—26 ธ.ค. 2500	ลาออก ภายหลังการ เลือกตั้งทั่วไป
28	พลโท ถนอม กิตติขจร	1 ม.ค. 2501—20 ต.ค. 2501	ลาออก ในวันที่ลาออก นั้นเองก็เกิดการปฏิวัติ โดยมี จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ
29	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	9 ก.พ. 2502—8 ธ.ค. 2506	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อสัญกรรม

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
30	พลเอก ถนอม กิตติขจร	9 ธ.ค. 2506—7 มี.ค. 2512	การเลือกตั้งทั่วไปและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
31	จอมพล ถนอม กิตติขจร	7 มี.ค. 2512—17 พ.ย. 2514	การปฏิบัติตัวเองของจอมพล ถนอม กิตติขจร
32	จอมพล ถนอม กิตติขจร	18 ธ.ค. 2514—14 ต.ค. 2516	ลาออก เพราะเกิดจราจล
33	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	14 ต.ค. 2516—22 พ.ค. 2517	ลาออก
34	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	27 พ.ค. 2517—15 ก.พ. 2518	การเลือกตั้งทั่วไปและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
35	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	15 ก.พ. 2518—14 มี.ค. 2518	สภาไม่ให้ความไว้วางใจเมื่อ 6 มี.ค. 2518
36	หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	14 มี.ค. 2518—20 เม.ย. 2519	การยุบสภาเมื่อ 12 ม.ค. 2519
37	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	20 เม.ย. 2519—25 ก.ย. 2519	ลาออกเมื่อ 23 ก.ย. 2519
38	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	25 ก.ย. 2519—6 ต.ค. 2519	การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยมี พล-เรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นผู้นำ
39	นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	8 ต.ค. 2519—20 ต.ค. 2520	การปฏิบัติโดยมี พล-เรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นผู้นำ

ชุดที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	สาเหตุที่สิ้นสุด
40	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	11 พ.ย. 2520—12 พ.ค. 2522	การเลือกตั้งทั่วไปและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
41	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	12 พ.ค. 2522—3 มี.ค. 2523	ลาออกเมื่อ 29 ก.พ. 2523
42	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	3 มี.ค. 2523—	

หมายเหตุ * มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 แต่ยังไม่ทันแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี นายปรีดี พนมยงค์ ก็ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489

คณะรัฐมนตรีของไทยในรัฐบาลผสม

นับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมาคณะรัฐมนตรีของไทยในรูปรัฐบาลผสมที่เห็นได้ชัดมีอยู่ 6 คณะ คือ คณะรัฐมนตรีคณะที่ 35 (15 ก.พ. 2518—14 มี.ค. 2518) คณะที่ 36 (14 มี.ค. 2518—20 เม.ย. 2519) คณะที่ 37 (20 เม.ย. 2519—25 ก.ย. 2519) คณะที่ 38 (25 ก.ย. 2519—6 ต.ค. 2519) คณะที่ 41 (12 พ.ค. 2522—3 มี.ค. 2523) และคณะที่ 42 (3 มี.ค. 2523—ปัจจุบัน) ดังจะกล่าวต่อไป

1. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 35 (15 ก.พ. 2518—24 มี.ค. 2518)

เมื่อการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 26 มกราคม 2518 เสร็จสิ้นลงปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่ง 72 ที่นั่ง ซึ่งมากกว่าพรรคอื่น ๆ แต่สมาชิกทั้งหมด 269 ที่นั่ง การจัดตั้งรัฐบาลจะต้องมีเสียงสนับสนุนไม่น้อยกว่า 135 เสียง พรรคประชาธิปัตย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรวมกับพรรคอื่นตั้งรัฐบาลผสมขึ้น การเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีได้มีขึ้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2518 โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงคะแนนเสียงให้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช 133 เสียง ส่วน พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ 52 เสียง

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2518 มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีและโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีร่วมคณะ 30 คน เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2518

คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นรัฐบาลผสมระหว่างพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเกษตรสังคม ดังนี้

พรรคประชาธิปัตย์

1. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	นายกรัฐมนตรี
2. พลเอก ทวีข เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
3. นายบุญยิ่ง นันทาภิวัฒน์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. นายพิชัย รัตตกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
5. นายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
6. นายดำรงค์ ลัทธพิพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
7. นายเทียม ไชยนันท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
8. นายคล้าย ละอองมณี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
9. นายนิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
10. นายประมุข บุรณศิริ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
11. นายเล็ก นานา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
12. นายไกรสร ตันติพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
13. นายสมัคร สุนทรเวช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
14. นายอุทัย พิมพ์ใจชน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
15. นายธรรมบุญ เทียนเงิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
16. นายสมบุญ ศิริธร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
17. นายสันต์ เทพมณี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
18. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
19. นายขุนทอง ภูผิวเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

พรรคเกษตรสังคม

20. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
21. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
22. นายแผน สิริเวชชะพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
23. นายสมศาสตร์ รัตนศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
24. นายประเทือง คำประกอบ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

รัฐมนตรีที่ไม่ได้สังกัดพรรคการเมือง

25. พลตำรวจตรี หลวงอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
26. นายก่อ สวัสดิ์พาณิชย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
27. นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
28. พลเรือเอก ถวิล รายนานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
29. พลอากาศโท อู่ส่าห์ ชัยนาม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

นโยบายของรัฐบาล ที่สำคัญ

นโยบายทางการเมือง

1. ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยความบริสุทธิ์และยุติธรรม เพื่อให้เป็นรัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2. เสริมสร้างกำลังทหารของชาติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ตามกำลังเศรษฐกิจ กำลังทหารจะใช้เพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ รักษาเอกราช ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ และปรับปรุงส่งเสริมให้ทหารมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศ

ส่วนหน่วยกำลังรบต่างชาติรัฐบาลจะดำเนินการให้ออกจากประเทศโดยเร็วที่สุด

3. จะดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยอิสระโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศจะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่ต้องการเป็นมิตรด้วย จะปรับสัมพันธภาพกับประเทศในภูมิภาคเอเชียที่ยังขาดการติดต่อกันให้สู่สภาพปกติ

LI RT

รัฐบาลจะปฏิบัติตามพันธกรณี ตามสนธิสัญญาที่ตกลงกับนานาประเทศ ตาม
 มูลฐานแห่งความเสมอภาคและยุติธรรมยึดมั่นในหลักการแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

นโยบายทางเศรษฐกิจ

1. จะนำระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยมาใช้ปฏิรูปเศรษฐกิจ
 ของประเทศ เพื่อความเป็นธรรมแก่สังคมและประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยเคารพใน
 ทรัพย์สินส่วนบุคคลและสนับสนุนให้เอกชนมีความริเริ่มในทางเศรษฐกิจ แต่รัฐจะมี
 บทบาทในการจัดระเบียบเศรษฐกิจให้มากขึ้นตามความจำเป็น รัฐบาลจะส่งเสริมการผลิต
 ทางเกษตรและอุตสาหกรรม เพื่อสนองความต้องการทั้งภายในและภายนอกประเทศ อัน
 จะทำให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้สูงและการครองชีพดีขึ้น

ในด้านการค้านั้น รัฐบาลจะส่งเสริมการค้าในประเทศและการค้าต่างประเทศ
 ให้กว้างขวางและมีระเบียบ รัฐบาลจะรักษาราคาสินค้าให้เป็นธรรมทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค
 มิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจโดยเอกชน

2. รัฐบาลจะเร่งดำเนินการปฏิรูปที่ดิน และจัดที่ดินในเขตป่าสงวนทั้งหมด
 สภาพเป็นป่าแล้วและมีใช้ต้นน้ำลำธาร นำมาปรับปรุงและจัดสรรให้ราษฎรได้เข้า
 ครอบครองทำกิน และจะจำกัดสิทธิในการถือครองที่ดิน

รัฐบาลจะเร่งดำเนินโครงการชลประทานให้แพร่หลายทั่วประเทศ ส่งเสริมการ
 ทำนา 2 ครั้ง การปลูกพืชไร่ฤดูแล้ง เร่งรัดการปลูกยางพันธุ์ดีแทนพันธุ์พื้นเมือง

รัฐบาลจะดำเนินการปรับปรุงคุณภาพของดินและจัดรูปที่ดินของเกษตรกรให้
 กว้างขวางยิ่งขึ้น จะช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องปุ๋ย การใช้พันธุ์พืชการปราบศัตรูพืชเพื่อ
 เพิ่มผลผลิตให้ได้ราคาสูงขึ้น

ส่งเสริมการสหกรณ์ทุกประเภทโดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตร ซึ่งจะส่งเสริม
 ให้มีขึ้นทุกอำเภอภายใน 4 ปี

การประมงและการปศุสัตว์จะได้รับการส่งเสริมให้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจน
 สามารถเป็นสินค้าออกที่สำคัญ

LI RT

จะขยายงานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้ได้รับสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

รัฐบาลถือว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติของส่วนรวม รัฐบาลจะดำเนินการหารายได้เองโดยตรง จะอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ให้คงสภาพและเกิดความสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธาร การส่งไม้เป็นสินค้าออกจะทำได้เมื่อแปรรูปแล้วเท่านั้น

3. รัฐบาลจะส่งเสริมอุตสาหกรรมให้เจริญยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในประเทศอุตสาหกรรมที่ส่งผลผลิตออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จะปรับปรุงโรงงานและรัฐวิสาหกิจ และจะริบดำเนินการให้อุตสาหกรรมกระจายไปสู่ภูมิภาค

กิจการสาธารณูปโภค กิจการที่เห็นว่าถ้ารัฐเป็นผู้ประกอบการแล้วจะเป็นประโยชน์กับประชาชนและการพัฒนาทรัพยากรบางอย่างที่สำคัญต่อความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจะดำเนินการเองในรูปของรัฐวิสาหกิจ หรือโดยรัฐร่วมกับเอกชน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากร

ให้มีการส่งเสริมการวิจัยด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ประยุกต์ที่ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ โดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มอุตสาหกรรม

ในด้านแรงงาน ฝ่ายแรงงานจะได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม สนับสนุนให้มีองค์การแรงงานระดับต่าง ๆ เพื่ออำนาจการต่อรองอย่างมีหลักเกณฑ์

4. ในด้านการขนส่งและสื่อสาร รัฐบาลขยายปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อกระจายความเจริญให้สอดคล้องกับนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคม จะปฏิรูประบบการขนส่งโดยรถประจำทาง เร่งการสร้างทางด่วนพิเศษและการขนส่งมวลชนเพื่อผ่อนคลายการจราจรคับคั่ง ขยายการสื่อสารด้านต่าง ๆ ให้พอเพียงแก่ความจำเป็นของประชาชน

การขนส่งระหว่างประเทศจะร่วมมือกับเพื่อนบ้าน ขยายการขนส่งให้กว้างขวาง พัฒนาการท่าเรือและการพาณิชย์นาวี และจะดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการบินระหว่างประเทศในเอเชียอาคเนย์ตลอดไป

5. รัฐบาลจะปรับปรุงระบบภาษี โดยเก็บภาษีทางตรงให้มากขึ้นเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม และจะบริหารงานเก็บภาษีให้มีประสิทธิภาพ จะปรับปรุงวิธีการและการบริหารงบประมาณแผ่นดินให้การใช้จ่ายเป็นไปอย่างประหยัดและคล่องตัว โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ จะให้สถาบันการเงินร่วมในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้น และจะรักษาค่าของเงินให้มั่นคง

นโยบายทางสังคม

1. รัฐบาลจะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการรับการศึกษา จะยกมาตรฐานการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้สูงขึ้น มีคุณภาพเท่าเทียมกัน และจะรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ทนุบำรุงศาสนาให้เป็นหลักดำเนินชีวิตของประชาชน

2. รัฐบาลจะดำเนินการให้บริการสาธารณสุข ส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการรักษาพยาบาล กระจายไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างเพียงพอ จะคุ้มครองสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพให้ปลอดภัยจากโรคซึ่งเกิดจากการประกอบอาชีพของตน

การสังคมสงเคราะห์จะได้รับการส่งเสริมทั้งส่วนของรัฐและเอกชนให้แพร่หลายอย่างทั่วถึง

รัฐบาลจะลดอัตราการเกิดของประชากร โดยเร่งการวางแผนครอบครัวให้แพร่หลาย และจะขยายการพัฒนาในภาคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดดุลย์ในทางเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค

3. รัฐบาลจะเคารพความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการในการพิจารณาคดี จะปรับปรุงวิธีการและดำเนินการพิจารณาคดีของศาลให้เป็นไปโดยรวดเร็วให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยเสมอกัน จัดให้มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมสิทธิเสมอภาคของสตรี การปกครองท้องถิ่น ผู้ตรวจเงินแผ่นดินรัฐสภา

4. ให้มีมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันมิให้มีการละเมิดกฎหมายและทำลายความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผู้ที่มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นปฏิปักษ์ต่อ

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจะชกแจงให้กลับใจเป็นสำคัญ และ
จะมีให้มีการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่

5. รัฐบาลจะปฏิรูปวิธีการปฏิบัติราชการและระเบียบราชการบริหารบุคคล
เพื่อให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ให้ข้าราชการรับใช้และเข้าถึงประชาชนอย่าง
แท้จริง จะป้องกันและปราบปรามการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

ฯลฯ

คณะรัฐบาลผสมคณะนี้เป็นรัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อย มีที่นั่งในสภาเพียง 91 ที่นั่ง
(ประชาธิปไตย 72 ที่นั่ง และเกษตรสังคม 19 ที่นั่ง) จากที่นั่งทั้งหมดในสภาผู้แทนราษฎร
269 ที่นั่ง รัฐบาลจะอยู่ได้ก็โดยอาศัยเสียงสนับสนุนจากพรรคอื่น แต่เมื่อคณะรัฐมนตรี
คณะนี้แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ 6 มีนาคม 2518
ก็ปรากฏว่าสภาผู้แทนราษฎรไม่ให้ความไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีคณะนี้จึงต้องสิ้นสุดลง

2. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 36 (14 มี.ค. 2518—20 เม.ย. 2519)

เมื่อรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเกษตรสังคมไม่ได้รับความไว้วางใจ
จากสภา ในวันที่ 13 มีนาคม 2518 สภาผู้แทนราษฎรได้ทำการเลือกตัวนายกรัฐมนตรี
ในการเลือกนายกรัฐมนตรีปรากฏว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ 105 เสียง
พันเอก สมคิด ศรีสังคม ได้ 59 เสียง วันที่ 14 มีนาคม 2518 มีพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และมี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีร่วมคณะ 25 คน ในวันที่ 27
มีนาคม 2518

คณะรัฐมนตรีคณะนี้ประกอบด้วยพรรคกิจสังคม ชาติไทย ธรรมสังคม
สังคมชาตินิยม สันติชนไทย พลังประชาชน และต่อมาพรรคประชากรธรรมก็เข้าร่วม
รัฐบาลด้วย ดังนี้

พรรคกิจสังคม

1. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี
2. นายบุญชู โรจนเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

LIART

พรรคกิจสังคม

3. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
4. นายใหญ่ ศวิตชาติ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
5. พลเรือเอก กมล สีตะกลิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

พรรคชาติไทย

6. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
7. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
8. พลตรี ศิริ ศิริโยธิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. พันเอก ประกอบ ประยูรโภคธาต	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
10. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
11. นายดาบชัย อัคราช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พรรคธรรมสังคม

12. นายทวีช กลิ่นประทุม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
13. นายนิพนธ์ ศศิธร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
14. นายทองหยด จิตตวิระ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
15. นายสุรินทร์ เทพกาญจนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
16. นายประชุม รัตนเพียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
17. พลโท ชาญ อังศุโชติ	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
18. นายสุวรรณ ธนกันญา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
19. เรืออากาศตรี บุญยง วัฒนพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
20. พันตำรวจโท บุญเลิศ เลิศปรีชา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

พรรคสังคมชาตินิยม

21. นายประเสริฐ บุญสม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
22. นายอุทัย ชุณหะจันทร์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

LI RT

- พรรคสันติชน**
23. นายปรีชา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
24. นายอนันต์ ฉายแสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
พรรคไทย
25. นายอนันต์ ภัคดีประไพ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- พรรคพลังประชาชน**
26. นายบุญคุ้ม จันทศรีสุริยวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
- พรรคประชากรธรรม**
27. นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
(แต่งตั้งเมื่อ 10 เม.ย. 2518)

นโยบายรัฐบาลที่สำคัญ

นโยบายของรัฐบาลเน้นหนักเป้าหมายทางเศรษฐกิจ 3 ประการ คือ

1. ต่อต้านและขจัดความยากจน โดยมุ่งให้ประชาชนที่บรรลุนิติภาวะทุกคนทำงานมีรายได้อย่างน้อยไม่ต่ำกว่าเดือนละ 1,000 บาทต่อคน ในการนี้รัฐบาลได้กำหนดแผนปฏิบัติการสำหรับชนบท อันเป็นแผนการบรรเทาทุกข์ยากเฉพาะหน้าและช่วงต่อไป แผนการผันเงินทุนจากสถาบันการเงินสู่เกษตรกรซึ่งจะผันเงินสู่เกษตรกร โดยผันเงินทุนขึ้นจากเดิมไม่น้อยกว่า 4 พันล้านบาท และจะกระทำทุกปี เพื่อให้เงินไหลสู่มือเกษตรกรตามความจำเป็นในการผลิตอย่างครบถ้วน เพื่อให้เงินไหลเข้าแทนที่เงินทุนเอกชนซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยแพง นอกจากนี้ยังมีแผนเข้าประกันราคาผลิตผลของเกษตรกร และแผนการส่งเสริมการประมงและเลี้ยงสัตว์

สำหรับแผนการขจัดความยากจนในเมืองนั้น รัฐบาลจะสร้างอาคารสงเคราะห์จำนวน 20,000 หน่วยต่อปี เพื่อช่วยผู้มีรายได้น้อยและขาดที่อยู่อาศัย และจะเป็นการสร้างงานให้ประชาชนทำเพิ่มขึ้นด้วย นอกจากนี้จะดำเนินการให้ประชาชนผู้บรรลุนิติภาวะแล้วที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเดือน และนักเรียนซึ่งเป็นบุตรของผู้มีรายได้ต่ำได้รับ

สิทธิโดยสารถประจำทางโดยไม่เสียค่าโดยสาร ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือและค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับสำหรับทุกคน ได้รับบริการด้านการรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่ารักษา

2. สร้างงานให้ประชาชนคนไทยได้ทำทั่วทุกคน ภายในเวลา 5 ปี ในการนี้รัฐบาลจะดำเนินการดังนี้

ก. จัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมสินค้าออกแห่งชาติขึ้นเพื่อประสานงานทุกด้านเกี่ยวกับการส่งเสริมสินค้าออก ขจัดอุปสรรคและข้อเสียเปรียบในเชิงการแข่งขันในตลาดต่างประเทศเพื่อให้การส่งออกซึ่งสินค้าที่ผลิตในประเทศมีมากขึ้น

ข. โครงการจัดสร้างอาคารสงเคราะห์ 20,000 หน่วย จะทำให้คนมีงานทำโดยตรงถึง 100,000 คน และมีงานทำโดยอ้อม 250,000 คน

ค. จะดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังเพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะสร้างงานให้คนทำได้มากและหลายแขนง

ง. ส่งเสริมให้คนต่างจังหวัดมีงานทำมากขึ้น โดยพยายามให้มีการลงทุนในต่างจังหวัดให้มากขึ้น จะมีการยกเว้นภาษีเป็นพิเศษแก่ธุรกิจที่จัดตั้งและดำเนินการในต่างจังหวัด

จ. เพื่อเสริมสร้างการลงทุนรัฐบาลจะให้ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการให้ปริมาณเงินในตลาดขยายตัว มีผลทางลดอัตราดอกเบี้ยลง

ฉ. ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ

3. ต่อต้านภาวะเงินเฟ้อ โดยการใช้มาตรการทางการคลังและการป้องกันการ

ผูกขาด

นโยบายทางสังคม รัฐบาลมีเป้าหมายดังนี้

1. ลดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน และจัดสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้น

2. จัดระบบการศึกษาให้เป็นธรรมขึ้น

3. เปลี่ยนค่านิยมทางสังคมไทยเสียใหม่ โดย

LI RT

ก. ใช้สื่อสารมวลชนชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจว่า สิทธิอำนาจต่างๆ นั้นมาจากประชาชน ไม่ใช่มาจากผู้ทรงอำนาจจากไหน

ข. คนไทยจะต้องไม่ยอมรับอำนาจอันไม่ชอบธรรม และได้มาโดยไม่สุจริต

ค. ชักนำให้เข้าใจและเลื่อมใสในศาสนาในทางที่ชอบด้วยเหตุผล และขจัดความเชื่อถือที่มลายต่างๆ ให้หมดไป

ง. สร้างอุปนิสัยประหยัดให้เป็นคตินิยมแทนความฟุ่มเฟือยที่มีอยู่ทั่วไป

4. อำนาจความสงบสุขภายในบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ
นโยบายทางการบริหาร รัฐบาลมีเป้าหมายดังนี้

1. กระจายอำนาจการบริหารไปสู่ท้องถิ่น โดยให้จังหวัดเป็นศูนย์กลางการบริหารอย่างแท้จริง

2. ส่งเสริมการบริหารท้องถิ่นโดยสภาตำบล อันเป็นมูลฐานทางประชาธิปไตยและทางเศรษฐกิจ โดยมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่

นโยบายทางการทหาร รัฐบาลถือเป็นการหน้าที่ที่จะดำรงไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติให้ปลอดภัยจากการรุกราน รัฐบาลมีเป้าหมายทางการทหารไว้ดังนี้

1. จะจัดกำลังทหารให้เพียงพอแก่ความจำเป็นและให้มีสมรรถภาพสูง

2. จะส่งเสริมกำลังใจ ขวัญ และสวัสดิการทหารให้ทั่วถึงทุกด้าน

3. จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีอย่างแท้จริงในชาติ และในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ทหารมีส่วนในการพัฒนาประเทศ

นโยบายต่างประเทศ รัฐบาลจะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ โดยเน้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ตามเป้าหมายทางเศรษฐกิจและความปลอดภัยของประเทศเป็นสำคัญ รัฐบาลจะส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจะเป็นมิตรกับประเทศที่มีเจตนาดีกับประเทศไทย ยึดหลักความยุติธรรมและความเสมอภาคไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน

เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ รัฐบาลจะดำเนินสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และให้มีการรณนทนาพต่างชาติ โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในภูมิภาคนี้ และเจรจากันฉันท์มิตร

รัฐบาลจะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน สนับสนุนให้ความร่วมมือในกลุ่มประเทศอาเซียนในด้านการรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ รัฐบาลจะพิจารณาถึงความผูกพันเป็นสำคัญจะไม่ยอมให้มีการเสียเปรียบ เพราะรัฐบาลจะสร้างพื้นฐานการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ทั้งทางเศรษฐกิจและการทหาร

คณะรัฐมนตรีคณะนี้มีที่นั่งในสภาจากพรรคกิจสังคม 18 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 28 ที่นั่ง พรรคธรรมสังคม 45 ที่นั่ง พรรคสังคมชาตินิยม 16 ที่นั่ง พรรคสันติชน 8 ที่นั่ง พรรคไท 4 ที่นั่ง พรรคพลังประชาชน 2 ที่นั่ง และพรรคประชากรธรรม 6 ที่นั่ง รวมเป็น 127 ที่นั่ง จากที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 269 ที่นั่ง ซึ่งนับได้ว่าเสียงของรัฐบาลจริง ๆ นั้นยังไม่ถึงครึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลจะอยู่ได้ก็ต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาล เมื่อเป็นรัฐบาลผสมพร้อมกับการเป็นรัฐบาลฝ่ายเสียงข้างน้อยด้วยเช่นนี้เสถียรภาพของรัฐบาลจึงมีน้อย

รัฐบาลชุดนี้ต้องประสบกับภาวะวิกฤติการทางการเมืองอย่างร้ายแรง เพื่อแก้สถานการณ์ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2519. ในการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้น พรรคเกษตรสังคมได้เข้าร่วมรัฐบาลด้วย ส่วนพรรคพลังประชาชนได้ถอนตัวจากการเข้าร่วมรัฐบาล

เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้วมีรัฐมนตรีจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ดังนี้

พรรคกิจสังคม

1. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
2. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
3. นายบุญชู โรจนเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

พรรคชาติไทย

4. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม
5. พลตรี ชาคิชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. พลตรี ศิริ ศิริโยธิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
7. พันเอก ประกอบ ประยูรโภคราช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
9. นายดาบชัย อัครราช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
10. นายประทวน รมยานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

พรรคธรรมสังคม

11. นายทวิช กลิ่นประทุม	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
เกษตรและสหกรณ์
12. นายนิพนธ์ ศศิธร	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และ
รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
13. นายทองหยด จิตตวิระ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
14. นายสุรินทร์ เทพกาญจนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
15. นายประชุม รัตนเพียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
16. นายสุวรรณ ธนภัญญา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
17. เรืออากาศตรี บุญยง วัฒนพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
18. พันตำรวจโท บุญเลิศ เลิศปรีชา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
19. นายบุญส่ง สมใจ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พรรคเกษตรสังคม

20. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
21. นายประเทือง คำประกอบ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
22. นายบัญญัติ เกสรทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
23. นายแสวง พิบูลย์สราวุธ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

- พรรคสังคมนิยม
24. นายอุทัย ชุนพะจันทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 25. นายเนตร เจียสกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 26. นายวัฒนา อัสวเหม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- พรรคสันติชน
27. นายปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 28. นายอนันต์ ฉายแสง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- พรรคประชากรธรรม
29. นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
- พรรคไทย
30. นายประภัทรพงศ์ เวชชาชีวะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้วรัฐบาลมีที่นั่งในสภา 144 ที่นั่ง (จากเกษตรสังคม 19 ที่นั่ง) จากที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 269 ที่นั่ง จึงนับได้ว่า เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้วรัฐบาลมีเสียงข้างมากในสภา ซึ่งแทนที่จะเป็นผลดีกับรัฐบาล กลับทำให้พรรคฝ่ายค้านได้รวมตัวกันเพื่อเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจรัฐบาล และในการนี้ได้มีข่าวออกมาว่าพรรคที่สนับสนุนรัฐบาลบางพรรคจะไปร่วมมือกับฝ่ายค้านเพื่อต่อต้านรัฐบาล เมื่อรัฐบาลต้องประสบกับมรสุมทางการเมืองเช่นนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงต้องใช้วิธีการยุบสภาเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 ซึ่งการยุบสภาในครั้งนี้นับว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชตัดสินใจถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสิน

3. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 37 (20 เม.ย. 2519—25 ก.ย. 2519)

การเลือกตั้งทั่วไปได้มีขึ้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2519 พรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่งมากที่สุด 114 ที่นั่ง พรรคชาติไทยได้ 56 ที่นั่ง พรรคกิจสังคมได้ 45 ที่นั่ง พรรคธรรมสังคมนได้ 29 ที่นั่ง พรรคเกษตรสังคมนได้ 9 ที่นั่ง ฯลฯ จากทั้งหมด 279 ที่นั่ง จึงไม่มีพรรคใดตั้งรัฐบาลได้โดยลำพัง ต้องร่วมกันตั้งรัฐบาลผสม

ในวันที่ 20 เมษายน 2519 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และวันที่ 21 เมษายน 2519 ก็มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีร่วมคณะ 31 คน คณะรัฐมนตรี ชุดนี้ประกอบด้วยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทยพรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมนิยม ดังนี้

พรรคประชาธิปัตย์

1. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
2. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
5. นายพิชัย รัตตกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. นายดำรง ลัทธพิพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
7. พลเอก ทวีช เสนีวงศ์ ณ อยุธยา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
8. นายเล็ก นานา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
9. นายไกรสร ตันติพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
10. นายบุญเกิด หิรัญคำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
11. นายคล้าย ละอองมณี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
12. นายขุนทอง ภูผิวเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
13. นายสมักร สุนทรเวช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
14. นายสมบุญ ศิริธร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
15. นายสิดติ๊ก สารีฟ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
16. นายปรีชา มุสิกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
17. นายแผน ศิริเวชชะพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคชาติไทย

18. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
19. พลตรี ศิริโยธิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
20. พลตรี ชาคิชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
21. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
22. นายอนุวัฒน์ วัฒนพงศ์ศิริ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
23. นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
24. นายดาบชัย อัครราช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
25. นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคธรรมสังคม

26. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
27. นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
28. นายนิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
29. นายประชุม รัตนเพียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

พรรคสังคมนิยม

30. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
รัฐมนตรีที่ไม่สังกัดพรรคการเมือง
31. พลเอก กฤษณ์ สีวะรา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

นโยบายของรัฐบาล ที่สำคัญมีดังนี้

นโยบายเร่งด่วน

1. การช่วยเหลือเกษตรกร

ก. จะเร่งทำการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

LI RT

- ข. จะปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกรจากการเป็นลูกหนี้เอกชนมาเป็นลูกหนี้สหกรณ์หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อมิให้เกษตรกรต้องเสียสิทธิในที่ดิน
 - ค. จะดำเนินการให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม
 - ง. จะปรับปรุงและขยายการสหกรณ์ ให้แพร่หลาย
 - จ. จะช่วยเหลือเกษตรกรในด้านการชลประทานการปรับปรุงดิน การใช้พันธุ์พืช การปราบศัตรูพืช และการซื้อปุ๋ยในราคาถูก
2. การแก้ไขภาวะค่าครองชีพ รัฐบาลจะรักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพไม่ให้เคลื่อนไหวผิดปกติ
 3. รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย มิให้บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะระส่ำระสาย และเกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน
 4. การปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง รัฐบาลจะดำเนินการป้องกัน และปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงในวงงานราชการและวงงานของรัฐอย่างจริงจัง
 5. การปกครองท้องถิ่น รัฐบาลจะเร่งดำเนินการให้มีกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นทุกรูปแบบ
 6. การขยายไฟฟ้าสู่ชนบท รัฐบาลจะเร่งขยายไฟฟ้าสู่ชนบทให้ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทั่วทุกตำบลโดยเร่งด่วน

นโยบายระยะยาว

นโยบายทางการเมือง

1. รัฐบาลจะยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. จะเสริมสร้างกำลังทหารของชาติ ให้เข้มแข็งตามความเหมาะสมกับภาวะการณ์ และตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศ และจะส่งเสริมให้ทหารมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

LI RT

3. จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงของประเทศเป็นหลัก จะแก้ปัญหาระหว่างประเทศโดยใช้วิธีการทูตเป็นสำคัญ จะปรับสัมพันธภาพกับประเทศเพื่อนบ้าน

นโยบายทางเศรษฐกิจ

1. จะดำเนินการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของประชากรลดน้อยลง
2. จะปรับปรุงระบบภาษีอากรเพื่อให้เป็นธรรมแก่สังคมยิ่งขึ้น ปรับปรุงวิธีการและการบริหารงบประมาณแผ่นดินให้ใช้จ่ายเงินแผ่นดินเป็นไปอย่างประหยัด และมีให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ
3. รัฐจะเป็นผู้ประกอบกิจการสาธารณูปโภคและกิจการที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชน สัมปทานหรือการผูกขาดทางเศรษฐกิจจะถูกลบเลิก
4. จะส่งเสริมการลงทุนทางอุตสาหกรรมของเอกชนทั้งไทยและต่างประเทศ ให้ได้รับความเป็นธรรม ความมั่นใจและความสะดวกในการลงทุน
5. จะช่วยให้ผู้ใช้แรงงานได้รับค่าจ้างและการปฏิบัติกรจากนายจ้างอย่างเป็นธรรม และสนับสนุนให้ผู้ใช้แรงงานรวมตัวกันเพื่ออำนาจต่อรองอย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นธรรม
6. จะส่งเสริมการค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ขยายกว้างขวางและมีระเบียบ
7. จะเร่งดำเนินการโครงการชลประทานขนาดเล็กให้แพร่หลายทั่วประเทศ
8. จะส่งเสริมการประมงและการปศุสัตว์ ให้ขยายตัวจนสามารถผลิตเป็นสินค้าออกที่สำคัญ และจะเร่งปลูกยางพันธุ์ดีแทนยางพันธุ์พื้นเมือง
9. จะดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้และวางมาตรการป้องกันป่าไม้ของชาติ และเร่งอนุรักษ์ป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายให้กลับสู่สภาพเดิม
10. จะดำเนินการขยายและปรับปรุงการขนส่งให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

1.1. จะจัดสรรงบประมาณอุดหนุนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม

นโยบายทางสังคม

1. จะปฏิรูปการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้ารับการศึกษาอบรม
2. จะให้การบริการสาธารณสุขแบบผสมผสาน ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการรักษาพยาบาลให้กระจายไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างเพียงพอ
3. จะส่งเสริมให้มีการสังคมสงเคราะห์ทั้งส่วนของรัฐและเอกชน
4. จะจัดให้มีการสร้างอาคารสงเคราะห์ให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชนสำหรับพักอาศัย
5. จะเร่งรัดให้ลดอัตราการเพิ่มของประชากรโดยการวางแผนครอบครัวให้แพร่หลาย และเร่งให้มีการประกันสังคมสำหรับลูกจ้าง
6. จะดำเนินการให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสมอภาคของสตรี

นโยบายการบริหารราชการ

1. จะเคารพความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี จะปรับปรุงการดำเนินการพิจารณาคดีของศาลให้เป็นไปโดยรวดเร็ว จะปรับปรุงระเบียบปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมให้เหมาะสมกับประชาชน
2. จะปฏิรูปวิธีการปฏิบัติราชการเพื่อให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพสูง ให้ข้าราชการทำหน้าที่รับใช้ประชาชนและเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ข้าราชการชั้นผู้น้อย จะได้รับการช่วยเหลือในด้านสวัสดิการเพื่อการครองชีพ

ฯลฯ

รัฐบาลชุดนี้มีที่นั่งเป็นของพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาล จากพรรคประชาธิปัตย์ 14 ที่นั่ง พรรคชาติไทย 36 ที่นั่ง พรรคธรรมสังคม 28 ที่นั่ง และพรรคสังคมชาตินิยม 8 ที่นั่ง รวมเป็น 202 ที่นั่ง จากที่นั่งทั้งหมดในสภาผู้แทนราษฎร 279 ที่นั่ง ซึ่งจะเห็น

LIERT

ได้ว่ารัฐบาลน่าจะมีความมั่นคง เมื่อรัฐบาลแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎรก็ได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร

คณะรัฐมนตรีคณะนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยให้ พลเอก ทวีช เสนีวงศ์ ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แทน พลเอก กฤษณ์ สีวะรา (ซึ่งถึงแก่กรรม) และต่อมา พลเอก ทวีช เสนีวงศ์ ณ อยุธยา ก็ขอลาออก หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อีกตำแหน่งหนึ่ง

แม้ว่ารัฐบาลจะมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่การบริหารประเทศของรัฐบาลในขณะนั้นต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างร้ายแรงเกิดความขัดแย้งภายในพรรคที่ร่วมรัฐบาล มีการเดินขบวนประท้วงและเรียกร้องกันไม่เว้นแต่ละวัน จนในที่สุด หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก็ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2519 เพื่อให้การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่

4. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 38 (25 ก.ย. 2519—6 ต.ค. 2519)

เมื่อหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ลาออกจากตำแหน่งแล้ว ประธานรัฐสภาได้นำความกราบบังคมทูลว่าเห็นสมควรให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี วันที่ 25 กันยายน 2519 จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 จำนวน 28 คน

คณะรัฐมนตรีคณะนี้เป็นรัฐบาลผสมระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม พรรคเกษตรสังคม และพรรคสังคมชาตินิยม ดังนี้

พรรคประชาธิปัตย์

1. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
2. นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
3. นายสุรินทร์ มาศดิตถ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

LI RT

พรรคประชาธิปัตย์

4. นายนิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
5. นายพิชัย รัตตกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
6. นายดำรง ลัทธพิพัฒน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
7. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
8. นายเล็ก นานา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
9. นายไกรสร ตันติพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
10. นายบุญเกิด หิรัญคำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
11. นายคล้าย ละอองมณี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
12. นายขุนทอง ภูผาเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
13. นายแผน ศิริเวชชะพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
14. นายสิดติ๊ก สารีฟ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

พรรคชาติไทย

15. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
16. พลตรี ศิริ สิริโยธิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
17. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
18. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
19. นายอนุวัฒน์ วัฒนพงศ์ศิริ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
20. นายดาบชัย อัคราช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
21. นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
22. นายบรรหาร ศิลปอาชา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

พรรคธรรมสังคม

23. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
24. นายทวิช กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
25. นายนิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
26. นายประชุม รัตนเพียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

พรรคสังคมนิยม

27. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รองนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีที่ไม่สังกัดพรรคการเมือง
28. พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

พระบรมราชโองการแต่งตั้งรัฐมนตรีประกาศเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 คณะรัฐมนตรียังไม่ทันที่จะแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร ก็เกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 6 ตุลาคม 2519 ขึ้นเสียก่อน

5. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 41 (12 พ.ค. 2522 — 3 มี.ค. 2523)

เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2521 แล้วมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 301 คน และมีการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา 225 คน ในวันที่ 22 เมษายน เสร็จสิ้นแล้ว ทำให้คณะรัฐมนตรีที่บริหารประเทศอยู่ก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2521 สิ้นสุดลง ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2522 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 24 พฤษภาคม 2522 ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีจำนวน 43 คน

คณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นรัฐบาลผสมระหว่างบุคคลในคณะของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กลุ่มเกษตรสังคม กลุ่มเสรีธรรม กลุ่มกิจประชาธิปไตย กลุ่มชาติประชาชน กลุ่มรวมไท และ ส.ส. ที่ไม่สังกัดพรรคใด ดังนี้

LIERT

บุคคลในกลุ่มของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

1. พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
2. พลเอก เสริม วัฒนนคร
3. นายสมภพ ไทตระกิตย์
4. พลโท เฉลิมชัย จารุวัตร์
5. พลอากาศโท สิทธิ เศวตศิลา
6. นายเกษม จาติกวณิช
7. นายปรีดา วรรณสุต
8. พลเอก ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
9. พลเอก พร ฐานะภูมิ
10. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์
11. พลเรือเอก กวี สิงหะ
12. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์
13. นายชาญชัย ลีถาวร
14. นายสุธี สิงห์เสนห์
15. นายอุปดิษฐ์ ปาจริยางกูร
16. นายอรุณ ภาณุพงศ์
17. นายอาภรณ์ ศรีพิพัฒน์
18. นายระพี สาคริก
19. นายสมพร บุญยคุปต์

นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การคลัง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
เกษตรและสหกรณ์
รองนายกรัฐมนตรี
รองนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่าง-
ประเทศ
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

20. พลอากาศเอก ประสงค์ คุณะดิลก	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
21. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
22. นายอบ วสุรัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
23. นายปรก อัมระนันท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
24. พลเอก เล็ก แนวมาลี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
25. นายดำริ น้อยมณี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
26. นายประเทือง กิรติบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
27. พลตำรวจเอก ชุมพล โลหะชาละ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
28. นายสุธรรม ภัทราคม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
29. นายชูป กาญจนประกร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและการพลังงาน
30. นายก่อ สวัสดิ์พาณิชย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
31. นายบุญสม มาร์ติน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
22. นายกระแสร์ ชนะวงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
33. นาวาอากาศเอก วิมล วิริยะวิทย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
34. นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กลุ่มชาติประชาชน

35. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์	รองนายกรัฐมนตรี

กลุ่มชาติประชาชน

36. เรืออากาศตรี บุญยง วัฒนพงศ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

กลุ่มเกษตรสังคม

37. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

LI RT

1

กลุ่มเสรีธรรม

3. นายบุญยิ่ง นันทาภิวัฒน์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. นายประสิทธิ์ ณรงค์เดช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มรวมไทย

5. พลตำรวจตรี สง่า กิตติขจร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ |
|-----------------------------|---|

ส.ส. อิสระ

1. นายประมวล กุลมาตย์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
2. นายวงศ์ พลนิกร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์
3. นางยุพา อุดมศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คณะรัฐมนตรีชุดนี้มีรัฐมนตรีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 8 คนเท่านั้น
รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนที่ไม่แน่นอนเพราะยังไม่มี
ารรวมกันเป็นพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่รัฐบาลได้รับเสียงสนับสนุนจากวุฒิ
มาชิก จึงทำให้การบริหารประเทศของรัฐบาลดำเนินไปได้

นโยบายรัฐบาล ที่สำคัญมีดังนี้

นโยบายทางการเมืองภายใน

1. ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. จะเคารพและให้มีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและยึดมั่นในความศักดิ์สิทธิ์
ของกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและประชาชน
3. จะดำเนินการให้ราษฎรในพื้นที่ห่างไกลสามารถป้องกันตนเองได้
4. จะปรับปรุงระบบบริหารราชการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

LI RT

5. จะจัดและป้องกันมิให้มีการทุจริตและประพฤตินิยมชอบในวงราชการ และสร้างภาพพจน์ของข้าราชการให้เป็นທີ່เลื่อมใสศรัทธาและไว้วางใจของประชาชนอย่างแท้จริง

6. จะกระจายอำนาจบริหารไปสู่หน่วยงานในท้องถิ่นให้มากขึ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นให้มากที่สุด

7. จะสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาบ้านเมือง และให้การศึกษาอบรมประชาธิปไตยแก่ข้าราชการและประชาชนเพื่อประชาชนจะได้มีบทบาทศรัทธา และยึดมั่นระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น

นโยบายการต่างประเทศ

1. จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระเพื่อรักษาอธิปไตยของชาติโดยยึดถือผลประโยชน์ความมั่นคงปลอดภัย ความอยู่รอดและเกียรติภูมิของชาติ

2. จะรักษาสีทธิและปฏิบัติตามพันธกรณีของสนธิสัญญาและความตกลงที่ได้ทำไว้กับต่างประเทศตามหลักเสมอภาค จะยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติและปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

3. จะส่งเสริมการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างประเทศ และสนับสนุนการแก้ปัญหาและความขัดแย้งระหว่างประเทศโดยสันติวิธี

4. จะส่งเสริมสัมพันธ์ทางการค้ากับทุกประเทศโดยไม่คำนึงถึงลัทธิการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม

5. จะส่งเสริมสัมพันธ์ไมตรีแก่ประเทศสมาชิกสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อความเจริญก้าวหน้าและประโยชน์สุขร่วมกันของประเทศในภูมิภาคนี้

6. จะส่งเสริมและให้หลักประกันทางการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนภายในประเทศ ทั้งร่วมมือกับประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างประโยชน์แก่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

นโยบายการป้องกันประเทศ

1. จะเสริมสร้างกำลังที่ใช้ในการป้องกันประเทศให้เข้มแข็ง และพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักรและจะดำเนินการให้ประเทศพร้อมด้วยทรัพยากรที่จะสนับสนุนการระดมสรรพกำลังของชาติเพื่อการป้องกันประเทศ และปราบปรามผู้ก่อการร้าย รวมทั้งเผชิญกับภัยคุกคามได้ทุกรูปแบบ

2. จะส่งเสริมการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ใช้ในประเทศ พัฒนาการระบบ และมาตรฐานอาวุธโดยยึดหลักพื้นฐานการพึ่งตนเอง

3. จะบำรุงขวัญ กำลังใจ และรักษาระเบียบวินัยของทหารให้ดีอยู่เสมอ เพื่อเป็นหลักในการรักษาความมั่นคงของชาติ จะให้หลักประกันและสงเคราะห์ทหารผ่านศึกตามความเหมาะสม

4. จะส่งเสริมให้ทหารมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ บรรเทาภัยพิบัติและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประชาชนในด้านอื่น ๆ ให้มากขึ้น

นโยบายทางเศรษฐกิจ

1. ปัญหาความยากจนของเกษตรกร และปัญหาความแตกต่างของรายได้ระหว่างประชากรในเมืองและชนบท เป็นปัญหาสำคัญรัฐบาลจะดำเนินการแก้ปัญหาโดยการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานการส่งเสริมและพัฒนาการผลิต การรักษาระดับราคาผลิตผลของเกษตรกรให้เป็นธรรม การส่งเสริมสถาบันเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร การขยายสินเชื่อเพื่อการเกษตร การปฏิรูปที่ดินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งผลิตผลทางการเกษตรให้ออกสู่ตลาดได้สะดวก

2. จะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทเพื่อฟื้นฟูและยกฐานะทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านชนบทเป็นขั้นต่อไปจนทั่วประเทศ

3. จะรักษาระดับสินค้าที่จำเป็นในการอุปโภคให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมตามความเป็นธรรมเพื่อการครองชีพของประชาชน

4. จะดำเนินการทุกวิถีทางให้ปัญหาการขาดแคลนน้ำมันมีน้อยที่สุด จะเร่งการผลิตของโรงกลั่นน้ำมัน ทั้งจะเร่งสำรวจแหล่งน้ำมันและนำแก๊สธรรมชาติมาใช้

LI RT

5. จะขจัดปัญหาการว่างงานให้ลดลง และจัดการให้มีการใช้แรงงานอย่างเหมาะสมโดยสร้างงานให้เกษตรกรทำนอกฤดูเพาะปลูกให้มากที่สุด ส่งเสริมอาชีพประชาชนที่ไม่ได้อยู่ในภาคเกษตรกรรมให้เพิ่มขึ้นและปรับปรุงคุณภาพแรงงานให้มีคุณภาพสูงขึ้น และให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน พร้อมทั้งส่งเสริมสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเพื่อให้นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างอย่างเป็นธรรม

6. จะใช้ความสำคัญเป็นพิเศษต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

7. ในด้านการพาณิชย์ต่างประเทศจะขยายตลาดสินค้าให้กว้างขวางยิ่งขึ้นให้การดำเนินงานไปโดยมีการแข่งขันที่เป็นธรรม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้ผลิตในประเทศ ตลอดจนดุลการค้าของประเทศเป็นสำคัญ

8. จะดำเนินการปรับปรุงรัฐวิสาหกิจให้ดียิ่งขึ้น

9. จะส่งเสริมการลงทุนของเอกชนเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยการใช้เงินทุนและเทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งในและต่างประเทศ โดยมุ่งกระจายการลงทุนไปสู่ส่วนภูมิภาค

10. จะส่งเสริมให้เอกชนประกอบอุตสาหกรรมโดยเสรี และจะวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งการวางแผนรวมและแผนเฉพาะประเภทรวมทั้งแผนพัฒนาอุตสาหกรรมในส่วนภูมิภาค

11. จะเร่งรัดพัฒนาการคมนาคม การขนส่ง และการสื่อสารโทรคมนาคมให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสาขาอื่น ๆ

12. จะจัดให้มีการใช้ทรัพยากรของชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ

13. จะดำเนินการในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดังนี้

13.1 จะระดมสรรพกำลังคนทางวิทยาศาสตร์ เพื่อปฏิบัติงานวิจัยและประยุกต์วิทยาศาสตร์ ในการพัฒนาสร้างเสริมความมั่นคงในประเทศ

13.2 จะเร่งรัดพัฒนาวิทยาการและจะใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

13.3 จะปรับปรุงเทคโนโลยีจากในและต่างประเทศให้เหมาะสม และให้มีการใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชนบท

13.4 จะจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างชาติเกี่ยวกับพลังงานของประเทศให้เหมาะสมกับสถานการณ์และภาวะการณ์เกี่ยวกับการพลังงานที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฯลฯ

14. จะดำเนินโครงการพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จะส่งเสริมสมรรถภาพในการผลิตให้สูงขึ้น อันจะเอื้อต่อการลงทุนและการขยายตัวในทุกภาคเศรษฐกิจโดยโครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกที่สัตหีบ โครงการสร้างทางรถไฟสายฉะเชิงเทรา-สัตหีบ โครงการพัฒนาท่าอากาศยานกรุงเทพฯ โครงการพัฒนาแก๊ซธรรมชาติ โครงการขยายเหมืองลิเทียม โครงการพัฒนาเกษตรภาคเหนือ โครงการผลิตเยื่อกระดาษ ฯลฯ

15. ในด้านภาษีอากรจะปรับปรุงโครงสร้างภาษีอากรให้มีการจัดเก็บภาษีทางตรงมากขึ้น โดยมีให้ผู้มีรายได้น้อยเดือดร้อน ปรับปรุงอัตราภาษีอากรและลดขั้นตอนในการจัดเก็บเพื่อเป็นการส่งเสริมการส่งออก

นโยบายทางสังคม

1. จะจัดบริการสังคมให้ดีขึ้นทั่วประเทศ เช่น กระจายบริการสังคมให้ทั่วถึงยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน และให้สวัสดิการในด้านสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง

2. จะเร่งบริการทางสาธารณสุขแก่ประชาชนทั้งในด้านการป้องกันโรคการรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพอนามัยอย่างทั่วถึง

3. จะพัฒนาประเทศโดยใช้การศึกษาเป็นพื้นฐาน และจะเน้นการพัฒนาการศึกษาในชนบทเพื่อการอาชีพเป็นสำคัญ ส่วนในด้านอุดมศึกษาจะส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ปฏิบัติการกิจหลักเช่นการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ฯ จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชน ด้วยการส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบมหาวิทยาลัยเปิด

5. จะเร่งสร้างความเป็นธรรมในสังคมจะดำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายจะป้องกันและปราบปรามการผลิต การค้าและการเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทอย่างจริงจัง

6. ในด้านปัญหาผู้อพยพผิดกฎหมาย จะดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาผู้อพยพผิดกฎหมายตามหลักมนุษยธรรมคู่กับหลักอธิปไตย ความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ

การบริหารประเทศของรัฐบาลต้องประสบกับปัญหาทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างหนัก ในที่สุด พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2523 เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย

บุคคลในกลุ่มของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

1. พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2. พลเอก เสริม ณ นคร	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลเอก เล็ก แนวมาลี	รองนายกรัฐมนตรี
4. นายบุญยิ่ง นันทาภิวัฒน์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5. พลเอก ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6. นายดำริ น้อยมณี	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7. พลเอก พร ธนะภูมิ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
8. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
9. พลเรือเอก กวี สิงหะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
10. พลอากาศเอก พะเนียง กานตะรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
11. นายสมหมาย ฮุนตระกูล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
12. นายสุธี สิงห์เสน่ห์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
13. นายจำรัส จตุรภัทร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
14. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
15. นายอรุณ ภาณุพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

LI RT

5. นายระพี สาคริก
7. นายปรีดา วรรณสูต
8. นายอาทิตย์ อภาภิรม
9. นายสมพร บุญยุปต์
10. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ
11. พลเอก เทพ กรานเลิศ
12. นายอบ วสุรัตน์
13. นายจุมพล ธรรมจารีย์
14. นายประเทือง กิรติบุตร
15. นายเชาว์นวิศ สดลภา
16. นายรัตน์ ศรีไกรวิน
17. นายสุรินทร์ เศรษฐมานิตย์
28. นายบุญสม มาร์ติน
29. นายสิปปนนท์ เกตุทัต
30. นายเสมอ พริ้มพวงแก้ว
31. นายกระแสร์ ชนะวงศ์
32. พลอากาศเอก ประสงค์ คุณะติสก
33. นาวาอากาศเอก วัฒน วิริยะวิทย์
34. นายอาชวี เตาลานนท์
35. นายเกษม สุวรรณกุล

- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการพลังงาน
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กลุ่มกิจประชาธิปไตย

36. พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ รองนายกรัฐมนตรี

LIART

ส.ส. อิศระ

7. นายวงศ์ พลนิกร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
8. นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นรัฐมนตรีมีเพียงคนเดียว ทำให้เห็นได้ว่าเสียงจากสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนรัฐบาลนั้นมีน้อยลงแม้รัฐบาลจะมีเสียงสนับสนุนจากวุฒิสภาก็ตาม การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างรุนแรงในสภา ทำให้ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่รัฐบาลจะแถลงนโยบายต่อสภา
ตนเอง

6. คณะรัฐมนตรีคณะที่ 42 (3 มี.ค. 2523—ปัจจุบัน)

เมื่อรัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ลาออกจากตำแหน่งก็ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523 และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีร่วมคณะ 37 คน ในวันที่ 12 มีนาคม 2523

รัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลผสมระหว่างบุคคลในกลุ่มของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคสยามประชาธิปไตย และพรรคชาติประชาชน ดังนี้

กลุ่มของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

1. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พลเอก เสริม ฉ นคร	รองนายกรัฐมนตรี
3. นายสมศักดิ์ ชูโต	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. นายมีชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5. พลเรือเอก กวี สิงหะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
6. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

LI RT

7. นายประเทือง กิริติบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8. นายสีปพนนท์ เกตุทัต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
9. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ
10. นายอรุณ ภาณุพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
11. นายอาทิตย์ อภาภิรม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
12. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
13. นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
	กลุ่มกิจสังคม
14. นายบุญชู โรจนเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
15. นายตามใจ ขำภโต	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
(นาวาอากาศตรี ปุณมี ปุณศรี แทน
เมื่อ 22 ม.ค. 24)	
16. นายวิศิษฐ์ ต้นส์จจา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
(พ้นจากตำแหน่งเมื่อ 22 ม.ค. 24)	
17. นายไพโรจน์ ไชยพร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
18. นายเกษม ศิริสัมพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
19. นายอำนาจ วีรวรรณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
20. นายบรม ตันเถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
21. นาวาอากาศตรี ปุณมี ปุณศรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
(นายโกศล ไกรฤกษ์ เมื่อ 22 ม.ค. 24)	
22. นายยศ อินทรโกมลัยสุด	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
23. นายทองหยด จิตตวิระ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
24. นายโกศล ไกรฤกษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
(นายวิศิษฐ์ ต้นส์จจา แทนเมื่อ 22 ม.ค. 22)	

กลุ่มชาติไทย

25. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
26. นายอนุวัฒน์ วัฒนพงศ์ศิริ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
และการพลังงาน
27. นายบรรหาร ศิลปอาชา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
28. พันตำรวจเอก กฤษ สังขทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
29. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
30. พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มประชาธิปไตย

31. พันเอก ถนัด คอมันตร์	รองนายกรัฐมนตรี
32. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
33. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
34. นายขุนทอง ภูผิวเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
35. นายไกรสร ตันติพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มชาติประชาชน

36. เรืออากาศตรี บุญยง วัฒนพงศ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

กลุ่มสยามประชาธิปไตย

37. พันเอก พล เริงประเสริฐวิทย์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (พ้นจากตำแหน่งเมื่อ 22 ม.ค. 24)

เสียงสนับสนุนรัฐบาลเมื่อรวมเสียงสนับสนุนจากสมาชิกของกลุ่มการเมืองที่
ร่วมกันก่อตั้งรัฐบาล ก็น่าจะเป็นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร แต่เนื่องจากยังไม่มี
พรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ จึงให้เสียงสนับสนุนของรัฐบาลไม่แน่นอน ถึงอย่างไร
ก็ตามรัฐบาลสามารถที่จะอยู่ได้ด้วยเสียงสนับสนุนของวุฒิสภา

LI RT

นโยบายของรัฐบาล ที่สำคัญมีดังนี้ นโยบายการเมืองและการบริหาร

รัฐบาลมีเจตนารมณ์ในการเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างเคร่งครัด โดยยึดมั่นในการประสานประโยชน์ของคนในชาติ และในเอกลักษณ์ ที่ตั้งงามของไทย จะยึดถือหลักการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจทางการเมือง และสังคมโดย เทียงธรรมและสันติวิธีรวมทั้งจะปลุกฝังให้คนไทยทุกคนยึดมั่นในอุดมการดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการเสียดุลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม จะปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพและหน้าที่สำคัญในการป้องกันประเทศ และรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

นโยบายการป้องกันประเทศ

รัฐบาลถือว่ากำลังป้องกันประเทศเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาเอกราชอธิปไตย ความมั่นคงปลอดภัยของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนผลประโยชน์ของชาติ และมีส่วนในการพัฒนาประเทศร่วมกับประชาชนในชาติ รัฐบาลจึงมีนโยบายในการป้องกันประเทศดังนี้

1. จะเสริมสร้างกำลังที่ใช้ในการป้องกันประเทศให้เข้มแข็ง และอยู่ในสภาพที่พร้อมจะป้องกันราชอาณาจักร
2. ขยายกำลังป้องกันประเทศตามแผนซึ่งได้วางไว้
3. จะเร่งรัดการฝึก ปรับปรุงและพัฒนาหลักนิยมและยุทธวิธีเพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพของกำลังป้องกันประเทศ และจะได้ขยายและเพิ่มการฝึกให้ทหารมีความรู้ทางวิชาชีพ เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพเมื่อปลดจากประจำการ
4. จะผนึกกำลังป้องกันประเทศเข้าด้วยกัน และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกำลังป้องกันประเทศกับข้าราชการและประชาชน
5. จะบำรุงกำลังใจและรักษาระเบียบวินัยของทหารให้ดีอยู่เสมอ และจะปรับปรุงสวัสดิการให้อยู่ในสภาพที่ดี

6. จะส่งเสริมและดำเนินการผลิตอาวุธยุทธภัณฑ์ขึ้นในประเทศ รวมทั้งพัฒนาวิชาการระบบและมาตรฐานอาวุธ บนมาตรฐานของการพึ่งตนเอง
7. จะส่งเสริมให้ทหารมีส่วนร่วมในการพัฒนาและบรรเทาภัยพิบัติของประเทศ รวมทั้งการช่วยเหลือประชาชนในด้านอื่น ๆ

นโยบายต่างประเทศ

รัฐบาลมีนโยบายจะให้สนองการรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม พร้อมกับปรับนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ระหว่างประเทศ เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราชอธิปไตยของชาติ บูรณภาพแห่งดินแดน การพิทักษ์และส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติและผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

นโยบายทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลมีเป้าหมายจะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น อีกทั้งให้มีความแตกต่างกันน้อยกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยวางแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจไปในทางให้เกิดการกระจายผลของการพัฒนาไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่
2. จะสนับสนุนระบบเศรษฐกิจเสรี และจะจัดการกระทำที่เป็นการผูกขาดให้หมดไป
3. จะจัดให้มีแผนแม่บทเพื่อการเพิ่มผลผลิตในการส่งสินค้าออกอย่างมีประสิทธิภาพ
4. จะปรับปรุงระบบการขนส่งให้ลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้า ในการนี้จะเร่งพัฒนาการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพร้อมทั้งเหมาะสมกับนโยบายประหยัดน้ำมัน
5. จะจัดให้มีแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพราะเป็นการสร้างงาน และก่อให้เกิดรายรับเงินตราต่างประเทศ
6. จะจัดให้มีแผนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติอย่างเต็มที่และด้วยความเร่งรีบ

7. จะจัดให้มีแผนการใช้พลังงานให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและการเงินของประเทศโดยเน้นหนักการประหยัด การหาพลังงานทดแทนและกรรมวิธีใช้พลังงานใหม่ทุกด้าน

8. จะขยายสวัสดิการให้กับประชาชนทั่วไปโดยเน้นการช่วยเหลือให้ผู้มีรายได้น้อยดำรงชีพได้ดีขึ้น

9. จะปรับปรุงนโยบายและการบริหารการเงินและการคลัง ในแนวที่สร้างความคล่องตัว ให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจในแขนงต่าง ๆ รักษาเสถียรภาพของเงินบาทและฐานะทางการคลังของประเทศให้ดี มีความมั่นคงเป็นที่เชื่อถือของนานาชาติ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจรัฐบาลได้วางแนวทางดำเนินนโยบายระยะต้น เพื่อแก้ปัญหาค่าครองชีพสูง เช่น การชะลอการขึ้นราคาสินค้า การสร้างงานในชนบทและในเมืองแก้ปัญหาหนี้มัน แก้ปัญหาความแห้งแล้ง แก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรปรับปรุงงบประมาณ

นโยบายสังคม

รัฐบาลจะทำให้ประชาชนมีความสุขปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ จะวางพื้นฐานการศึกษาให้เด็กและเยาวชนและประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและสังคม โดยให้ยึดมั่นในศาสนาธรรม คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย รู้จักนำความรู้ความสามารถทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อความร่วมมือเป็นสุขของสังคมไทยตลอดไป

นโยบายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงาน และสิ่งแวดล้อม

1. จะส่งเสริมการวิจัยและการให้บริการทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีในการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม
2. จะวางแผนการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ โดยคำนึงถึงสภาวะแวดล้อมเป็นสำคัญ
3. จะเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี

LI RT

4. จะเร่งส่งเสริมการสำรวจวิจัยและพัฒนาการนำพลังงานทุกรูปแบบภายในประเทศมาใช้ประโยชน์ โดยเร็วเพื่อลดการใช้น้ำมันที่ต้องซื้อจากต่างประเทศ

5. จะเร่งรัดประสานงานด้านพลังงานเพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจะกำหนดอัตราค่าพลังงานที่ใช้เป็นประโยชน์ได้แล้วให้เหมาะสมกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และจะควบคุมการจัดการผลิต และการใช้พลังงานให้เป็นไปโดยประหยัดและได้ประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

6. จะอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ โดยจัดให้มีการใช้และฟื้นฟูทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมในสังคม

ฯลฯ

การบริหารประเทศของรัฐบาลดำเนินไปด้วยความยากลำบากเกิดวิกฤติการณ์น้ำตาลขาดตลาดภาวะน้ำมันขาดแคลน อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางการเมืองอันนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองที่ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลจนในที่สุด พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ก็ใช้ทางออกโดยการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี เมื่อ 11 มีนาคม 2524 การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้กลุ่มกิจสังคม และกลุ่มชาติประชาชนถอนตัวจากการร่วมรัฐบาลโดยมีกลุ่มสหพรรค (สยามประชาธิปไตย รวมไทย และเสรีธรรม) เข้าร่วมรัฐบาลด้วย เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้วคณะรัฐมนตรีประกอบด้วย

กลุ่มของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์

1. พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2. พลเอก เสริม ผนนคร	รองนายกรัฐมนตรี
3. นายมิชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
4. พลตรี สูดสาย หัสติน	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5. เรืออากาศโท ศุภี มหาสันหนะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6. พลเรือเอก กวี สิงหะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
7. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

LIART

8. นายประกายพุกษ์ ศรุตานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
9. นายประเทือง กิรติบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
(พลเอก สิทธิ จิรโรจน์ แทนเมื่อ 23 มิ.ย. 24)
10. พลเรือเอก สมุทร์ สหนาวิน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
11. นายสีปป์นนท์ เกตุทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
12. นายสมหมาย สุนทรกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
13. นายไพจิตร เอื้อทวิกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
14. พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
15. นายอรุณ ภาณุพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
16. นายอาณัติ อาภาภิรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
17. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
18. ร้อยตำรวจโท ชาญ มนุชธรรม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
19. นายแพทย์ เสม พริ้งพวงแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
20. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
21. นายเกษม สุวรรณกุล รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

กลุ่มชาติไทย

22. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี
23. พลโท ชาญ อังศุโชติ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
24. นายวิเชียร เวชสวรรค์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
25. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
และการพลังงาน
26. พันตำรวจเอก กฤษ สังขทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
(นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ แทนเมื่อ 27 ต.ค. 24)
27. นายชุมพล ศิลปอาชา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
28. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มประชาธิปไตย

29. พันเอก ถนัด คอมันตร์ รองนายกรัฐมนตรี
 30. นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
 31. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 32. นายมารุต บุณนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 33. นายขุนทอง ภูผิวดือน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 34. นายวิระ มุสิกพงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 35. นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรณ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มสหพรรค (สยามประชาธิปไตย รวมไทย เสรีธรรม)

36. พลเอก ประจวบ สุนทรากร รองนายกรัฐมนตรี
 สยามประชาธิปไตย
 37. พันเอก พล เริงประเสริฐวิทย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
 38. นายทวี ไกรคุปต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
 รวมไทย
 39. นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 เสรีธรรม
 40. นายแพทย์ อำพัน หิรัญโชติ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของ พลเอก เปรมฯ ครั้งแรก น่าจะมีผลให้เสียงสนับสนุนจากสภาผู้แทนราษฎรลดลงเพราะพรรคกิจสังคมไม่เข้าร่วมรัฐบาลด้วย และเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรก็มีจำนวนที่ไม่แน่นอน การควบคุมเสียงของรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปได้ยากแต่รัฐบาลก็ยังคงอยู่ได้ด้วยวุฒิสภาอย่างแน่นอน

เมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้ว การบริหารประเทศของรัฐบาลดำเนินไปด้วยความยากลำบาก รัฐบาลต้องประสบปัญหาทางการเมืองทั้งในสภาและนอกสภา ซึ่งดูเหมือนว่าเสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภามีน้อย เพื่อความมั่นคงของรัฐบาล พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จึงต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ 9 ธันวาคม 2524

เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 แล้ว รัฐบาลประกอบด้วยบุคคลใน
 คณะของ พลเอก เปรมฯ กลุ่มกิจสังคม ชาติไทย ประชาธิปัตย์ สยามประชาธิปไตย
 และกลุ่มของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ดังนี้

กลุ่มของ พลเอก เปรม ตินสุลานนท์

1. พลเอก เปรม ตินสุลานนท์	นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
กลาโหม
2. พลเอก เสริม ณ นคร	รองนายกรัฐมนตรี
3. พลเอก ประจวบ สุนทรากร	รองนายกรัฐมนตรี
4. นายมีชัย ฤชุพันธ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
5. เรืออากาศโท ศุภี มหาสันทนะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
6. ร้อยตำรวจโท ชาญ มนุชธรรม	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
7. พลอากาศเอก พะเนียง กานตรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
8. พลเรือเอก สมุทร สหนาวิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
9. พลเอก สิทธิ จิรโรจน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
10. นายสมหมาย ชุนตระกูล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
11. นายไพจิตร เอื้อทวีกุล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
12. พลอากาศเอก สิทธิ เสวตศิลา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
13. นายอรุณ ภาณุพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
14. พลเรือเอก อมร ศิริกายะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
15. นายแพทย์ เสม พริ่งพวงแก้ว	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
16. นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
17. นายเกษม สุวรรณกุล	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย
กลุ่มกิจสังคม	
18. นายทองหยด จิตตวิระ	รองนายกรัฐมนตรี
19. นาวาอากาศตรี ปุณมี ปุณศรี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

LIART

20. ร้อยตรี ประพาส ล้อมประพันธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
21. นายโกศล ไกรฤกษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
22. นายเกษม ศิริสัมพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
23. นายปรีดา พัฒนถาบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
24. นายมนตรี พงษ์พานิช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
25. นายอำนาจ ยศสุข	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
26. นายบรม ตันเถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มชาติไทย

27. พลตรี ประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
28. พลโท ชาญ อังศุโชติ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
29. นายวิเชียร เวชสวรรค์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
30. นาวาอากาศโท ทินกร พันธุ์กระวี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
และการพลังงาน
31. นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
32. นายชุมพล ศิลปอาชา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
33. พลตรี ชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

กลุ่มประชาธิปไตย

34. พันเอก ถนัด คอมันตร์	รองนายกรัฐมนตรี
35. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
36. นายมารุต บุณนาค	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
37. นายขุนทอง ภูผิวเดือน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
38. นายชวน หลีกภัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
39. นายวีระ มุสิกพงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

กลุ่มสยามประชาธิปไตย

40. นายทวี ไกรคุปต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

กลุ่มของนายณรงค์ วงศ์วรรณ

41. นายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐบาลแล้วทำให้เสถียรภาพทางรัฐบาลมั่นคงขึ้น รัฐบาลจะมีเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรจากกลุ่มที่เข้าร่วมรัฐบาลประมาณ 160 เสียง ซึ่งเป็นเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร และเมื่อเอาเสียงของสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมรัฐบาล รวมกับสมาชิกวุฒิสภาแล้วจะเห็นว่ารัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงมาก

ความล้มเหลวของรัฐบาลผสม

ในระบบรัฐสภาเสียงสนับสนุนรัฐบาลในรัฐสภาเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นเครื่องชี้ ถึงความมั่นคงของรัฐบาล การที่พรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองต่าง ๆ รวมกันจัดตั้งรัฐบาล ผสมขึ้นมาเช่นนี้ ทำให้เสียงสนับสนุนรัฐบาลมาจากพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาลและรัฐบาลอาจจะได้รับเสียงสนับสนุนจากพรรคหรือกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมรัฐบาล ก็ได้แต่เป็นเสียงที่ไม่แน่นอน

ความยุ่งยากในการดำเนินงานของรัฐบาลผสมมักจะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะรัฐบาล มาจากพรรคหรือกลุ่มการเมืองหลายกลุ่ม ทำให้การกำหนดนโยบาย การดำเนินการตาม นโยบาย กระทำได้ยากลำบาก ปัญหาที่สำคัญที่ทำให้รัฐบาลผสมประสบความล้มเหลว มักจะเกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งระหว่างพรรค หรือกลุ่มการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาลอันเนื่อง มาจากความขัดกันนโยบายพรรคหรือกลุ่มที่เข้าร่วมรัฐบาล และสาเหตุที่รัฐบาลผสม ขาดเสถียรภาพที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือขาดเสียงสนับสนุนในสภา รวมทั้งการเกิด วิกฤตการณ์ทางการเมืองในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

คณะรัฐบาลผสมของไทยเท่าที่ผ่านมาแต่ละคณะนั้น ต้องสิ้นสุดเพราะสาเหตุ ที่สำคัญดังนี้

1. รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (15 ก.พ. 2518—14 มี.ค. 2518)
รัฐบาลมีเสียงสนับสนุนในสภาไม่เพียงพอจึงไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา

LI RT

2. รัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (14 มี.ค. 2518—20 เม.ย. 2519)
 รัฐบาลเข้าบริหารประเทศเสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภามีน้อยเพื่อเสถียรภาพของรัฐบาล
 จึงต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรี แต่เมื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีก็ทำให้พรรคที่ร่วมรัฐบาล
 ขัดแย้งกันจนทำให้ฝ่ายค้านเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล
 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงต้องใช้การยุบสภาเป็นทางออก

3. รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (20 เม.ย. 2519—25 ก.ย. 2519)
 คณะรัฐบาลชุดนี้มีเสียงข้างมากในสภา แต่เป็นช่วงที่รัฐบาลต้องประสพกับวิกฤติการณ์
 ทางการเมืองอย่างมากมาย มีการเรียกร้องเดินขบวนกันไม่เว้นแต่ละวัน สร้างความหนักอก
 ให้กับรัฐบาลเป็นอย่างมาก วิกฤติการณ์ทางการเมืองเหล่านี้ทำให้สภาพของรัฐบาลขาดความ
 มั่นคง รัฐบาลจึงต้องลาออกเพื่อให้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่

4. รัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช (25 ก.ย. 2519—6 ต.ค. 2519)
 เมื่อมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีผสมชุดนี้ต้องสิ้นสุดลงเพราะ
 เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 โดยมีสาเหตุมาจากความวุ่นวายทั้งในสภา
 และนอกสภา

5. รัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (12 พ.ค. 2522—3 มี.ค. 2523)
 คณะรัฐบาลผสมชุดนี้สิ้นสุดลงเพราะเสียงสนับสนุนในสภาลดลงอันเนื่องมาจากการปรับ-
 ปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่พอใจ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
 จึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ส่วนคณะรัฐบาล พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ (3 มี.ค. 2523—ปัจจุบัน)
 เพื่อบริหารประเทศไปชั่วระยะเวลาหนึ่งก็เกิดความขัดแย้งกันในการบริหารประเทศระหว่างกลุ่ม
 การเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล ทำให้ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรี
 เป็นครั้งแรกเพื่อขจัดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาล เมื่อปรับปรุง
 คณะรัฐมนตรีแล้วเสียงสนับสนุนรัฐบาลต้องลดน้อยลง ทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ
 พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ จึงต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเป็นครั้งที่สอง เพื่อสร้าง
 เสถียรภาพให้กับรัฐบาล

จะเห็นได้ว่าโดยสภาพทั่วไปแล้วสถานการณ์ของรัฐบาลผสมจะไม่ค่อยมั่นคง เพราะพรรคการเมืองที่ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลนั้นจะมีหลายพรรค การกำหนดนโยบาย จึงต้องให้รับกับนโยบายของแต่ละพรรคที่ร่วมรัฐบาล การขัดกันในการดำเนินนโยบาย ของรัฐบาลระหว่างพรรคที่ร่วมรัฐบาลจึงเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น การประนีประนอมจะมีขึ้นได้ยาก เพราะต่างฝ่ายต่างถือผลประโยชน์ของพรรคตน เป็นใหญ่ และนอกจากความขัดแย้งระหว่างพรรคที่เข้าร่วมรัฐบาลแล้ว ยังมีความ ไม่แน่นอนอยู่ว่าพรรคที่ร่วมรัฐบาลพรรคหนึ่งพรรคใดหรือหลายพรรคอาจจะแยกตัวจาก การร่วมรัฐบาลเพื่อร่วมกับพรรคฝ่ายค้านโค่นล้มรัฐบาลก็ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นสาระสำคัญ ที่ทำให้รัฐบาลผสมขาดประสิทธิภาพ ทั้งด้านการกำหนดนโยบายรัฐบาลและการบริหาร ตามนโยบายที่กำหนดไว้ เพราะรัฐบาลจะต้องลี้เลื่อยกับการเอาใจสมาชิกพรรคที่เข้า ร่วมรัฐบาลนั่นเอง

เปิดปก : รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี

(2475–2517)

โดย บุรีรักษ์ นามวัฒน์

“เปิดปก” เป็นคอลัมน์แนะนำและวิจารณ์หนังสือ วรรณกรรม หรือผลงานวิจัย ที่เกี่ยวกับรัฐสภา การเมือง หรือเกี่ยวข้องกับแนวความคิดด้านต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่และส่งเสริม ทั้งการอ่าน การเขียน การรวบรวม การเรียบเรียง การบันทึก ตลอดจนการวิเคราะห์ วิจัย เรื่องราว หรือความคิดที่เกิดขึ้นมา มิให้สูญสลายไปตามกาลเวลา และอาจถูกบิดเบือนภายหลัง ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์และความคิดที่เกิดขึ้นหลายอย่างล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาถึงเหตุและผลที่เกิดขึ้น ในปัจจุบัน และอาจเกิดขึ้นในอนาคตอย่างดีในส่วนที่เกี่ยวกับ การเมือง การปกครอง และภาวะของสังคมในระบอบประชาธิปไตย

เดือนแรกนี้ขอประเดิม การเปิดปกหนังสือ **รัฐสภาไทย ในรอบสี่สิบสองปี (2475–2517)** ซึ่งคุณประเสริฐ บัณฑิตกุล อดีตเลขาธิการรัฐสภา เป็นผู้บันทึก คุณประเสริฐ บัณฑิตกุล นั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในเรื่องชีวิตและประสบการณ์เกี่ยวกับงานของสภา เพราะคุณประเสริฐ บัณฑิตกุล เริ่มทำงานที่สภา ตั้งแต่มีการประชุมครั้งแรก ในวันที่ 28 มิถุนายน 2475 ในขณะที่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในสภาเพียง 7 คน อาศัยวังปารุสก์วันเป็นสำนักงานทำการ ต่อมาคุณประเสริฐ บัณฑิตกุล ได้รับบรรจุเป็นพนักงานชลขวัตรราชการต่อมาเรื่อย ๆ จนเป็นเลขาธิการรัฐสภา และเป็นผู้มีส่วนอย่างมากในการสร้างตึกสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ข้อความในหนังสือฉบับนี้ คุณประเสริฐ ได้กล่าวไว้ในคำปรารภว่า “...ผมไม่มีความเห็นส่วนตัว

LIART

กล่าวชมหรือตำหนิท่านผู้ใดเลย เพียงแต่นำหลักฐานมาแสดงไว้ในฐานะที่มีส่วนเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานนั้นด้วยตนเอง เช่น พิมพ์หนังสือตนเอง ร่างหนังสือตนเอง มิฉะนั้นก็ปฏิบัติงานอยู่ในนั้นด้วยเท่านั้น หากเป็นเพียงข่าวหรือเรื่องที่ยังไม่แน่นอน ถ้ามิได้เห็นเอง หรือทำด้วยตนเอง แล้วจะไม่นำมาบันทึกไว้ ดังนั้นเรื่องทุกเรื่องจึงมีต้นฉบับ มีหลักฐานแท้จริง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหนังสือราชการในราชกิจจานุเบกษา ในประชุมกฎหมายประจำศก ในรายงานการประชุมสภาและในหนังสือรัฐสภาสาร เป็นต้น โดยมีหมายเหตุที่มาไว้ด้วย อาจถือเป็นเอกสารประวัติการเมืองของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยก็ได้...

ขณะนี้คุณประเสริฐ บัณฑิตสุขคนธ์ มีอายุครบ 72 ปี มีสุขภาพแข็งแรงดี

หนังสือรัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พุทธศักราช 2517 หรือแปดปีที่แล้วมา การเอาหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเมื่อแปดปีที่แล้ว มาบัดฝุ่น แนะนำกับท่านผู้อ่าน อาจมีบางท่านเห็นว่าเก่าไปหน่อย ผมเองก็รู้สึกเช่นนั้นเหมือนกันถ้าหากไม่ได้ทราบ ว่า หนังสือฉบับนี้ได้รับรางวัล ชั้นที่ 1 ในการประกวดวรรณกรรมไทย ประจำปี พุทธศักราช 2525 ตามนโยบายทำนุบำรุง วรรณกรรมไทย ของมูลนิธิธนาการกรุงเทพ ประจำปี 2525

หนังสือฉบับนี้ ผมเองมีไว้เป็นสมบัติตั้งแต่วาระแรกที่เผยแพร่ในฐานะผู้สั่งจอง เมื่อได้รับมาแล้วเห็นว่าเป็นหนังสือเล่มใหญ่มาก มีความกว้างยาวขนาด 4 หนัวยก และหนาถึง 1,159 หน้า จึงได้เก็บไว้บนหิ้งหนังสือโดยมิได้อ่านให้จบเหมือนหนังสืออื่นที่ผมออกเงินซื้อเอง หนังสือรัฐสภาในรอบสี่สิบสองปีจึงตั้งสง่าอยู่บนหิ้งหนังสือของผมเป็นเวลา 1 ปีเต็ม หลายครั้งที่คิดจะหยิบมาอ่านแต่ก็ได้เปลี่ยนใจเสียทุกครั้ง เพราะขนาดของหนังสือนี้เอง

เมื่อประมาณกลางปี พ.ศ. 2518 ผมมีความจำเป็นต้องค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับเรื่องการจัดทำรายงานการประชุมของรัฐสภาไทย ด้วยมีผู้ตั้งคำถามว่า เหตุใดรัฐสภาไทยจึงต้องมีคณะกรรมการตรวจรายงานการประชุม และต้องมีการรับรองรายงานการประชุมในที่ประชุมรัฐสภา ทั้ง ๆ ที่ในทางปฏิบัติแล้ว รัฐสภาในประเทศต่าง ๆ ไม่ต้องมีคณะกรรมการตรวจรายงานการประชุม และพิจารณาการรับรองรายงานการประชุมในที่ประชุมสภาเหมือนระเบียบวิธีการปฏิบัติของรัฐสภาไทย

ความรู้ที่ผมได้รับจากหนังสือรัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปีก็คือ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ซึ่งมีขึ้นตอนบ่ายของวันที่ 28 มิถุนายน 2475 หลังเหตุการณ์วันเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียง 4 วัน เป็นการกระทำที่หวั่นเกรงการไม่ทัน การประชุมสภาจึงต้องใช้ข้อบังคับการประชุมของสภาองค์มนตรีเป็นการชั่วคราวใช้มาจนกระทั่งสภาผู้แทนราษฎรได้จัดทำข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2476 เสร็จ ข้อบังคับการประชุมขององค์มนตรีมีบทที่ว่าด้วยการรับรองรายงานการประชุม ซึ่งเลขธิการต้องอ่านให้ที่ประชุมพิจารณารับรอง ต่อมาเห็นว่าเสียเวลาของสภามาก ที่ประชุมสภาจึงมีมติให้จัดวางรายงานการประชุมสภาไว้ในบริเวณสภา ณ ที่ที่จัดไว้ ให้สมาชิกได้อ่านดูเอง ถือเสมือนหนึ่งว่า เลขธิการได้อ่านให้ที่ประชุมฟังแล้ว ในการประชุม พิจารณารับรองได้เลย ในครั้งนั้น การจดยางานการประชุมกระทำโดยการเก็บใจความสำคัญ ๆ และมีคณะกรรมการตรวจสอบความถูกต้องก่อนเสนอให้ที่ประชุมรับรอง ต่อมาได้มีการจดยกคำพูดด้วยเหตุผลที่ว่า “เพื่อจะได้ทราบว่า ...เราพูดอะไรไปบ้างตามน้ำใสใจจริง เช่นที่เขากระทำกันในสันนิบาตชาติ และในสภานานาประเทศ...” เมื่อข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2476 จัดทำเสร็จแล้วก็ได้มีการกำหนดให้ตั้งกรรมาธิการตรวจรายงานการประชุมและมีการกำหนดให้มีระเบียบวาระประชุม ให้มีการรับรองรายงานการประชุม ซึ่งเป็นระเบียบวิธีปฏิบัติที่สืบเนื่องมาจากข้อบังคับของสภาองค์มนตรี สืบทอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งต่อมารอกิปรายของสมาชิกในสภามีมากขึ้นเรื่อย ๆ งานด้านการตรวจรายงานการประชุมซึ่งค้างค้ำเป็นดินพอกหางหมูจัดพิมพ์แจกจ่ายไม่ทันการ เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาหาทางแก้ไขต่อไป

๓.๓. เคนทางฟรี

นอกจากเรื่องความเป็นมาของการจัดทำรายงานประชุมของสภาแล้ว ผมยังได้ความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับใบเบิกทางโดยสารรถไฟ ตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ด้วยการเสนอของ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ พ.ศ. 2476 ด้วยเหตุผลที่ว่า ในต่างประเทศนั้น ผู้เป็นผู้แทนราษฎรย่อมได้รับใบเบิก

LI RT

ทางโดยสารรถไฟพิเศษ เพื่อใช้ไปตรวจสอบความทุกข์สุขของราษฎรหัวเมือง นอกจาก
โบเบิกทางโดยสารรถไฟแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 สมาชิกสภาได้สิทธิโดยสารเครื่องบิน
เช่นเดียวกับสิทธิโดยสารรถไฟจะได้ไปมาได้ทุกจังหวัดเพราะบางจังหวัดไม่มีรถไฟผ่าน

การเทียบชั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในวันที่ 12 มกราคม 2499 นายอารีย์ ตันติเวชกุล ผู้แทนราษฎรจังหวัด
นครราชสีมา ได้ตั้งกระทู้ถาม นายกรัฐมนตรี ความว่า การจัดลำดับชั้นของผู้ดำรงตำแหน่ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นทางการได้จัดลำดับไว้อย่างไร เพราะปรากฏว่า ได้มีการจัดลำดับ
ลักลั่นกันอยู่

รองนายกรัฐมนตรี ได้ตอบว่า หลักเกณฑ์การจัดตั้งนี้

1. การจัดลำดับเกียรติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในรัฐพิธีหรือราชพิธีนั้น
จัดอยู่ในลำดับรองจากคณะรัฐมนตรี ในส่วนบุคคลนั้นถือว่า ผู้แทนราษฎรอยู่ในระดับ
รองจากผู้ว่าราชการจังหวัด

2. ได้กำหนดให้ใช้คำลงท้ายหนังสือราชการถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า
“ขอแสดงความนับถืออย่างสูง” เป็นการยกย่องให้เกียรติแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ใน
ระดับข้าราชการชั้นอธิบดี

การออกหนังสือรัฐสภาสาร

คุณประเสริฐ บัณฑิตสุข บันทึกลงไว้ว่า จอมพล แปลก พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี มีนโยบายที่จะเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
ในด้านสภาผู้แทนราษฎรนั้น ปรากฏว่ามีประชาชนสนใจในการฟังการประชุมสภามาก
แต่สถานที่ที่จะให้ประชาชนเข้าฟังการประชุมสภาอยู่จำกัด จึงได้แนะนำให้ทางสภาจัดทำ
เป็นเอกสารขึ้น เพื่อโฆษณาข่าวสารงานของรัฐสภา อันเป็นการเผยแพร่ วิธีการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยทางด้านนิติบัญญัติอีกทางหนึ่ง โดยให้จ่ายเงินในการทำเอกสารนี้
จากงบประมาณประจำปี

ประธานสภาฯ ได้ปรึกษาหารือกับเลขาธิการสภาและเจ้าหน้าที่ในสภาเป็นอัน
ตกลงให้ออกหนังสือฉบับหนึ่งเป็นรายเดือน เรียกว่า “รัฐสภาสาร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ

เผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเสนอข่าวสารวิชาการในวงการของสภาและชาวอื่น ๆ ที่สำคัญ ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หนังสือนี้ได้ส่งไปแจกแก่ห้องสมุดประจำอำเภอตลอดจนหน่วยราชการทั่ว ๆ ไปที่แสดงความจำนงขอมาเพื่อนำไปเผยแพร่ ผู้ดำเนินการหนังสือรัฐสภาสารได้แก่ เลขาธิการและเจ้าหน้าที่ของสภา ที่มีความรู้ความสามารถพอจะดำเนินงานได้

หนังสือรัฐสภาสารได้ออกเป็นฉบับปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2495 ตลอดมาจนบัดนี้

ซึ่งเมื่อถึงวันที่ 10 ธันวาคม 2525 รัฐสภาสารจะมีอายุครบ 30 ปีบริบูรณ์

เรื่องที่ผมยกขึ้นมาเป็นเพียงตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงความละเอียดของบันทึกเรื่องราวรัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475—2517) ของคุณประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ นอกจากเกร็ดย่อย ๆ ดังกล่าวแล้วจุดใหญ่ใจความของบันทึกเล่มใหม่นี้ได้บันทึกโดยเรียงปีตั้งแต่ปี 2475—2517 ตามลำดับ และในแต่ละปีเรียงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งมีการแสดงที่มาหรือแหล่งค้นคว้าเพิ่มท้ายบันทึกแต่ละเรื่องอย่างชัดเจน แต่ละปีจะแสดงยอดเงินงบประมาณแผ่นดินไว้ตอนเริ่มต้น มีรายชื่อสมาชิกรัฐสภาทุกชุด รายชื่อนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีทุกยุคสมัย ตลอดจนคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีแต่ละคณะ และทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสภาในระยะ 42 ปี

ถ้อยคำสำนวนเป็นภาษาไทยที่สมบูรณ์อ่านง่ายไม่วกวน สมกับที่ได้รับรางวัลชั้นที่ 1 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การจัดทำสารบาญเรื่องนี้ผู้บันทึกได้จัดทำอย่างละเอียด ผมเห็นว่าหนังสือฉบับนี้ขาดอยู่อย่างเดียวกันนั่นคือ ตระชนที่ค้นเรื่องและตระชนชื่อของบุคคลที่อยู่ในบันทึกฉบับนี้ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากอาศัยสารบาญที่ละเอียดของหนังสือฉบับนี้ก็จะช่วยค้นคว้าได้ดีพอสมควร

เมื่อหนังสือฉบับนี้เผยแพร่ออกไปได้รับการต้อนรับและแสดงความชื่นชมยินดีจากท่านผู้ใหญ่หลายท่าน ที่ทำให้ผมอดที่จะปลื้มใจและภาคภูมิใจแทนคุณประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ ไม่ได้ คำนิยมเหล่านั้นมีมาจาก ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ฯพณฯ พลอากาศเอก

LIART

หะริน หงสกุล ฯพณฯ พระยามานวราชเสวี ฯพณฯ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช
 ฯพณฯ พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ฯพณฯ เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ฯพณฯ
 จินดา บุญยาคม คุณสุวิชัย พันธเศรษฐ คุณบุญชนะ อัดถากร คุณ ท. เลียงพิบูลย์
 ซึ่งเนื้อความละเอียดของค่านิยมเหล่านี้ ท่านผู้บันทึกได้พิมพ์เป็นแผ่นพับสอดไว้ในเล่มแล้ว

ด้วยความหวังดี ผมขอบอกข่าวว่าหนังสือฉบับนี้ยังมีเหลือประมาณ 200 เล่ม
 เจ้าของหนังสือฝากขายที่ร้านสวัสดิการสโมสรรัฐสภา ผมเชื่อว่าไม่นานก็จะจำหน่ายหมด
 หาซื้อไม่ได้อีกถ้าไม่หาซื้อไว้ตอนนี้ ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการเชียร์หนังสือนี้ แต่ด้วย
 ความปรารถนาดีอย่างจริงใจแก่ท่านผู้มีความปรารถนาจะได้หนังสือเล่มนี้ไว้เป็นสมบัติ
 เพราะผู้ขายจะยังขายในราคาเดิมคือ 150 บาท ตามราคาพิมพ์ไว้ในหนังสือ ซึ่งผมกล้า
 กล่าวได้ว่า ด้วยเงินจำนวนนี้ท่านจะหาซื้อหนังสือที่มีความหนาถึง 1,156 หน้า จากที่ไหน
 ไม่ได้อีกแล้ว แต่ด้วยกุศลจิตของ คุณประเสริฐ บัณฑิตสุนทร เจ้าของหนังสือต้องการ
 ให้ท่านที่ยังไม่ได้ไว้เป็นสมบัติได้มีไว้จึงจำหน่ายในราคาเดิม

